

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2018

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

MAI 2018

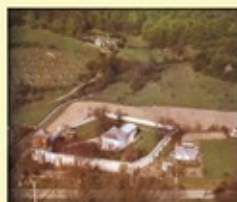
SUMAR

mai
2018

4 Cum ne grăiesc
exponatele din muzeu
AL. TZIGARA-
SAMURCAȘ

5 Noi vă așteptăm
Declarația
Parlamentului României
pentru celebrarea
Unirii Basarabiei
cu țara mamă, România,
la 27 martie 1918

7 Precursorul
lui Mihai Viteazul
I.-A. POP

12 Transilvăneanul
de la Chișinău
Romulus Cioflec
L. CORNEA

EXCLUSIVITATE

17 Existat-au
grădinile suspendate
din Babilon?
V. GRANDPIERRE

22 Când
trei se ceartă,
al patrulea câștigă
Independența Lituaniei
A. MATEI

ISTORIA VĂZUTĂ PRIN DETALII

27 „Melissa“
și „moldavica“
Din colecția „Gallica“
ȘT. LEMNY

28 „Unchiul“ bulgar
tras în peniță
*Țarul Ferdinand văzut
de caricaturiști români*
A.-S. IONESCU

1918 – 2018

33 Românul
V. MIHĂILESCU

38 Locul nostru
în „Noua Europă“
a lui Masaryk
A.I. IONESCU

CHIPURI UITATE

41 Doamna chirurg
merge pe front
Maria Maistorovici
S. HÎRLAV-
MAISTOROVICI

46 Pe umăr...
aparat de filmat!
*Hollywood în Al Doilea
Război Mondial*
C. HENTEA

51 Propagandă
pe o coală de hârtie
Afișe de război
F. STĂNESCU

magazin istoric

Anul LI – serie nouă – nr. 5 (614)

mai 2018

www.magazinistoric.ro

e-mail: mistoric1967@yahoo.com; mistoric@gmail.com

Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Faimosul Turn Babel din Biblie își are inspirația în *ziguratul* Etemenanki, al cărui nume înseamnă „Casa care este temelie Cerului și a Pământului”, înălțat în Babilon și din care nu au fost găsite decât temeliiile. Înălțarea lui a cunoscut numeroase reprezentări în miniaturile medievale, precum și aceasta dintr-un manuscris francez din secolul al XV-lea

2 Cucerirea capitalei Imperiului Bizantin, Constantinopol, în 1204 (aici înfățișată într-o miniatură realizată câteva secole mai târziu) a precipitat conflictul dintre această nouă formațiune occidentală în Răsărit, aflată sub protecția Papei, și noul rege al regatului catolic român, Ioniță. Acesta l-a luat prizonier pe noul împărat latin, Baldovin, și, în pofida presiunilor Papei, l-a ucis prin înfometare

3 Spaima pe care o provocau raidurile vikingilor, apărute pe neașteptate pe țărmurile Normandiei, era accentuată și de chipurile înfricoșătoare ce le împodobeau proele navelor, precum și acest animal fantastic, ce poate fi admirat la muzeul consacrat celei mai bine păstrate nave vikingie, descoperite la Oseberg și aflate azi la Oslo

4 Între cei care și-au disputat serviciile talentatului *Chef* Marie-Antoine Carême s-a numărat și prințul regent al Angliei, viitorul George al IV-lea (portretul realizat la încoronare de Sir Thomas Lawrence). Cum acesta s-a plâns că bucatele erau prea tentante, bucătarul i-a replicat: „Treaba mea este tocmai să vă provoc apetitul, prin diversitatea felurilor pe care le prepar, și deloc nu mă privește cât, ci ce mâncați!”

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BĂRINDEL**,
academician

DINU C. GIURESCU,
academician
IOAN-AUREL POP

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Director economic
Doina Pascu

Corectura
Georgeta Apreotesei

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Constantin Petrescu

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3,
sau strada Victor Eftimiu, nr. 2, etaj III,
camerele 11–14, Sectorul 1, Oficiul poștal nr.
15, Căsuța poștală 15 – 702, Cod 010155,
Telefon, Fax: 021.315.09.91, 021.312.68.77

COPILII ÎN MUZEE

ALEXANDRU TZIGARA-SAMURCAȘ

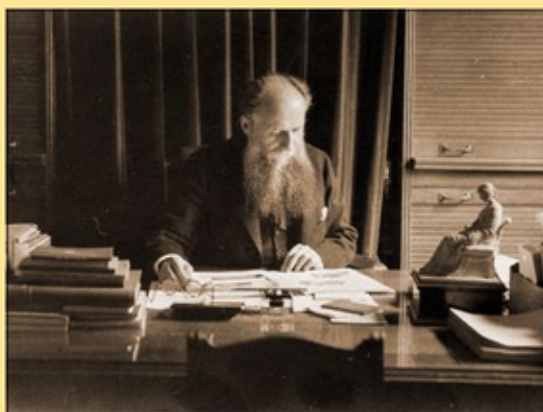
Lubiți școlari, să nu treceți prin muzee cum trece câinele prin apă, adică speriați, în fugă și cu gândul aiurea, iar când ieșiți să nu vă scuturați impresiile, cum face câinele la mal. Învățămintele căpătate în muzee trebuie păstrate ca și tot ce învățăm în școală. Căci și muzeul nu e decât o școală, mută și

anostă pentru cel ce n-o pricepe, iar pentru cel ce-i ghicește rostul devine școală cea mai vie, din care putem trage neînchipuite învățăminte. Dacă știi să te uiți bine la lucruri, ele încep a-ți vorbi mai pe înțeles decât cărțile chiar. Și apoi, ca să citești o carte franceză, de pildă, trebuie să știi franțuzește; o pictură însă a unui parizian o poți aprecia ca și lucrarea oricărui român, arta neavând nevoie de interpret.

Cum ne grăiesc obiectele? Simplu de tot, dacă știm să le întrebăm. Să luăm ca exemplu o scoarță românească din muzeu, de pildă. Dacă treci pe lângă ea fără să te oprești și fără să o contempli mai de aproape, ea nu te trage de mânecă, ci te lasă fără să-ți destăinuiească frumoasa ei poveste.

Dacă în fața tuturor scoarțelor expuse treci tot atât de indiferent, ele se răzbună obosindu-te chiar. Ieși din sală năuc și plictisit, fără să fi avut vreun folos, ba chiar cu durere de cap. Și bine ți se va întâmpla. Căci muzeele, ca și școlile, nu-s pentru pierde vară, nici pentru cei ce nu știu sau nu vor sau nu-și dau osteneala să le aprecieze.

Dacă dimpotrivă te oprești un moment în fața unuia din scoarțele expuse și te uiți cu luare aminte, fără a te mai gândi în clipa aceea la altceva, scoarța te prinde, fără să-ți dai seama, în vraja ei. Simți mai întâi o nespusă plăcere privind coloritul cel plăcut: parcă ai fi într-o îmbălsămată grădină de flori, într-o frumoasă zi de primăvară.

Și iată cum, pe neștiute, chiar dacă a-fără viscolește, tu ești dus cu gândul într-o lume ideală, ca-n povești [...]

După puternica impresie artistică ce vei fi primit, examinând tehnica executării scoarței, ai să admiri marea îndemănare a țărâncii. Cu atâta măiestrie ca a tors lăna și a boit-o

apoi, cu vopsele vegetale, care dau acele tonuri armonioase, spre deosebire de cele supărătoare ale anilinei. Apreciind munca migăloasă și îndelungată ce i-a trebuit gospodinei până se țesea așa minunat covor, capeți tot mai mare admirație pentru țărâncă noastră, pe care, pe nedrept, atâția o disprețuiesc și ocărăsc [...]

Mulțumit sufletește, cu greu te desparti de scoarța cu care te-ai prins la vorbă și, aruncându-ți ochii pe vecina ei, ești izbit de deosebirea ce le desparte. Cercetând cele scrise pe eticheta prinsă de fiecare, afli că cea dintâi provine din vesela Oltenie, pe când cealaltă, pe al cărei câmp negru ca pământul sunt presărate, fără de chenar, flori mari stilizate, adică lipsite de viață, ne vine din Basarabia, pe când era încă subjugată. Iată cum aceste obiecte de gospodărie țărănească îți desfășoară o întreagă lecție de istorie, arătându-ți cât de complet se oglindește, în lucrări neanimate, întreaga stare sufletească a celor ce le-au făurit [...]

Pentru a ne folosi de muzee, trebuie să ajungem să pricepem aspectul mut al obiectelor al căror înțeles să-l pătrundem. Altfel, cum ziceam la început, trecem prin muzee ca și câinele prin apă.

(Lupta vieții unui octogenar, 1931 – 1936, ediție îngrijită, studiu introductiv și cronologie de C.D. Zeletin, vol. I, Editura Vitruviu, București, 2007)

54 Pe vremuri
oamenii
își trimiteau scrisori
G. FILITTI

59 Iubirile
creatorului CEKA
F. DOLGHIN

65 Milenii, secole
și o lună într-o pagină

66 O enigmă
și un miracol
*Statalitate românească
în „Mileniul întunecat“*
M.E. IONESCU

70 Dorința
neîmplinită:
să moară român!
I. POROJAN

74 De neamul
craiovenilor
Saga familiei Vrăbiescu
P. REZEANU

78 Un personaj
emblematic
al Rugului Aprins
M. VASILEANU

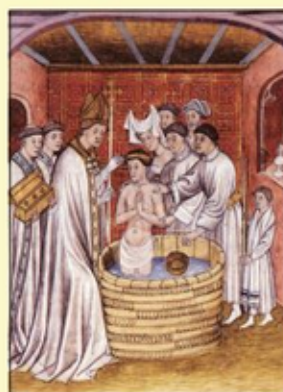
**AȘA VĂ PLACE
ISTORIA?**

82 Regele
bucătarilor
și bucătarul regilor
Marie-Antoine Carême
**T. STĂNESCU-
STANCIU**

87 Epistole
din deportare
C. BABEU

90 Un viking neras
în cap și fără tatuaje
D. MIHALCEA

**HOOVER
INSTITUTION**

93 Șoferul Legației
din Buenos Aires
alege libertatea

RUBRICI

64 Pentru biblioteca
dumneavoastră

81; 94; 95
Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

cu mama sa România. Trăiască unirea Basarabiei cu România de-a pururi și întotdeauna!"

Această decizie a fost recunoscută prin Tratatul de Pace de la Paris din 28 octombrie 1920 și a rămas în memoria colectivă ca o pagină luminoasă de istorie modernă, scrisă de fiii Basarabiei care s-au dedicat spiritului național, ca moment istoric de mare importanță pentru poporul român de pe cele două maluri ale Prutului.

Prin revenirea Basarabiei la Țara Mamă, România, s-a înlăturat nedreptatea istorică de la 1812, când, prin Tratatul de la București dintre Imperiul Otoman și Rusia țaristă, partea situată la răsărit de Prut a Principatului Moldovei a intrat în componența Imperiului Rusiei, formând gubernia Basarabiei.

Timp de 22 de ani, până la raptul teritorial impus de Uniunea Sovietică ca urmare a înțelegerilor secrete dintre Stalin și Hitler, cunoscut ca „Pactul Ribbentrop-Molotov” semnat la 23 august 1939, Unirea cu România a ferit Basarabia de războiul civil rus, de tragediile colectivizării și ale Gulagului, iar pe cetățenii români de la pericolul pierderii identității naționale.

Parlamentul României are datoria istorică să aducă un omagiu plin de recunoștință înaintașilor politici, la 100 de ani de la declararea Unirii Basarabiei cu România.

Prin organizarea unei Ședințe solemne a Camerelor reunite, în prezența unei delegații a Parlamentului și a Guvernului Republicii Moldova venită de la Chișinău pentru acest eveniment, sărbătorim „Actul Unirii votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918” și celebrăm momentul în care elitele politice din Basarabia și din Regat au dat curs năzuințelor naționale.

Considerăm astăzi drept o misiune de onoare a actualei și viitoarelor generații din stânga și dreapta Prutului să cinstească cu pioșenie memoria generației de la 1918, care a lucrat la construirea României Mari.

Astfel, având în vedere că:

– Parlamentul României a condamnat, într-o Declarație adoptată la 24 iunie 1991, Pac-

tul Ribbentrop-Molotov „ca fiind *ab initio* nul și neavenit”;

– la 31 august 1989, Consiliul Suprem al Republicii Moldova a declarat limba română ca limbă oficială a statului și a repus în drepturi alfabetul latin, interzis de Guvernul sovietic în timpul ocupației, ca alfabet al limbii române scrise;

– la 10 martie 1990, locuitorii Republicii Moldova au putut vota, în alegeri libere și corecte, deputați pentru Consiliul Suprem;

– la 27 aprilie 1990, Consiliul Suprem al Republicii Moldova a reinstaurat steagul românesc ca însemn oficial al statului;

– la 23 iunie 1990, Consiliul Suprem al Republicii Moldova a declarat Republica Moldova drept stat suveran,

– la 1 ianuarie 2007, România a devenit membru al Uniunii Europene, iar la 27 iunie 2014 Republica Moldova a semnat Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană,

Parlamentul României, constituit în Ședință solemnă la împlinirea a 100 de ani de la înfăptuirea Unirii Basarabiei cu patria mamă, astăzi, 27 martie 2018:

– consideră ca fiind pe deplin legitimă dorința acelor cetățeni ai Republicii Moldova care susțin unificarea celor două state ca o continuare firească în procesul de dezvoltare și afirmare a națiunii române și subliniem că acest act depinde de voința acestora, și

– declară că România și cetățenii ei sunt și vor fi întotdeauna pregătiți să vină în întâmpinarea oricărei manifestări organice de reunificare din partea cetățenilor Republicii Moldova, ca o expresie a voinței suverane a acestora.

Această declarație a fost adoptată de Camera Deputaților și de Senat, în ședința comună din data de 27 martie 2018.

Președintele
Camei Deputaților,
Liviu Dragnea

Președintele
Senatului
Călin
Popescu-Tăriceanu

București, 27 martie 2018 ■

DECLARAȚIE PENTRU CELEBRAREA UNIRII BASARABIEI CU ȚARA MAMĂ, ROMÂNIA, LA 27 MARTIE 1918

În temeiul prevederilor art. 13 pct. 23 din Regulamentul activităților comune ale Camerei Deputaților și Senatului,
Parlamentul României adoptă prezenta declarație.

La 27 martie 1918, Sfatul Țării, în calitate de organism suprem legislativ reprezentativ al Basarabiei, din care făceau parte reprezentanți ai populației române majoritare și ai minorităților etnice, constituit în concordanță cu normele democratice ale timpului, în condițiile disoluției Imperiului Țarist și ale desfășurării Primului Război Mondial, a dat expresie dorinței colective de unitate prin adoptarea Actului Unirii.

Textul Actului Unirii, votat de Sfatul Țării la 27 martie 1918, cuprindea într-un singur

paragraf sufletul și năzuințele spre unire ale basarabenilor:

„În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani, din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește

Personaje ce apar într-o frescă din Biserica „Sf. Nicolae” de la Curtea de Argeș, zugrăvite probabil după chipul contemporanilor domnului

Într-un alt hrisov, dat în intervalul 1407 – 1418, Mircea, dăruind satul Ciulnița, „care se află pe Buzău”, Mănăstirii Snagov, îi stabilește statutul „de ohabă”, adică îl scutește de „toate slujbele și dajdiile și dările mari și mici, câte se află în țara de sine stătătoare și în stăpânirea domniei mele”. Și aici, noțiunile „țara” și „stăpânirea” au sensurile lor consacrate: prima exprimă teritoriul și oamenii (supușii), iar a doua autoritatea sau puterea domnului asupra teritoriului și supușilor. Cum ar putea fi altminteri, din moment ce se vorbește despre dajdiile și dările „câte se află în țară”?

Moștenirea tatălui

În același sens, un document emis la 20 iulie 1400 începe astfel: „Eu, de Hristos Dumnezeu învrednicitul [...], domn a toată Țara Românească, stăpânitor până la Dunăre și peste munți, în Țara Făgărașului, până la Olt”. Și în acest caz, tot în sens teritorial, Țara Românească se întindea până la Dunăre, iar Țara Făgărașului până la Olt.

În privilegiul înnoit acordat „părgarilor” din Brașov li se recunoaște acestora scutirea de vămi „prin târgurile din țara domniei mele și pe drumul Brașovului până la Brăila”.

La fel se întâmplă și cu posibilitatea imediată a lui Mircea cel Bătrân. Pe urmele acestuia, Radu al II-lea Praznaglava (1420 – 1422; 1426 – 1427) dorește cu brașovenii mai mult decât privilegiile comerciale: „Io Radul voievod și domn [...] făgăduiește domnia mea [...] ca să fie pace între noi și să fie o singură țară cu țara domniei mele și să trăiască în pace și bună înțelegere tot Brașovul și toată Țara Bârsei [...], să nu li se facă nicio pagubă de către țara domniei mele, ci să fie o singură țară cu țara domniei mele. Și să cumpere oamenii domniei mele în țara voastră și să lăsați orice marfă să vină în țara domniei mele”. Mărfurile nu pot fi cumpărate și vândute decât în anumite locuri, adică în anumite teritorii numite

„țara domniei mele” sau Țara Românească și „Țara Bârsei”. La fel se exprima și Dan al II-lea (1422 – 1427, cu o întrerupere): „Dă domnia mea această poruncă a domniei mele brașovenilor care negustoresc în țara domniei mele, ca să le fie legea care le-a fost și în zilele lui Mircea voievod”. „A negustori” într-o țară înseamnă a vinde și a cumpăra pe un teritoriu.

Tot Dan al II-lea face cunoscut, la 10 noiembrie 1424, că a primit de la regele Ungariei permisiunea de a bate monede, care „să umble în această țară [a noastră] ca și acolo, în Brașov și Țara Ungariei, dimpreună cu boierii noștri care se află în Țara Românească [...] Și cei care trec de la Brașov dincolo de Dunăre, ca să facă negoț cu mărfuri în țara noastră să nu plătească nicăieri vamă, numai la Rucăr și la vadul Dunării”.

Cel mai semnificativ document în acest sens – al amin-

Cotmeana, o altă ctitorie a lui Mircea cel Bătrân...

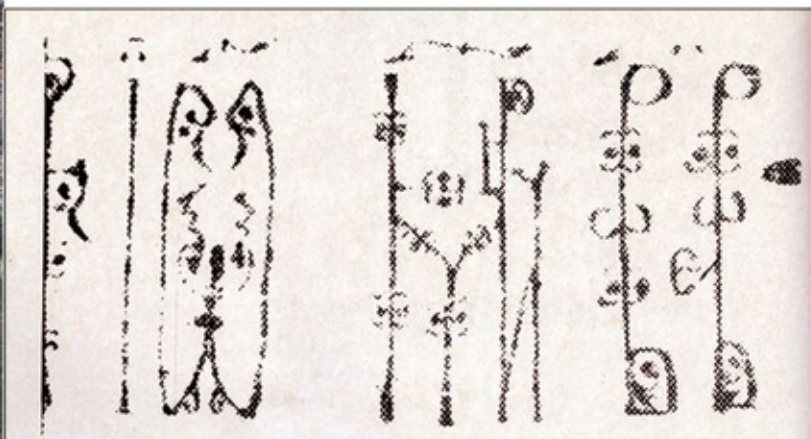

1418 – 2018

Citite cu atenție și pricepere, izvoarele despre Mircea cel Bătrân ne dezvăluie aspecte mai puțin cunoscute privind raporturile domnului cu românii de peste munți. Continuăm incursiunea începută în numărul anterior.

MIRCEA CEL BĂTRÂN ȘI TRANSILVANIA

Mircea cel Bătrân, frescă din Biserica „Sfântul Nicolae” de la Curtea de Argeș și semnătura domnului pe un document

Academician IOAN-AUREL POP

Din toate documentele păstrate din epoca lui Mircea cel Bătrân reiese un control al domniei deopotrivă asupra teritoriului și asupra oamenilor, în egală măsură asupra teritoriului vechi al țării și asupra noilor achiziții teritoriale și tot în egală măsură asupra elitelor și asupra supușilor. De exemplu, un document timpuriu, din 27 iunie 1387, notează: „Io Mircea Voievod [...] am aflat în țara domniei mele, la locul numit Tismena, o mănăstire”. Nici aici „țara domniei mele” nu poate avea alt sens decât geografic, mai ales că urmează detaliul lămuritor „la locul numit”. Nici titlul domnesc al unui document emis la 27 decembrie 1391, la Argeș, nu spune altceva: „Noi, Ioan Mircea [...], domn și voievod a toată Țara Românească, începând de la munți până la marginile părților tătarești și domn de veci a toată Țara Făgărașului [...], am dat și am dăruit această carte a noastră de danie credincioșilor noștri Stanciul egumenul și fratelui său Călin, boieri din țara noastră, [...] tot pământul numit Scorei, care se află în Țara Făgărașului mai sus zisă”; după care urmează mersul detaliat al hotarelor. Și aici, „toată Țara Românească” începe „de la munți” și ajunge „până la marginile părților tătarești”; în al doilea rând, egumenul Stanciul și fratele său Călin sunt „boieri din țara noastră”, iar în al treilea rând, Scoreiul este plasat „în Țara Făgărașului”. Astfel, în toate cele trei ipostaze ale cuvântului „țară” din acest document, sensul teritorial este indubitabil. De asemenea, un document emis, probabil, la 1406 – din seria celor referitoare la Cozia – permite cailor mănăstirii să umble nestingherite, fără plata vămilor, „în țara domniei mele”. Nici aici domnul nu se putea referi prin termenul de „țară” la altceva decât la teritoriu.

Controlul asupra teritoriului era exercitat de domnii români în tradiția existentă în Imperiul Bizantin; împăratul Justinian (527 – 565) așa cum apare în mozaicul din Bazilica San Vitale din Ravenna

țele de patronaj între domn și diverse grupuri sociale? Se poate să existe și chiar există și această componentă, dar în timpul lui Mircea cel Bătrân controlul domniei asupra teritoriului țării și înțelesul teritorial al noțiunii de țară sunt realități atestate de surse.

Națiunea medievală

Noțiunea de țară, studiată de lingviști, istorici și geografi încă din secolul al XIX-lea, are mai multe accepțiuni, iar acestea nu sunt neapărat succesive, ci concomitente. Este clar că, în Evul Mediu, a existat și accepțiunea de „țară” ca o comunitate a oamenilor privilegiați, a stărilor, a elitelor, a deținătorilor puterii, dar fără dispariția sensului primar, acela de teritoriu, de întindere de pământ, de regiune constituită

și organizată politic-administrativ. Ba, uneori, cele două înțelegeri se întrepătrund și se combină, încât „țara” este și pământul și oamenii săi. Însă absolutizarea este riscantă, iar cercetările pe acest subiect nu sunt încă sfârșite.

Dimitrie Cantemir își subintitula o faimoasă lucrare *Hronicon a toată Țara Românească* (care apoi s-au împărțit în Moldova, Munteniască și Ardealul) din descălecatul ei de la Traian împăratul Râmului. Așijderea pentru numerele carele au avut odată și carele are acmu. Și pentru romanii cari de atunci în-

tr-însa așăzindu-să, într-aceiași și până acmu lăcuesc. Prin urmare, la Cantemir (în jurul anilor 1700) cuvântul „țară” avea (și) înțeles teritorial clar, dar, cum pentru el românii erau „adevărați romani”, noțiunea exprima deopotrivă unitatea primară a Daciei Romane și a poporului său. Cu mai bine de o jumătate de secol înainte de Cantemir, cronicarul Grigore Ureche înțelege prin „țară”, în primul rând, un teritoriu organizat: „Și pentru aceasta să cunoaște că cum nu-i discălicată țara de oameni așăzați, așa nici legile, nici tocmeala țării pre obicei bune nu-s legate...”. În textele românești din secolul al XVI-lea, termenul de „țară” are și accepțiune teritorial-geografică, iar termenul de „limbă” („limbile cele păgâne”) are și sens de

comunitate etnică, de popor, de „gintă” (tot cu înțeles de popor, de comunitate, ca-n poezia *Ginta latină* de Vasile Alecsandri). Din secolul al XV-lea, deși textele românești de atunci nu s-au păstrat, există aceleași indicii, anume că termenul de „țară” avea (și) înțeles teritorial.

Controlul asupra teritoriului în Europa, de la statul roman încoace, a fost o realitate constantă, deși s-a exercitat sub forme foarte variate, de la cele mai laxe până la dominare centralistă și centralizată. Acest control s-a exercitat în spiritul dreptului de *dominium eminens* în Occident, dar a fost prezent masiv și în Imperiul Roman de Răsărit și în formațiunile politice care s-au aflat în orbita acestui imperiu, care, oficial, s-a numit Imperiul Roman până la căderea Constantinopolului, 1453. Stăpân al tuturor lucrurilor și al oamenilor din imperiul său, împăratul din Noua Romă deținea puterea absolută asupra bunurilor și libertăților

Privilegiu acordat brașovenilor în 1409

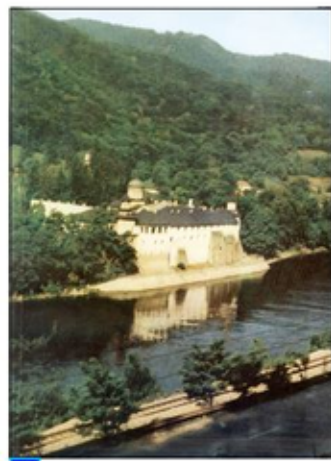

tirii și moștenirii directe a lui Mircea cel Bătrân – a fost emis de fiul și de urmașul său, Mihail I, în 29 mai 1419, la Curtea de Argeș. Din acest hrisov reiese că locuitorii din Cislădie au cerut domnului Mihail să întărească scrisoarea lor privilegială avută de la Mircea cel Bătrân, ceea ce domnul a și făcut: „Am îngăduit cinstiților oameni din Cislădie, ba le dăruim toate drepturile și libertățile vechi, pe care le-au avut în timpul părintelui nostru, cu această îndatorire ca ei și oamenii lor, anume românii și alții, [...] să pască oricând în munții noștri, cu turmele sau cu oile lor, ca și oamenii noștri pășunile noastre; le dăm [de asemenea] voie să se folosească și să se bucure de păduri și de ape, întotdeauna [...] și dacă s-ar întâmpla să avem pricini sau neînțelegeri cu toată țara Transilvaniei, cu voi noi voim să păzim pacea și o conținere trainică de arme și, ceea ce este mai mult, vă vom trimite în timp de război pe unul dintre boierii noștri cu o ceată de săgetași de-ai noștri, care vă va apăra pe voi și târgul vostru și vă va păzi de năvalele războiului“.

Realități atestate de izvoare

Acest înscris, corelat cu cele precedente, are mai multe semnificații. Pe vremea lui Mircea cel Bătrân și, din câte se vede, a primilor săi urmași, „părțile de peste munți“ se bucurau de o atenție specială din partea domnilor români, iar aceste „părți“ (adică teritorii) nu erau doar țările Amlașului și Făgărașului (care cuprindeau atunci circa 35 – 40 de sate românești), ci și Cislă-

dia și Mărginimea Sibiului, ca și Brașovul și Țara Bârsei. Aceste sate, târguri, regiuni sau „țări“ – dintre care unele nu aparțineau oficial domnului Țării Românești, ci Transilvaniei și Ungariei – trebuia să fie „o singură țară cu țara domniei mele“, cu Țara Românească. Mai mult, turmele celor din Cislădie, „românii și alții“, aveau înalta îngăduință să pască fără opreliști „în munții noștri“, ca și turmele „oamenilor noștri“, cu liberta-

... și perla cititorilor sale, Cozia

tea de a se folosi și bucura oricând de pășuni, de păduri și de ape. Și încă și mai mult: domnii munteni asigurau în Mărginimea Sibiului protecția militară necesară pentru ca „românii și alții“ să fie apărați „de năvalele războiului“.

Astfel, se vede clar că, în timpul lui Mircea cel Bătrân și al urmașilor săi, controlul domniei asupra teritoriului și administrarea directă a teritoriului erau realități indubitabile. Formulările și formulele din titlul domnesc au – cele mai multe – accepțiuni teritoriale vizibile, iar realitățile reflectate de surse vin să întărească acest lucru: domnia ia act de hotărniciri precise în

Țara Făgărașului; domnia acordă permisiunea celor de la nord de Carpați să-și pască turmele în munții Țării Românești, unde puteau folosi oricând pășunile, pădurile și apele, aidoma localnicilor; domnia se ocupă de locurile precise în care se percep vămile, de târgurile precis localizate în care se vând și se cumpără mărfurile, de traseele pe unde pot trece negustorii brașoveni „pe drumul Brăilei“ sau până la Dunăre, spre „Țara Turcească“; domnia stabilește ocinile și ohabele, domnia stabilește sau recunoaște stăpânii și supușii, de la o vreme inclusiv pe robii țigani etc. Natural, administrația domnească – dornică să strângă, în primul rând, dările, după cum se vede din documente – nu controla teritoriul ca în epoca modernă, domeniile boierești și cele mănăstirești având o pronunțată autarhie. La fel, nici frontiera nu era o linie de demarcație precisă, fixată pe teren, și asta nu doar în spațiul carpatic și dunărean, ci peste tot. Ba, uneori, frontierele „interne“ erau la fel de vizibile, tot din rațiuni fiscale, ca și cele „externe“. Dar, interesul pentru „țara noastră“, „munții noștri“, „pădurile noastre“, „apele noastre“ etc. era la fel de mare ca și acela pentru „oamenii noștri“, pentru „boierii noștri“ sau pentru „țigani noștri“. Pământul nu are valoare fără oameni, dar nici oamenii sau comunitățile nu reprezintă nimic fără teritoriu.

În lumina acestor mărturii, oare se mai poate susține că nu există o accepțiune teritorială a formulei „toată Țara Românească“ sau că Țara Românească a fost mai întâi un ansamblu complex de re-

SCRITORUL ROMULUS CIOFLEC ȘI MAREA UNIRE

LUMINIȚA CORNEA

Romulus Cioflec (1882–1955), născut la Araci, în Covasna, a debutat ca scriitor cu volumul de povestiri Doamne, ajută-ne! (1907). A scris în publicații importante ale vremii, fiind și bibliotecar la Academia Română (1905 – 1910). A fost apoi prim-redactor la ziarul Românul din Arad (1911 – 1912), la solicitarea directorului ziarului, Vasile Goldiș (1862 – 1934). Ulterior, a terminat Facultatea de Litere și Filosofie din București (1914). Primul Război Mondial l-a găsit profesor în nordul Moldovei, la Pomârla.

După debutul literar din anul 1907 publică volumele Lacrimi călătoare (1920), Pe urmele Basarabiei... note și impresii din revoluția rusească (1927), Cutreierând Spania. Impresii de călătorie (1928), Sub soarele polar. Impresii și peripeții din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul „Krasin” (1929), Vârtejul (1937), Români din Secuime (1942), Pe urmele destinului, O goană în jur de sine însuși (1943), la Editura Remus Cioflec (vărul scriitorului). În anul 1938, la propunerea lui Mihail Sadoveanu, romanul Vârtejul este distins de Academia Română cu Premiul „Ion Heliade Rădulescu”. Romulus Cioflec fusese admis din anul 1914 în Societatea Scriitorilor Români, iar în perioada interbelică a devenit un scriitor consacrat.

În toamna anului 1916, Romulus Cioflec a pornit într-o călătorie cu gândul de a-și căuta familia plecată din Transilvania, în refugiu. Tatăl scriitorului, Constantin Cioflec, fusese notar în scurta perioadă din 1916 când armata română se aflate în sudul Transilvaniei, așa că, odată cu întoarcerea austro-ungarilor, a părăsit satul, de frica unor repercusiuni. Și-a luat soția, copiii care se aflau în sat, Alexe și Octavian, a trecut munții și a ajuns la Galați. Li s-a alăturat fiica Valeria, studentă la București. Frații mai mari, Victor și Silvestru, și ei studenți la București, s-au înrolat în armată, iar Valeria a mers cu familia în refugiu. De la Galați, după câteva luni, au plecat la Iași. Orașul era deja aglomerat cu români ce fugiseră din calea nemților. Cei cinci au plecat, alături de

alți ardeleni, în Rusia. Acolo, în spitalul din Elizavetgrad, Valeria a murit de tifos, 6 septembrie 1917, la 20 de ani neîmpliniți: o fată frumoasă și

inteligentă, ce ar fi putut fi prima femeie din familie cu studii superioare. Peripețiile și suferințele din timpul refugului de aproape doi ani au fost evocate de scriitor în romanul *Pe urmele destinului*.

Elev la Câmpulung Muscel, 1901

Sosirea la Chișinău

Romulus Cioflec ajungea, în primăvara anului 1917, până la Petrograd, unde a asistat la mișcările revoluționare, din dorința de a se afla în mijlocul evenimentelor și de a obține informații. În ziua de 5 martie 1917, a plecat din Petrograd și, „după atâta drum în necunoscut, prin larga străinătate a oceanului rusesc, pășesc pe pământul Basarabiei revoluționare”. De fapt, „pășește” în Chișinău.

Impresiile despre călătoria și perioada trăită în Basarabia,

tuturor. Domnii români erau depozitarii aceleiași concepții legate de autoritatea imperială. Firește că ideea națională modernă de unitate statală strictă, cu frontiere precise, sub formă de granițe bine fixate pe teren, a fost transpusă uneori, de la istoriografia romantică încoace, și pentru perioade revoluate, când aceste realități nu existau.

La noi, în România, peste romantismul istoriografic s-a așezat și obsesia făuririi statului național unitar, realizat cu greu pe durata unui secol (circa 1821 – 1918), amenințat și știrbit apoi, aproape desființat în perioada proletcultistă și stalinistă și fetișizat în anii naționalismului comunist. În anii '80 ai secolului trecut, dacă nu făceai compromisiuri măcar de formă, era dificil să publici chiar și în domeniul istoriei medievale. Acest aspect le scapă complet unor „critici” acerbi de astăzi, destul de tineri ca să creadă că ei dețin monopolul adevărului și destul de înverșunați ca să tindă să excludă din viziunea lor istorică, împreună cu „centralizarea”, sentimentul național sau realitatea numită națiune modernă. Firește, Mircea cel Bătrân nu a fost un făurar al națiunii române moderne, nici al sentimentului național și nici al statului național român unitar. Dar marele domn, prin politica sa, a contribuit la ceea ce istoricii europeni numesc, de mai bine de un secol, națiunea medievală. Este nerealist să se crea-

Ruinele fortificației de pe domeniul Bologa

dă că românii de la 1400 erau la fel cu aceia de la 1900, dar este anistoric să se pretindă că la 1400 românii nu știau că erau români și nici că erau alt popor decât străinii.

Un precursor

Mircea cel Bătrân, prin autoritatea domnească pe care a exercitat-o în sudul Transilvaniei, a pregătit unitatea românească modernă. Stăpânirea munteană în sudul Transilvaniei și într-un colț al Banatului de mai târziu (care era atunci parte a Banatului de Severin muntean, până la hotarul Orșovei) este o realitate. Este vorba despre cele opt sate românești ale Țării Amlășului, în cele 25 – 30 de sate ale Țării Făgărașului, la care se adaugă autoritatea exercitată în Mărginime (și mai ales la Cislădie) și în Țara Bârsei (la Cetatea Branului, în Scheii Brașovului și la Râșnov, unde se aflau câte o biserică cu hramul Sf. Nicolae, ctitorite chiar de Radu I și Dan I, care l-au precedat pe Mircea la domnie), stăpânirea domeniului Bologa, din nordul

Transilvaniei, unde stăpân peste satele Fildul de Jos, de Sus și de Mijloc era Sandrin Românul și unde se afla, între vecini, românul Cădea, voievod de Oarța.

Acestor stăpâniri și oblăduiri li se adaugă autoritatea bisericească a mitropolitului Ungrovlahiei Antim, care, la 1401, este menționat ca „exarh a toată Țara Ungurească și al Plaiurilor”. Credem

că noul titlu conferit mitropolitului Antim la 1401 marchează, în condițiile imposibilității existenței unei organizări ecleziastice superioare proprii, extinderea autorității ierarhului muntean asupra credincioșilor de rit bizantin din Transilvania și Ungaria. Noul titlu, neatestat înainte de prestigioasa domnie a lui Mircea, trebuie să marcheze o lărgire considerabilă a „exarhatului”, concretizat o vreme numai prin noțiunea de „Plaiuri”, care, conform unor cercetări mai noi, se refereau la toate ținuturile cu populație bizantină de sub autoritatea regilor Ungariei. Această mitropolie, ridicată la 1359 pe locul unei mai vechi episcopii răsăritene de la Argeș, prelua misiunea „Mitropoliei Tourkici” din secolele X – XII, din Ungaria. Ulterior, a doua mitropolie a Țării Românești, de la Severin, avea să-și lase moștenirea noii eparhii de la Feleac (de lângă Cluj), făurită sub Ștefan cel Mare de autoritatea bisericească și politică a Moldovei.

(Continuare în p. 32)

comisia creată special în acest scop.

Cărturarii din mediul refugiaților au avut o mare contribuție la ridicarea nivelului de cultură al basarabenilor, mai ales prin activitatea din domeniul învățământului. Basarabeni nu au dispus de școli în limba maternă, fiind obligați de regimul țarist să învețe în rusește. În cadrul diferitelor întruniri s-a insistat, pe lângă alte revendicări sociale, pentru introducerea limbii române în învățământ și scrierea cu alfabet latin. S-a ajuns astfel la necesitatea organizării unor cursuri pentru cadrele didactice din școlile primare naționale.

În vara anului 1917, Romulus Cioflec a ținut cursuri pentru învățători, organizate la Chișinău, prin străduința lui Paul Gore și Vladimir Herța din Comisia școlară, de Zemstva gubernială. O comisie, în care intrau Ștefan Ciobanu, Em. Hammer, Onisifor Ghibu, I. Scodigor și Romulus Cioflec, elaborează un proiect de organizare a cursurilor ce erau socotite obligatorii pentru toți învățătorii basarabeni. Au luat parte la cursuri 418 învățători de la școlile publice din Basarabia. Cu prilejul lecției de deschidere, ținută cu mare solemnitate la 17 iunie 1917, poetul Alexei Mateevici a citit atât de cunoscuta mai târziu poezie *Limba noastră*.

Având în vedere experiența de lector la aceste cursuri pentru învățători, profesorul Romulus Cioflec era preocupat de „lucrurile învățătorilor în afara de școală”, publicând diverse articole în *Școala moldovenească*, revista Asociației Învățătorilor Moldoveni din Basarabia.

Coperta primei ediții a volumului
Pe urmele Basarabiei...
note și impresii
din revoluția rusească

O serie de activități culturale desfășurate de Romulus Cioflec, în perioada 1917 – 1918, le aflăm din gazeta *Sfatul Țării*, publicație la care scriitorul a colaborat. Astfel, numărul din 12 mai 1918 comunică cititorilor că, în ziua de duminică 6 mai, Universitatea Populară din Chișinău a organizat un „matineu de pomenire” pentru scriitorii George Coșbuc și Barbu Delavrancea, în cadrul căruia Romulus Cioflec a vorbit despre George Coșbuc, iar Petre V. Haneș despre Barbu Delavrancea. Menționăm că Romulus Cioflec a fost unul dintre fondatorii Universității Populare din Chișinău (18 februarie 1918), alături de alți cunoscuți intelectuali ai vremii. Aceeași publicație anunța, la 23 august

1918, că participanții la matineul din 19 august 1918 al Universității Populare au adunat 1.372 de lei pentru monumentele ce urma a fi ridicate pe mormintele lui Alexei Mateevici, Simion Murafa și Andrei Hodorogea. Printre donatori au fost Romulus Cioflec și fratele său Silvestru Cioflec (1889 – 1969).

Profesor la Liceul de Băieți, nr. 2 „Mihai Eminescu”

Chiar de pe prima pagină a publicației *Sfatul Țării*, din 20 februarie 1919, aflăm că participând la matineul din 17 februarie 1919 al Universității Populare, consacrat românilor transnistreni, Romulus Cioflec a vorbit din partea Ardealului. Numărul din 14 iunie 1919 anunța că, la 11 iunie

Pantelimon Halippa

în anii ce au urmat, au fost zugrăvite în volumul *Pe urmele Basarabiei*, care nu este numai o carte de memorialistică, ci și o carte a crezului autorului despre națiunea română, o carte a identificării autorului cu speranțele și idealurile românilor basarabeni, dintr-o perioadă dificilă a istoriei acestei provincii românești, atât de amarnic vitregite de soartă.

Ajuns în Chișinău, la 10 martie 1917, Romulus Cioflec merge direct la *Cuvânt moldovenesc*, unde avea vechi prieteni, cunoscuți la Iași, în urmă cu nouă ani: bătrânul Nicolai Nicoară Alexandri și tânărul Pantelimon Halippa (1883 – 1979). Prietenii „puși acum de război și revoluție la sarcini și răspunderi neașteptate, covârșitoare” au fost bucuroși când Romulus Cioflec a

răspuns dorinței lor de a rămâne și de a intra „în luptă cu buchile”. Prin urmare, chiar din prima zi, s-a angajat în redacția *Cuvântul moldovenesc*, asemenea multor refugiați transilvăneni, care au reușit să obțină un loc de muncă, încadrându-se în viața publică a Basarabiei, unii dintre ei participând activ la acțiunile politice ale românilor basarabeni.

Romulus Cioflec a rămas la *Cuvânt moldovenesc*, scriind diverse articole, dar și ajutând la realizarea „hainei” cu alfabet latin a publicației. Era conștient că existența ziarului în atmosfera revoluționară a fostului imperiu era dificilă, înțelegând starea de

spirit care exista în capitala Basarabiei.

Capitolul „Slujitori ai cauzei moldovenești”, din volumul amintit, prezintă situația grea în care se aflau adepții cauzei naționale din Chișinău. Manifestările spontane din afara Capitalei dau un impuls favorabil mișcării naționale, care altfel ar fi fost „biruită de timiditate, în fața strigătului de biruință al revoluționarismului rusesc im-

acestea [ziarele mari de peste Nistru – n.a.] *Cuvântul moldovenesc* e ca și *Gazeta Transilvaniei*, dinainte de 1848, în comparație cu ziarul veneze – așa că prin acei cari ne scriu ori vin pe la redacție, simțim noi că suntem mulți, cu toate că tare suntem puținți”.

Între articolele din *Cuvânt moldovenesc*, Romulus Cioflec consemna, în cel intitulat *Preoțimea noastră în clipa de astăzi*, rolul important pe care trebuie să-l aibă preoții, fiind necesar ca aceștia să se afle în primele rânduri în mișcarea de emancipare națională și politică a românilor basarabeni: „acum a sunat ceasul al unsprezecelea și vrem din toată inima ca această izbândă, pe care ne-o dă Dumnezeu și ne-o îngăduie oamenii, s-o dobândim cu preoțimea în frunte! Preoți, aveți cuvântul!”.

Carnet de identitate emis la 24 martie 1920

tuos și totuși adesea șubred din stolița [capitala – n.a.] Basarabiei”. La Chișinău, gazeta moldovenilor, *Cuvânt moldovenesc*, „e pipernicită, ca un copil crescut în sărăcie și năpăstuire – cu toate că-și duce viața într-un cartier boieresc. E bisăptămânală, rustică și timidă față de cotidienele din Chișinău, cu cari nu se poate prinde la harță... Nici nu s-ar încumeta. Nu mai vorbesc de cele mari de peste Nistru, scrise în graiul «intelligenței» și cu mare aparat”. Venind din Ardeal și cunoscându-i istoria, Cioflec a realizat o interesantă comparație între *Cuvânt moldovenesc* și publicația brașoveană *Gazeta de Transilvania*: „Față de

Partizan al limbii române

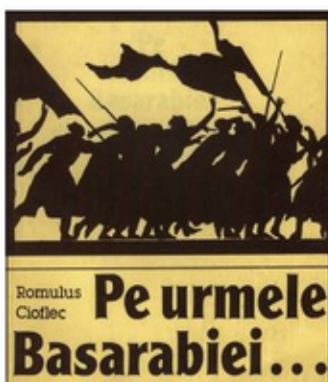
În perioada 13 – 20 martie 1917, un grup de 21 de intelectuali grupați în jurul redacției gazetei *Cuvânt moldovenesc* au constituit Partidul Național Moldovenesc, care a condus mișcarea de eliberare națională a românilor basarabeni. Printre cei 21 de membri fondatori s-au numărat doi intelectuali transilvăneni, Romulus Cioflec și Onisifor Ghibu (1883 – 1972). Ambii au elaborat câte un proiect de program al viitorului partid, au participat la discutarea și adoptarea proiectului de program redactat de

rilor pentru învățători din vara
anului 1917, la Chisinău.

Contribuția lui Romulus Cioflec la realizarea Marii Uniri a fost importantă, deși nu a fost o personalitate politică de prim rang. A fost însă trup și suflet lângă membrii Sfatului Țării, unde președinte era prietenul său din tinerețea ieșeană, Pantelimon Halippa.

O adevărată surpriză a fost descoperirea la Arhivele Naționale Istorice Centrale a unui document existent în arhiva Comitetului Central al P.C.R. semnat de Romulus Cioflec, referitor, în întregime, la Basarabia. Documentul conține 36 de pagini, dactilografiate. Textul are titlul „Căutând îndărăt și căutând înainte“. Nu este datat. Având în vedere conținutul, am realizat unele corelații și am datat textul în jurul anului 1942. Autorul dovedește că are solide cunoștințe referitoare la istoria Basarabiei și la istoria României. Unele pagini au caracter autobiografic, prezentând experiența scriitorului din Chișinăul anilor 1917-1926.

Ultima parte are în vedere istoria recentă, dar ce ni se pare semnificativ este extraordinara încredere a autorului în forța poporului român, în misiunea lui în Europa: „noi

Coperta volumului
Pe urmele Basarabiei...
note și impresii
din revoluția rusească,
apărut la Chișinău,
în anul 1992

ne vom putea începe și misiunea noastră de civilizație creștină" sau mai departe: „vom birui ori vom pieri cu ei, ca paznici ai civilizației europene, paznici ai ființei noastre naționale și ai civilizației europene și creștine". Romulus Cioflec avea în vedere, înainte de 1945, traseul european al poporului român.

În „Statul personal“ de la Liceul de Băieți nr. 2 „Mihai Eminescu“ din Chișinău, completat de Romulus Cioflec la data de 28 iunie 1924, la rubrica „Activitatea extrașcolară“ se află scris: „Participarea la mișcarea națională politică și culturală de la începutul revoluției în

Basarabia, până la venirea armatei române și după aceasta". Din același document, la rubrica *Ce recompense a obținut*, aflăm că scriitorul a primit o importantă distincție: Medalia „Bărbăție și Credință”, clasa I (Înaltul Decret nr. 3.411 din 15 noiembrie 1918), pentru servicii în Basarabia înainte de Unire și Adresă de mulțumire din partea Ministerului Instrucțiunii Publice (nr. 47.233 din 7 iunie 1921), „pentru servicii aduse ideii naționale în Basarabia”.

În toată perioada comunistă, au fost interzise unele dintre operele scriitorului, precum *Pe urmele Basarabiei... note și impresii din revoluția rusească*, ediție ce are pe copertă o frumoasă hartă a României Mari, ori *Sub soarele polar. Impresii și peripecii din voiajul unor salvați de la naufragiu de spărgătorul Krasin*. Familia nu a putut oferi tiparului, din aceleași considerente politice, lucrări rămase în manuscris.

După anul 1990, istoricii literari au scos la iveală elemente surprinzătoare legate de activitatea și opera scriitorului Romulus Cioflec. În perioada comunistă nu s-a amintit nimic despre cei aproape zece ani (1917 – 1926) petrecuți în Chișinău și despre aportul în plan cultural și pedagogic al lui Romulus Cioflec. Informații despre perioada basarabeană se pot afla din studiile publicate după anul 2006, anul efectuării cercetărilor noastre la Chișinău, în Arhivele Naționale ale Republicii Moldova. Opera lui ne arată atașamentul extraordinar al scriitorului față de Basarabia și de românii basarabeni, fiind alături de ei în dorința arzătoare de unire cu Țara. ■

*Statul personal de la Liceul de Băieți nr. 2 Mihai Eminescu
din Chișinău, al lui Romulus Cioflec*

STAT PERSONAL

Numele: Costel Prenumele: Romulus 13
 (numele de familie se scrie la final)

Locul de naștere: profesor titular
 Locul de domiciliu: la părinți
 Locul de muncă: la liceul de băieți № 2 din Chișinău
 Locul de studii: Chișinău

Data și locul nașterii (stil nou)

NUMELE	DATA NAȘTERII (stil nou)	LOCUL NAȘTERII
NUMELE	DATA NAȘTERII (stil nou)	LOCUL NAȘTERII

C o p i l

NUMELE	DATA NAȘTERII (stil nou)	LOCUL NAȘTERII
NUMELE	DATA NAȘTERII (stil nou)	LOCUL NAȘTERII

1919, membrii Asociației Corpului Didactic din Chișinău au decis să înființeze o secție locală a Ligii Culturale, al cărei președinte era Nicolae Iorga. Printre aderenți s-a aflat și Romulus Cioflec.

Romulus Cioflec și fratele său Silvestru se numără printre membrii fondatori ai Societății Istórico-Literare, denumită „B.P. Hasdeu”, din Chișinău, din care au făcut parte și Iustin Frățiman, Ion Nistor, Petru Haneș, Dumitru Munteanu-Râmnic. Despre fondatorii acestei Societăți, Nicolae Iorga afirma: „și-au adus aminte că sunt români pe vremea când aceasta era crimă”. Ei sunt „propovăduitorii neuitați” ai culturii românești pe mult pătitimul pământ basarabean, oameni „de-o eroică încredere și de sfânt optimism”.

Profesorul Cioflec activează, în perioada 1919 – 1926, la Liceul Nr. 2 de Băieți „Mihai Eminescu” din Chișinău, cu o pauză, în anul șco-

Paul Gore

lar 1922 – 1923, când se află la Berlin cu o bursă de studii.

În perioada basarabeană, Romulus Cioflec poartă o corespondență intensă cu Garabet Ibrăileanu (1871 – 1936), conducătorul și animatorul cunoscutei reviste *Viața românească*, care „prețuia în persoana lui Romulus Cioflec nu numai pe iscusitul prozator, ci și pe bunul organizator al rețelei de difuzare în Basarabia a revistei în cauză”, contribuind prin aceasta la

unirea întru cultură. Încoronarea acestui epistolarum, tipărit în volumul III din *Scrisori către Ibrăileanu*, o face scrisoarea din 20 octombrie 1920, în care Romulus Cioflec menționează, pentru întâia dată, că este preocupat de scrierea amintirilor basarabene: „Pentru că încă n-am altfel de literatură (nuvelă, schiță) și pentru că acum mă ocup exclusiv cu amintirile din Basarabia, trimit pentru *Viața românească* două capitole din aceste amintiri”.

Înrudit cu Basarabia

Intellectualii basarabeni au continuat să-l considere pe Romulus Cioflec prietenul lor, integrat problemelor mult încercatei provincii românești, și după plecarea scriitorului din Chișinău, în 1926. Numele scriitorului și opera sunt prezente în paginile revistei *Viața Basarabiei*, editată de Asociația Culturală „Cuvânt moldovenesc” din Chișinău, director Pan. Halippa.

Profesorul și scriitorul ardelen Romulus Cioflec a fost legat de Basarabia nu numai prin multiple fire spirituale, dar și prin căsătoria sa cu Antonina (Antonia) Gavriliță, fiica lui Emanuil Gavriliță (1847 – 1910), înfocat militant pentru drepturile naționale ale românilor basarabeni din epoca ocupației ruse, directorul ziarului *Basarabia* (1906 – 1907), prima publicație periodică de limbă română din Basarabia (*Magazin istoric*, nr. 4/2007). El a cunoscut-o pe Antonia Gavriliță în 1917, la una dintre consfătuirile de seară de la redacția ziarului *Cuvânt moldovenesc*, apoi ca participantă la cursu-

Redacția ziarului Cuvânt moldovenesc, Chișinău, 1917. Așezați pe scaune, de la stânga: personaj neidentificat, George Tofan, părintele Constantin Partenie, Onisifor Ghibu, Elena Alistar; în picioare: personaj neidentificat, Romulus Cioflec, Antonia Gavriliță, un personaj neidentificat, Ernest Rabener și Ovid Țopa

Și totuși, amplasamentul Babilonului, spre deosebire de alte situri, nu a fost niciodată supus uitării. Numele său s-a transmis prin cel de Babil, purtat de unul dintre tellurile care s-au păstrat din fostul oraș antic. Acest oraș, devenit celebru datorită Bibliei, ocupă un loc important în tradiția iudeo-creștină. Europeanii se vor interesa de el de-abia în secolul al XIX-lea. Puțini călători îndrăzneau să se aventureze prin locurile respective, înainte de această perioadă. În secolul al XII-lea, rabinul Benjamin de Tudela, în timpul unei vizite făcute coreligionarilor săi, scrie că a auzit vorbindu-se de

Ruinele Babilonului în 1932

„ruinele palatului lui Nabucodonosor, care sunt inaccesibile, din cauză că sunt un adăpost de dragoni și de animale veninoase”.

Marduk ziditorul

De fapt, în acea epocă, partea superioară a uciei dintre porțile orașului, faimoasa poartă a lui Ishtar, făcută din cărămizi emailate, decorată cu șerpi-dragon, animal asociat cu Marduk (divinitatea protectoare a orașului), depășește solul plin de roci, alimentând în felul acesta rumorile și întărind imaginea negativă vehiculată de tradiția iudeo-creștină: Babilonul, marea prostituată din Apocalipsă; Babilonul, pe care Sfântul Augustin îl asimilează cu Roma și de care, după cum scrie el, trebuie să fugi pentru a-l putea găsi pe Dumnezeu; Babilonul pe care Luther îl asociază în secolul al XVI-lea cu toate viciile pe care le pune pe seama papalității.

Cu toate acestea, prestigiul cetății antice continuă să fie menținut. În secolul al XIX-lea prestigiosul scaun episcopal situat teoretic la Bagdad, cap al Bisericii caldeene (catolice orientale) păstrează titlul de „episcopat al Babilonului”...

Care este deci povestea acestui oraș atât de aparte?

Babilon, „poarta zeului” (bab+ilim): această pseudo-etimologie este un joc de cuvinte alcătuit de babilonieni în mileniul al II-lea î.H., plecând de la un nume mai vechi, *babilim*, urmă a existenței unui popor a cărui origine rămâne astăzi necunoscută. În secolul al XVIII-lea î.H. orașul este capitala regatului celebrului rege Hammu-

rabi. Se întinde pe malul stâng al Eufratului, se compune din trei corpuri: Ká.dingir.ra (care în sumeriană înseamnă „poarta zeilor”), Eridu (de la nu-

Hammurabi (1792 – 1750 î.H.), creatorul primului cod de legi (ce îi poartă numele), primește însemnele regale

mele orașului sumerian, sanctuar al zeului înțelepciunii Ea) și Shuanna (care face referință la cerurile divine).

Divinitatea protectoare a Capitalei și a regatului, Marduk, la origine un neînsemnat zeu agricol, simbolizat printr-o sapă, capătă încetul cu încetul caracterul divinităților vecine, odată cu creșterea numărului cuceririlor: de la zeii occidentali ai furtunii, luptându-se cu Marea, ia titlul de „Domn” (Bêl/Ba’al); după victoria asupra regatului lui Eshnunna, la est, împrumută de la zeul local Tishpac titlul

Nabû, zeul scrisului, fiul lui Marduk

Exclusivitate

Templul zeiței Ninmah și (în dreapta) miniatură germană (din jurul anului 1370) înfățișând construirea Turnului Babel, unde sunt amestecate toate limbile pământului

BABILON, POARTA ZEILOR

VÉRONIQUE GRANDPIERRE
(Franța)

În mijlocul Eufratului, nu departe de satul Hillat, câteva arcade ale unui vechi pod se ridică din mijlocul apelor. Pe malul opus se află antica cetate a Babilonului, astăzi părăsită. Câteva monumente, printre care palatul celebrului Nabucodonosor, stau în picioare, reconstruite la sfârșitul secolului al XX-lea de Saddam Hussein. Considerându-se drept succesor al suveranilor mesopotamieni, acesta a introdus propriile inscripții. Dorința sa era, de fapt, să facă din acest palat un centru turistic dedicat gloriei sale.

În planul ce surplombă vestigiile antice, el a cerut să fie construite imense rezidențe de vară, jefuite de populațiile din vecinătate în momentul căderii regimului. Situl arheologic a fost folosit în timpul celui de-al doilea război din Golf, din aprilie 2003 până în decembrie 2004, de trupele americane și poloneze, care și-au instalat acolo sediul ce a purtat numele de „Camp Alpha”. Lucrările de nivelare, de terasament pentru crearea platformelor de aterizare a elicopterelor și pentru cele de staționare a vehiculelor militare au zguduit din temelii structura sitului. Circulația vehiculelor blindate în zona vestigiilor a distrus pavajul. Vibrațiile provocate de palele elicopterelor au condus la dărâmarea acoperișului templului zeiței Ninmah. S-au adăugat excavările clandestine.

La sfârșitul războiului, în lipsa măsurilor de conservare, clădirile făcute din cărămizi nearse au suferit fără încetare efectele devastatoare ale apelor, care se scurg la suprafață. Situl a suferit de altfel degradări și mai mari începând cu 2012, din cauză că a fost traversat de un oleoduct pentru realizarea căruia a fost săpat un tunel de 1.550 m în zona arheologică.

Guvernul irakian a înțeles importanța orașului antic, cu atât mai mult cu cât alte vestigii ante-islamice, în special cetățile din nordul Irakului (Ninive, Khorsabad, Hatra...) au suferit din cauza Statului islamic. Același guvern încearcă astăzi să obțină înscrierea Babilonului pe lista patrimoniului mondial al UNESCO.

lonieni, cât și pentru imperiul asirian și până la coasta levantină!

Senacherib moare în 681 î.H., asasinat de trei dintre fiii săi, între care și Arda-Mulissu (Adramelech, cum este numit în Biblie). După câteva luni de război civil, alt fiu, Assarhaddon, sfârșește prin a se impune.

Pentru a se menține la putere, are nevoie de susținere. Pune bazele unei politici de reconciliere, reface Babilonul și permite întoarcerea statuiilor zeilor, furate în timpul jefuirii orașului în 689 î.H. Cu toate acestea, din pricina bolii de care suferă, el moare foarte repede. Fiul său, Assurbanipal, îi continuă opera. Imperiul Asirian și capitala sa Ninive (*Magazin istoric*, nr. 12/2017), cel mai frumos oraș la vremea aceea, cunosc apogeul. În timpul urmașilor lui Assurbanipal, imperiul se destramă. Babilonia își revine. Nabopolassar ia puterea și fondează imperiul neo-babilonian (626 – 539 î.H.). Suveranii babilonieni continuă spre folosul lor aceeași politică, precum predecesorii lor asirieni.

În mod paradoxal, la sfârșitul războaielor, deplasările de populație scad și, în iconografia folosită pentru ornamentarea monumentelor, sunt mai puțin prezente scenele ilustrând cuceririle orașelor, masacrările populației. În august 587 î.H. fiul lui Nabopolassar și succesorul său, Nabucodonosor al II-lea, distruge templul lui Solomon și deportează în Babilonia o parte dintre locuitorii Ierusalimului. El lasă în Biblie urma

Leul, una dintre temele animaliere de pe ziduri, reprezentare a zeiței Ishtar, ...

unui rege sângeros și tiranic. Imperiul neo-babilonian cunoaște apogeul în această perioadă. Nabucodonosor hotărăște să-i mărească și să-i înfrumusețeze Capitala: Babilonul trebuie să întrecă Ninive din toate punctele!

Orașul este mărit. Zidurile sale, cântate de Herodot, vor fi deseori clasate printre cele șapte minuni ale lumii! După Strabon, (*Geografia*, XVI, 1, 5), zidul fortificației este atât de lat, încât în partea de sus pot trece în același timp două cvadrighe. Porțile, adevărate bastioane defensive, sunt decorate cu cărămizi arse emailate cu teme animaliere, trimițând la divinități (dragonul înaripat pentru zeul Marduk, leul pentru zeița Ishtar, taurul pentru zeul Adad etc.).

Strălucitoare sub soarele acestor ținuturi deșertice, ele se deschid către artere largi

pe care sunt îngrămădite casele particulare și prăvăliile meșteșugarilor sunt pietonale și mai întortocheate. Cartierul regal este mai îndepărtat de sanctuarul principal decât în Asiria, reflectând astfel o separație mai mare între puterea politică și cea religioasă.

Unde sunt grădinile de altădată?

Fiecare zeu dispune de templul său. Cel mai important, Esagil („Casă/templu al cărui vârf este înalt”), este în mod evident dedicat zeului protector al orașului, Marduk. În apropierea templului, în centrul vastei esplanade închise de o incintă dispunând de 12 porți, se înalță un *zigurat* (un turn cu etaj), Etemenanki, al cărui nume înseamnă „Casa care este temelia Cerului și a

Pământului” și care a inspirat în Biblie faimosul Turn Babel. Un nou joc etimologic apare pornind de la rădăcina semitică BLI („a amesteca”): „De aceea va fi numit Babel. Acolo Yahvé a amestecat într-adevăr toate limbile de pe tot pământul” (*Geneza* XI, 9).

Textele biblice întăresc astfel imaginea negativă a orașului simbol al unui popor

...și Poarta zeiței, reconstituire de la Muzeul Pergamon, din Berlin

Un important text literar, Enûma elish, numit și Poemul creației

animalului său obișnuit, șarpele-dragon. Preeminența lui Marduk și a orașului său sunt proclamate în Codul de legi al lui Hammurabi, ca element al unei ideologii ce emană din ființa suveranului: „Atunci când sublimul Anu [...] și Enlil, stăpânul cerului și al pământului [...], stabiliră la Marduk atotputernicia lor asupra tuturor oamenilor [...], când au pronunțat numele sublim al Babilonului și când l-au răspândit peste cele patru colțuri ale lumii [...]”

În cursul aceluiași mileniu sunt elaborate importante texte literare. Într-unul dintre ele, *Enûma elish*, numit și *Poemul creației*, Marduk este declarat campion în lupta împotriva lui Tiamat (monstru marin născut din apele primordiale) de către toți ceilalți zei, care îi încredințează întreaga lor putere. După victorie, el formează Universul, folosindu-se de trupul mort al lui Tiamat, își construiește apoi palatul în cer, numit Esharra, și, ca o copie a acestuia, la jumătate de drum între lumile celeste și subterane, construiește Babilonul, ca poartă și loc de întâlnire pentru toate divinitățile.

Lucru foarte apreciat de aceste divinități: „Cine ar putea avea mai multă putere decât tine? Așază-ți pentru totdeauna reședința în Babilon, orașul al cărui nume l-ai rostit! În acest loc, zi de zi, să ni se

aducă fără încetare ofrande! [...] Domnul, în marele sanctuar construit pentru a-i servi de reședință, i-a așezat pe toți zeii, pe toți semenii lui, la banchet: «Iată Babilonul, scaunul reședinței voastre! Bucurați-vă, hrăniți-vă din bucuria sa!» Zeii cei mari s-au așezat, au înaintat paharele de bere, s-au pus la masă”.

Un pod peste Eufrat

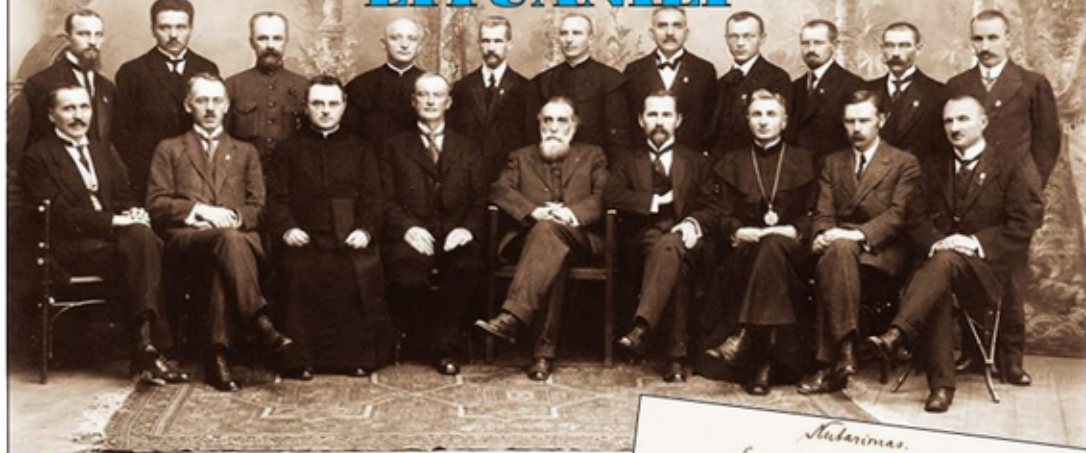
În mileniul I î.H. Babilonia a trebuit să se încline în fața Imperiului Asirian, a cărui provincie devine. Au loc numeroase revolte extrem de violente. Unul dintre fiii regelui Senacherib, pus de tatăl său în fruntea orașului, este dat de locuitorii orașului pe mâna inamicului său dintotdeauna,

Elam (Iranul actual). Numele său dispare pe vecie din documente, semn neîndoiește al unui destin funest! Regele asirian nu poate accepta un asemenea lucru. După cinci ani de îndelungată campanie militară, el pătrunde furios în orașul rebel.

Distrugerea acestuia este deosebit de brutală: „Am fost ca un vuiet ce anunța sosirea uraganului, acoperind orașul ca o ceață. L-am înconjurat complet și l-am cucerit, distrugând și escaladând zidurile... Nu am lăsat să-mi scape niciunul dintre acești viteji oșteni, am umplut piețele orașului cu cadavrele lor... Am distrus complet orașul și casele, dându-le foc de la temelii și până la acoperișuri. Am ras zidurile interioare și exterioare ale orașului și am nivelat pământul de o parte și de alta, inundându-l. Am distrus până și planul fundațiilor. L-am ras din temelie mai rău decât un potop [...] L-am inundat apoi, pentru ca să devină ca o mlaștină”, scrie el. Sursele babiloniene confirmă că la sfârșitul anului 689 î.H. orașul a fost complet distrus și înecat sub apele Eufratului, al cărui curs a fost deviat în acest scop de regele asirian. Situl nu este total abandonat, dar traumatismul este imens, atât pentru babi-

Cilindrul de teracotă al lui Nabopolassar, pe care erau înregistrate muncile de la ridicarea cetății Babilonului

ALIN MATEI

[illegible]

teritoriu ce coincide parțial cu Belarusul de astăzi). La fel de important, Lituania era plasată la intersecția obiectivelor de război ruse și germane, dar viziunile lor erau subordonate

Asiriologii Hormuzd Rassam
(1826 – 1910) ...

care, prin orgoliu, a vrut să rivalizeze cu Dumnezeu și este pedepsit pentru acest lucru. Din acest turn celebru nu au fost găsite decât temelile, scoțându-se la iveală baza unui pătrat cu latura de 91 m. Cărămizile din pământ ars, de calitate excelentă, au fost folosite de-a lungul secolelor ca materiale de construcție pentru edificarea altor clădiri.

Texte de epocă, scrise în caractere cuneiforme sau tablete de argilă brută, aduc câteva indicații. Pe o stelă din piatră, Nabucodonosor este înfățișat alături de o reprezentare a *ziguratului*, secționată și în plan. Se poate vedea că turnul compoarta șapte niveluri. În vârf este ridicat un templu, el însuși prevăzut cu etaj, acoperit de cărămizi emailate de culoarea lapislazuli. Două cornuri strălucitoare, simboluri ale divinității, stau deasupra. Sub soarele fierbinte, turnul se poate vedea de departe! Interiorul său era compus din șase *celle* (capele), organizate în jurul unei curți centrale acoperite: una pentru Marduk, zeul protector al orașului, una pentru Nabû, fiul său, zeul scrisului, una pentru Tashmetu, soția lui, una pentru Ea, zeul înțelepciunii, una pentru Nusku, zeita focului, și, în fine, ultima

împărțită între Anu, zeul cerului, tatăl celorlalte divinități, și fiul său Enlil. În camera lui Marduk se aflau un tron și un pat decorate cu dragoni și cu ginii (creaturi cu puteri supranaturale) purtând vase cu apă sub formă de arteziană.

Unde sunt, între toate aceste descrieri, celebrele grădini suspendate descrise de Diodor din Sicilia (*Biblioteca istorică*) în secolul I î.H., de Flavius Josephus (*Antichitățile Iudaice* și *Contra lui Apion*) și de Strabon (*Geografia*) în secolul I d.H. și de alți autori? Cercetările pentru a le găsi debutează încă de la primele săpături. În secolul al XIX-lea, H. Rassam propune ca ele să se concentreze în partea de nord a orașului. R. Koldewey sugerează ca acestea să se dirijeze mai degrabă spre o construcție cu boltă a palatului din sud, care ar fi susținut, după părerea sa, acoperișul unei terase. De atunci, au fost emise alte ipoteze: faimoasele grădini ar fi putut să fie situate în pantă aproape de Eufurat, la nord de palat.

De fapt, o localizare de necontestat nu a fost găsită. Lucru și mai tulburător, niciun document cuneiform exhumat la Babilon sau în alte locuri, numeroase totuși în epoca neo-babiloniană, nu face aluzie la acestea. Inscricțiunile lui Nabucodonosor celebrează cu multă precizie și detalii lucrările de construcție sau de

... și Robert Johann Koldewey
(1855 – 1925;
fotografie de Gertrude Bell,
și ea arheolog și scriitoare),
cei care au căutat faimoasele
grădini suspendate

înfrumusețare ale zidurilor, ale porților palatului, ale sanctualelor, dar rămân mute despre grădini. Mai târziu, nici autorii greci din epoca clasică, în special Herodot, nu fac nicio aluzie la ele.

Toate referințele la aceste faimoase grădini sunt cu mult mai târzii, datează din epoca elenistică și romană, moment în care sursele, atât clasice, cât și biblice, confundă Ninive cu Babilonul, capitalele ultimelor două mari imperii orientale (oriental și babilonian), înainte de cucerirea persană. Grădinile suspendate din Babilon nu sunt prin urmare decât minunatele grădini de la Ninive?

Situl, a cărui suprafață totală este estimată la aproximativ 850 de hectare, este actualmente, în mare parte, încă neatins de săpăturile arheologice... Legendarele grădini rămân așadar să fie descoperite odată și odată?

Au existat oare legendarele grădini ale Babilonului?

În românește de
Dan BURCEA

reale. Actul din 11 decembrie 1917, redactat în germană de Consiliul Lituanian – format din 20 de persoane cu vârste, statut social, apartenență politică diferite –, proclama restaurarea statului lituanian, dar cerea în egală măsură protecția și asistența germană și afirma necesitatea unei alianțe între cele două. Negocierile de la sfârșitul lui 1917 au scos însă la iveală tensiunile profunde dintre cele două tabere, lituanienii și germanii, și rezultatul a fost Declarația de Independență din 16 februarie. Acțiunea curajoasă a reprezentanților lituanieni a forțat Germania să recunoască declarația, dar datele fundamentale ale relației nu se schimbaseră și cele două părți au revenit după martie 1918 la compromisul din 11 decembrie, când deopotrivă Rusia bolșevică și Germania au recunoscut independența Lituaniei.

Rapiditatea colapsului german în toamna lui 1918 a venit ca o surpriză completă pentru mulți, iar în regiunea baltică aceasta însemna o variabilă suplimentară adăugată unei situații deja foarte complicate. Războiul civil din Rusia, conflictul dintre obiectivele poloneze și lituaniene (în timp ce primii doreau refacerea uniunii statale polono-lituaniană, lituanienii voiau o țară independentă), retragerea rapidă a trupelor germane în pofida articolului 12 al Armistițiului de la Compiègne, din 11 noiembrie 1918, care permitea Germaniei să-și păstreze trupele în Est, au însemnat că, în ianuarie 1919, într-un moment în care guvernul lituanian căuta recunoașterea

occidentală, țara era împărțită în două. Jumătate era ocupată de Armata Roșie în ofensivă, iar cealaltă jumătate era protejată de o soartă similară de resturile trupelor germane. La un nivel mai profund, Lituania se afla din nou la intersecția politicilor germane și ruse/bolșevice. În fond, nu conta dacă în acest moment obiectivele bolșevice erau ofensive sau defensive, întrucât Lituania deținea un rol important în ambele variante. În același timp, înfrângerea germană avea, bineînțeles, consecințe dramatice, dar Berlinul continua să fie interesat de preservarea propriei influențe în Est și dorea să se

asigure că varianta bolșevică a socialismului nu ajungea la granițele Germaniei.

Rusia, fost aliat sau viitor inamic?

Perioada armistițiului dintre Rusia și Puterile Centrale a adus pe scenă puterile occidentale. E evident că până în februarie/martie 1917 posibilitatea unor modificări a granițelor în defavoarea Rusiei nu a fost nici măcar luată în calcul. Mai mult decât atât, negocierile Rusiei cu aliații săi anglo-francezi admiteau recunoașterea intereselor Rusiei în zona Strâmtorilor, în nordul Anatoliei. În ceea ce privește granițele occidentale, cel mai recent document, memorandumul Doumergue (Gaston, politician francez, ministru al Coloniilor, viitor președinte al Franței între 1924 și 1931), adoptat în februarie 1917, reafirmase sprijinul francez pentru o posibilă decizie a Rusiei de a-și împinge granițele spre Vest. La finalul lui 1918 situația se schimbă, iar preocuparea principală a Antantei este să împiedice accesul bolșevicilor la fosta periferie a Imperiului Țarist. Aceasta nu însemna că, cu excepția notabilă a Poloniei (chiar și aici granițele exacte ale viitorului stat polonez erau subiect de dispută), Aliații luaseră vreo decizie cu privire la statutul final al acestor teritorii. Este clar că, din punctul de vedere al contextului internațional, renașterea Lituaniei a fost influențată în această perioadă în primul rând de consecințele succesului bolșevic în Rusia și de

Pavel Bermond

Gaston Doumergue

într-o oarecare măsură felului cum cele două puteri înțelegeau să rezolve problema poloneză spre propriul avantaj.

Întâietatea Germaniei

În mod natural, în virtutea controlului militar pe care îl exercita, Germania era cea mai bine plasată să influențeze evoluția Lituaniei după septembrie 1915. Obiectivele germane erau însă puternic contradictorii. Într-o mare măsură, acestea reflectau diviziunile din rândul elitei și al ansamblului societății. În consecință, planuri ambițioase de expansiune teritorială în Est au coexistat cu planuri de așezare a influenței germane pe fundamente mai sofisticate, de data aceasta prin stimularea naționalismelor de la periferia Imperiului Rus. 1916 a părut să aducă primele semne ale succesului acestor politici în Lituania, totul culminând cu desfășurarea în Elveția, cu sprijin german, a celui de Al Treilea Congres al Uniunii Naționalităților – o organizație creată în 1912 de jurnalistul francez

Jean Pélissier (1883-1939) și exilatul lituanian Juozas Gabrys (1880-1951), care a funcționat până în 1919 și a promovat auto-determinarea politică și națională a popoarelor din Estul Europei. Deși încurajau acest tip de activități, germanii ajunseseră în realitate la concluzia că teritoriile lituaniene urma să fie anexate la finalul războiului. Revoluția rusă din februarie 1917 a schimbat complet peisajul politic.

Anul 1917 a creat o situație paradoxală în care atât Germania, cât și Rusia, din motive cu totul diferite, sprijineau principiul autodeterminării în această regiune, dar nu erau în realitate pregătite să-l pună în practică. Dintre cele două, Germania era cea mai bine plasată să modeleze situația de pe teren și rezultatul a fost o interacțiune complicată între o mișcare națională lituaniană, din ce în ce mai coerentă, și autoritățile germane de ocupație nesigure de intențiile lor finale în Lituania și ezitante în ce privește felul cum

Juozas Gabrys

trebuia tratate aceste mișcări naționaliste. Tensiunile erau inevitabile, în condițiile în care majoritatea liderilor politici lituanieni dispuși să coopereze cu Germania încercau, de asemenea, să limiteze implicarea ei în problemele interne ale Lituaniei.

A doua etapă a Revoluției ruse și preluarea puterii de către bolșevici, în octombrie 1917, au generat impulsul pentru un compromis, unul care oferea Lituaniei independența formală, dar și Germaniei instrumentele necesare exercitării autorității

Participanții la Conferința de la Vilnius, 1917, unde au fost stabiliți pașii pentru declararea independenței Lituaniei

derente ce țineau de politica de putere. Temându-se deopotrivă de expansionismul german și bolșevic, neliniștită de potențiala influență britanică în regiunea baltică, politica franceză a susținut Polonia în defavoarea Lituaniei și a promovat soluția unei federații polono-lituaniene.

În cele din urmă, opțiunea britanică pentru o strategie periferică a fost factorul care a influențat cel mai mult tentativele lituaniene de a obține recunoașterea occidentală. Considerându-se incapabilă să intervină, Marea Britanie a căutat să identifice și să sprijine actorii locali care deja luptau împotriva bolșevicilor și a devenit prima putere occidentală care a recunoscut *de facto* Lituania, și aceasta abia în septembrie 1919. Este adevărat că încă din iunie fusese făcut primul pas prin menționarea în Tratatul de la Versailles a guvernului provizoriu al Lituaniei. Articolul 433 însă nu mergea mai departe și se referea la „provinciile baltice” și la „teritoriile”, evitând astfel orice trimitere la noțiunea de statalitate. Același articol cerea Germaniei să păstreze trupe în regiunea baltică pentru a bloca înaintarea bolșevică. „Chestiunea independenței statelor baltice era rezolvată din punctul de vedere al negociatorilor de la [Conferința de Pace de la] Paris. Acestea nu vor primi recunoaștere.” Procesul avea să mai dureze un an și jumătate. Paradoxal, Rusia Sovietică avea să recunoască *de jure* Lituania mai devreme.

Dintr-o perspectivă internațională, reconstrucția statalității lituaniene a trecut prin

Militari din armata lituaniană, după declararea independenței

mai multe etape, uneori paradoxale: înfrângerile rusești din 1915 au scos Lituania din orbita Imperiului Rus, dar dominația rusă a fost înlocuită de controlul german. Versiunea germană a autodeterminării a creat un oarecare spațiu pentru dezvoltare politică autonomă, dar acesta nu trebuie supraestimat. Succesul revoluției bolșevice și apoi înfrângerea Germaniei au eliminat pe termen scurt spectrul dominației uneia dintre cele două puteri și au sporit interesul occidental pentru supraviețuirea statelor baltice, cel puțin atâta vreme cât bolșevicii rămâneau la putere.

În cele din urmă această surprinzătoare aliniere de interese între Germania și Aliați a creat spațiul necesar de manevră pentru independența Lituaniei imediat după război. La fel de important de înțeles este contextul cât se poate de complicat în care această intervenție occidentală limitată a avut loc. Lituanienii luptau împotriva bolșevicilor cu ajutorul unităților paramilitare germane (Freikorps), dar se confruntau și cu trupele poloneze și cu armatele albe ale lui Pavel

Bermond (un fost căpitan de cazaci în armata țaristă, devenit lider al trupelor alb-gardiste din zona Balticii după 1918), sprijinit și el parțial de germani. Situația avea să devină și mai confuză în 1920 când, pentru scurtă vreme, Lituania și Rusia Sovietică au cooperat împotriva Poloniei.

Așa cum a fost cazul într-o bună parte a Europei Centrale și de Est, Lituania s-a trezit, la finalul Marelui Război, în mijlocul unui conflict pe mai multe paliere. Antibolșevismul de dată recentă se suprapunea acum unei ostilități cronice față de Rusia imperială. Agende naționale și teritoriale conflictuale au însemnat că relațiile cu Polonia au rămas dificile. Forțe locale, regionale și globale au devenit interconectate în Centrul și Estul Europei. Mișcările de autodeterminare, colapsul imperial și războiul civil, tentativele de a construi state în spațiul post-imperial, lupta dintre revoluție și contrarevoluție, competiția dintre Mările Puteri sau dintre actorii locali, toate au devenit parte a aceleiași istorii complexe și adeseori contradictorii. ■

Membri ai Freikorps

conflictul care a urmat și care încerca îndiguirea și contracaraarea acestui succes.

În noiembrie 1918, un memorandum prezentat Cabinetului britanic formula două strategii posibile în politica față de regimul bolșevic: „Prima – afirmă documentul – constă în crearea unui inel de state în jurul Rusiei bolșevice, obiectivul fiind acela de a împiedica bolșevismul să se răspândească [...] A doua [...] înseamnă să inițiem măsuri militare active pentru zdrobirea bolșevismului cât mai rapid posibil“. Documentul în sine și discuțiile care au urmat subliniază din nou complexitatea situației. Din perspectiva Londrei, o intervenție mi-

litară masivă era exclusă, dat fiind efortul pe care l-ar fi implicat. O strategie periferică, în buna tradiție a Imperiului Britanic, era tot ce se putea încerca. Britanicii se temeau însă că acest cordon sanitar, compus din state abia create și în consecință slabe, avea să ducă în final la sporirea influenței germane. Drept urmare, reafirmarea unei Rusii non-bolșevice în fosta sa periferie nu era considerată neapărat un lucru rău.

Marile Puteri ale Antantei aveau viziuni diferite despre regiunea baltică și lucrurile nu stăteau altfel nici în cazul Statelor Unite. În mod surprinzător, dată fiind imaginea tradițională de profet al auto-

determinării, președintele Wilson era între cei trei mari aliați cel mai atașat ideii de integritate teritorială a Rusiei (atașament vizibil și în atitudinea sa în problema basarabeană). Între altele, încerca să împiedice expansionismul japonez în Extremul Orient rus. Secretarul de Stat Lansing avea să scrie mai târziu în memoriile sale: „Domnul Wilson avea să discrediteze și mai mult formula prin adoptarea unei politici față de Rusia care ignora principiul autodeterminării“. Dilema era însă una cât se poate de reală: Rusia era un fost aliat sau un viitor inamic?

O situație confuză

În lipsa unui regim rus acceptabil, politica franceză în Est se baza pe ceea ce unii numeau „les quatre piliers“ (cei patru piloni): Polonia, Cehoslovacia, România și Iugoslavia. Aceștia erau pilonii politici de securitate a Franței la răsărit de Germania și asta însemna o Polonie puternică. Astfel, în vreme ce Franța se identifica public cu cauza „naționalităților oprite“, versiunea franceză a autodeterminării era influențată de consi-

Legăturile dintre Polonia și Lituania datează din Evul Mediu. Marele Duce Jogaila al Lituaniei a devenit în 1386 și regele Poloniei, cu numele Wladyslaw II Jagiello, reunind pentru prima dată sub sceptrul său cele două țări vecine. Confruntată cu expansiunea Rusiei moscovite, Lituania a acceptat prin Uniunea de la Lublin (1569) unificarea cu Polonia, punându-se astfel bazele unui sistem dualist în care ocupă un rol subordonat. Statul polono-lituanian dispărea după cea de-a treia împărțire între Rusia, Prusia și Austria. Cea mai mare parte a Lituaniei este anexată în 1795 de Rusia.

După 1918 Polonia a încercat să reînvie statul polono-lituanian, dar lituanienii și-au dorit și obținut independența, iar capitala a fost stabilită la Vilnius. În 1920, armata poloneză a ocupat Vilniusul, care a rămas sub controlul Poloniei până în 1939, devenind principalul subiect de dispută între cele două părți.

FERDINAND AL BULGARIEI VĂZUT DE CARICATURISTI ROMÂNI

Dr. ADRIAN-SILVIAN IONESCU

Țarul Ferdinand
al Bulgariei...

În perioada neutralității ca și în aceea a conflictului armat care i-a găsit oponenți în Marele Război, monarhii celor două țări vecine, România și Bulgaria, au fost ținta ironiilor revistelor umoristice și subiect recompensant pentru caricaturiștii acestora. În vreme ce la noi în țară penițele înveninate ale desenatorilor satirici au fost foarte active în intervalul 1915 – 1916, după ce bulgarii s-au alăturat Puterilor Centrale în conflictul armat mondial, confrății de la sud de Dunăre au devenit interesați de subiectul românesc pe care l-au tratat deosebit de virulent abia după ce am devenit inamici, în toamna lui 1916.

... și imaginea
caricaturiștilor români

● „Unchiul“ bulgar, mare biolog și botanist ● O punte spre Constantinopol, din două... nasuri ● „Nazone“ cu trompă de elefant ● „Cască-n stal“ și „Cască-n nas“ ● Elefantul întreține focul în Balcani ● Un personaj buf și jalnic ● Germania călare pe... nas ● Mareșalul bulgar și colonelul german ● O invenție: aerocalul

La București, în acel interval, apăreau trei reviste de umor: *Furnica*, *Veselia* și *Mojicul*, iar ziarul *Adevărul* avea aproape zilnic o caricatură în paginile sale. La Sofia erau publicate două reviste similare: *Baraban* și *Bălgaran*.

La *Furnica* (*Magazin istoric*, nr. 10/2017), periodic condus de George Ranetti și N.D. Țăranu, caricaturiștii care colaborau constant erau Ary Murnu și Francisc Șirato. La *Veselia*, aflată sub redacția lui C. Cosco, principalul ilustrator era San-George, căruia i se alăturau alții ce semnavă cu pseudonim spre a nu li se cunoaște identitatea și a nu fi urmăriți în vreun

proces de presă, precum Sandy și Dprx. La *Mojicul*, care avea drept redactori pe gazetarii Archibald (G. Rădulescu), Ion Gorun (A.I. Hodoș), Maximin (G. Millian-Maximin) și Mefisto (M.S. Faust-Mohr), se manifestau ca desenatori satirici Gilly (Anghel Gh. Pomescu), Hugo Square și N. Petrescu-Găină (*Magazin istoric*, nr. 8/2008).

La hebdomadarele bulgare caricaturile erau desenate de Petăr Paspalev, Raiko Aleksiev, Petăr Pavlov și, cel mai important dintre ei, Aleksandăr Bojinov, care era și redactorul șef al lui *Bălgaran*, considerat părintele caricaturii bulgare. Ne propunem să analizăm,

Istoria prin detalii

DOUĂ PLANTE ROMÂNEȘTI ÎN GRĂDINA BOTANIȘTILOR EUROPENI DIN SECOLELE AL XVI-LEA ȘI AL XVII-LEA

ȘTEFAN LEMNY

Cunoștințele despre români în lumea culturală europeană până la scrierile lui Dimitrie Cantemir sunt rare, dar nu inexistente. Adunarea lor a constituit preocuparea multor generații de cercetători pasionați de exploatarea minuțioasă a surselor occidentale și mai ales a scrierilor tipărite, cărți sau periodice, ce au contribuit la difuzarea primelor elemente despre lumea de la sud și est de Carpați. O explorare de neconceput fără documentări prealabile în biblioteci străine și lectura textelor demne de interes. Digitalizarea masivă a marilor colecții de tipărituri a simplificat în mod radical investigația lor, permițând consultarea de la distanță, ba chiar, în unele cazuri, posibilitatea de a găsi dintr-un simplu clic cuvântul căutat.

Pe această cale, prospectarea de noi mențiuni despre români prin intermediul bibliotecii virtuale Gallica ne-a oferit surpriza să identificăm două plante din flora românească despre care botaniștii europeni din secolele al XVI-lea și al XVII-lea sunt poate primii care vorbesc. Astfel, în tratatul său *Commentarii in libros sex Pedacii Dioscoridis* (Comentariile celor șase cărți de Pedacius Dioscoride) publicat în 1544, reeditat în 1572 (Gallica: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/btv1b2100079g/f349.item.zoom>), botanistul italian Pietro Andrea Matthioli (1501 – 1578), medicul împăratului Maximilian II, descrie o plantă numită melissa, importantă prin efectele ei curative, precizând existența unei alte plante similare, cu aceleași calități medicinale (*qui a memes vertus que notre melisse*), cu „miros plăcut de lămâie” (*odeur de citron très bonne*), care i s-a adus din Moldova (*qu'on m'a apporté de Moldavie*). Dar planta trebuia desigur să fi fost răspândită și în regiunile vecine: la mijlocul secolului al XVII-lea, ea apare în cel mai vechi dicționar al limbii române, *Dictionarium Valachico-Latinum*, scris în Banat, iar la sfârșitul aceluiași secol, în dicționarul brașoveanului

Teodor Corbea, *Dictiones Latinae cum Valachica interpretatione*. Mai aproape de zilele noastre, *Ghidul plantelor medicinale și aromatice de la A la Z*, de Ovidiu Bojor (2003) prezintă aceeași plantă sub numele de roiniță, apreciată în farmacopeea populară și cunoscută în județele Ilfov, Teleorman, Prahova, Buzău. Să fi dispărut între timp din regiunile de la est de Carpați? Ar fi un indiciu interesant privind evoluția climatică în câteva secole.

A doua mențiune despre flora românească e mult mai vagă: ea e sugerată doar de numele de „moldavica”, atribuit unei flori cu petale albastru-violet, prezentă în planșele ce ilustrează tratatul renumitului botanist francez Joseph Pitton Tournefort (1656 – 1708), *Elements de botanique, ou Méthode pour connoître les plantes* (Elemente de botanică sau metodă pentru cunoașterea plantelor), apărut în trei volume, la Paris, în 1694.

Oferim aceste plante botaniștilor pentru a adânci studiul. E interesant însă că, înainte de nașterea propriu-zisă a botanicii românești, în grădina botaniștilor europeni erau cunoscute cel puțin aceste două plante din spațiul carpato-dunărean. ■

vârful nasului pe Kaiser, care, executând o periculoasă acrobație, se sprijină în țepușă căștii sale, făcându-l să sângereze pe aliat. Între cei doi saltimbanci s-a înfiripat un dialog plin de înțelesuri relative la situația lor și a spectatorilor: „A cam plictisit-o pe România spectacolul nostru: uite-o cum cască!”, remarcă împăratul german, la care țarul bulgar răspunde: „N-o plâng pe ea, Kaizere, că stă bine: cască-n stal, pe câtă vreme eu... cască-n nas!”

Tot Murnu l-a reprezentat pe țar în chip de elefant călărit de marele său aliat. Pe trompă suflă foc și pară, în vreme ce obuzele zboară pe deasupra lor. Ca un martor imparțial, regele nostru întreabă, în zeflema: „Cam frig pe la noi, Kaizere, nu-i așa?”. „Nu-mi pasă: mulțumită elefantului ăsta pot întreține toată iarna focul în Balcani!”

În desenul satiric național, Ferdinand al României este prezentat totdeauna demn și sobru, strâns în tunica sa de general de cavalerie, iar remarcile îi sunt înțelepte și ironice, în vreme ce Ferdinand al Bulgariei apare totdeauna în atitudini ridicole, iar schimbul de replici pe care îl are cu aliatul său prusian ori cu ceilalți tovarăși de arme îl plasează într-o situație penibilă de subordonare și nesiguranță. Ferdinand de la nord de Dunăre este un înțelept, iar cel de la sud de Dunăre este un personaj buf și jalnic.

Alte două coperte realizate de Murnu în primele două numere din anul 1916 ale revistei dezvoltă tema impozantului nas bulgar. În prima imagine, țarul bulgar se plânge de frig și de faptul că aliații nu-i pot ține de cald, într-atâta încât i-a înghețat nasul. În următoarea ilustrație Franz Joseph

se miră de forma căștii Kaiserului, care nu mai are țepușă obișnuită, iar când acesta și-o ridică, se vede că pe creștetul imperial stă tolănit Ferdinand, al cărui nas proeminent a trecut prin calota căștii.

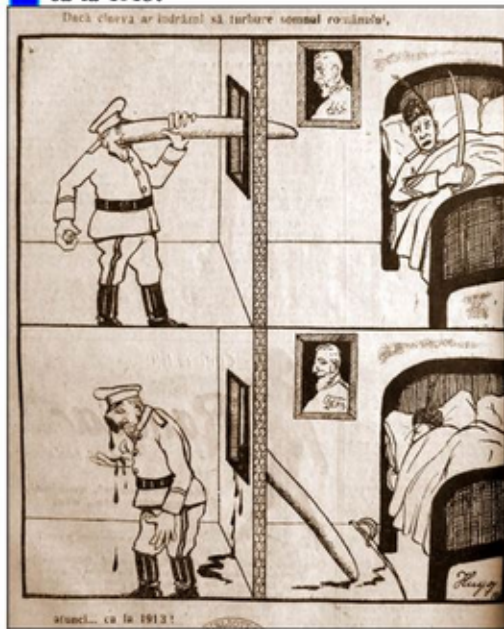
În *Veselia*, sub condeiul lui Sandy, țarul bulgar este figurat în atitudinea și cu vestimentația inconfundabilă a capului primului imperiu francez, având legenda: „Napoleon Nazone al Bulgarilor”.

Hugo Square a închipuit o narațiune cu două faze pusă sub legenda „Dacă cineva ar îndrăzni să tulbure somnul românului... atunci... ca la 1913!”. În cea dintâi, țarul bulgar își bagă nasul pe fereastra camerei unde doarme un dorobanț care, vigilent, se trezește și pune mâna pe sabie în vreme ce, din rama de pe perete, chipul regelui Carol I pare neliniștit, pe când în cea de-a doua, soldatul român s-a întors pe partea cealaltă, să-și continue somnul, după ce i-a retezat curiosului nasul, spre satisfacția bătrânului suveran ce râde, încântat, în cadra sa.

Tot Hugo a semnat coperta numărului din 21 februarie 1916, *Situația în Balcani*, unde Kaiserul călărește pe nasul bulgăresc sprijinit pe umerii aliaților,

împăratul austro-ungar și sultanul otoman, spre a arăta că *Germania este călare pe... situație*. Tot acest atelaj original asudă din abundență cărându-l pe împăratul neamț, care se arată foarte mulțumit de poziția sa, cu biciul în mână. Coperta următorului număr al revistei are acciași protagoniști, prinși într-un dans îndrăcit la sunetul fluierului Kaiserului, care-l invită și pe român să intre în horă, în vreme ce acesta, mucalit, răspunde că așteaptă să obosească actualii dansatori.

„Dacă cineva ar îndrăzni să tulbure somnul românului... atunci... ca la 1913!”

comparativ, imaginile ce-i au ca personaje principale pe cei doi regi Ferdinand în viziunea desenatorilor satirici din cele două țări vecine.

Amândoi de sânge german, provenind din două dinastii importante europene, Hohenzollern și Saxa-Coburg-Gotha, cei doi monarhi erau chiar înrudiți. Regina Maria își amintea, cu plăcere, în *Povestea vieții mele*, de vizitele la București ale „unchiului” bulgar (*Magazin istoric*, nr. 1/2003; 8/2008), foarte simpatic și hâtru, un mare biolog și botanist, dar și un admirabil *causeur* și un actor în comportament, care purta multe inele pe degetele albe cu unghii foarte lungi. Totuși, fiecare s-a aliat cu inamicul celuilalt și, astfel, au devenit inamici direcți, confruntându-se pe câmpul de luptă.

În timpul neutralității ambelor țări, Francisc Șirato dădea la lumină în *Furnica* o amuzantă scenă cu monarhii vecini îmbrăcați civil, dar păstrându-și pe cap acoperămintele militare specifice armatelor lor, chipiul românesc și șapca bulgărească. Ei se intersectează în timpul unei plimbări, dar preocupați de lectura unor periodice – Ferdinand al României cu *Monitorul oficial* în mână, iar Ferdinand al Bulgariei cu *Mir* –, se agață de mânerul umbraculelor ce le strângeau sub braț și niciunul nu mai putea să înainteze. Caricatura se intitulează *Neutralitatea româno-bulgară*, iar legenda celor două imagini ce se continuă, cinematic, o constituie întrebarea legitimă a celor doi suverani: „Cu cine mergem?” și „Hei, drăcia dracului, mi se pare că stăm pe loc!”.

Tot această chestiune este abordată de Ary Murnu pe ultima copertă a aceleiași reviste din 8 septembrie 1915. Intitulată *Cinema-război*, imaginea reprezintă pe mo-

narhii vecini alături de un grec stând în expectativă în fața unui craniu în ale cărui găvane se văd, ca pe un ecran de cinematograf, chipurile celor doi Kaiseri aliați, Wilhelm al II-lea și Franz Joseph I. De falca rânjită a hârcii stătea proptită o scară, iar legenda era revelatoare: „Ochii fascinatori sau neutri gata să intre în gura morții”.

Tot la posibilitatea de a-i câștiga pe cei doi drept aliați se referea și caricatura următoare a lui Murnu, *Visul Kaiserului*, în care suveranul german, purtându-l în cârcă pe vârstnicul împărat austriac, calcă pe nasurile celor doi Ferdinanzi ca peste o punte ce leagă două țărmuri: „Ce mai pod mi-aș face eu până la Constantinopol din Ferdinasurile astea!”

Tema nasului suveranului vecin era motivul principal al săgeților caricaturistilor români. Pentru acest nas foarte mare – de a cărui dimensiune făcea chiar posesorul haz cu un înalt simț al autoironiei, considerându-l o trompă, iar pe sine însuși un înțelept elefant – țarul bulgarilor fusese poreclit „Nazone”. Pe seama acestei caracteristici a figurii sale s-a glosat foarte mult în periodicele noastre, fiind adesea reprezentat fie

ca un pahiderm, fie ca saltimbanc de circ. Cum Marele Război părea, din afară, un mare spectacol, Murnu a imaginat o reprezentație într-o arenă unde protagoniștii erau țarul Ferdinand și Kaiserul Germaniei, iar spectatorii regele României și membrii guvernului său: Ion I.C. Brătianu, Barbu Ștefănescu Delavrancea, Take Ionescu și Nicolae Filipescu, așezați de-o parte și de alta a reprezentării simbolice a țării sub înfățișarea unei țărânci plictisite de reprezentație, care cască de-i trosnesc fălcile. Stând în echilibru pe un glob terestru, țarul îl susține în

Coperta numărului din 21 februarie 1916 al revistei *Mojicul*, cu titlul *Situația în Balcani*

făcut cunoștință cu «kiul-turul» german».

A doua caricatură îl prezintă pe țar galopând pe un cal ce are o elice sub coadă, în vreme ce călărețul are o altă la nas. Desenul se intitulează *Invenție bulgărească – rolul lui Na-zone în Balkani*, iar legenda dă noi explicații: „Zi și noapte cutreieră văzduhul cu aerocalul său”.

Odată cu ocu-parea Capita-

lei de inamic, revistele umoristice își încetează apariția. Refugiat la Iași, George Ranetti, directorul *Furnicii*, avea să editeze, începând din luna martie 1917, o nouă revistă de umor, *Greurul*, unde caricaturile erau semnate de un artist de mare valoare dedicat acestui gen, B'Arg. Față de varianta bucureșteană a re-

„Zeppelinul se zărește!... Se apropie! Iată-l! Vine! A venit! Na!”

chează aliatul pentru că nu se avântă în luptă, evitând proiectilele expediate din tranșeele noastre. În *Adevărul*, pe prima pagină era publicat, destul de des, câte un desen umoristic sub genericul „Chestia zilei”, autori fiind Iosif Iser sau Alex. Marin.

(Va urma)

MIRCEA CEL BĂTRÂN ȘI TRANSILVANIA

(Urmare din p. 11)

Relațiile politice, militare și comerciale oficiale ale domnului Țării Românești cu regele Ungariei sau ale Țării Românești cu Ungaria s-au desfășurat în contextul raporturilor de suzeranitate-vasalitate, pe baza unor acorduri încheiate periodic, între care cele mai importante sunt tratatele de la Brașov (1395) și de la Severin (1406). Aceste raporturi politice, militare și comerciale, care includ și Transilvania (ca un voievodat răsăritean inclus în Ungaria) sunt, în general, cunoscute și bine studiate. Ele se înscriu în contextul mai larg al raporturilor internaționale din re-

giune, dar, în ceea ce privește Transilvania, au și o conotație specială, derivată din autoritatea domnului Țării Românești, exercitată în regiuni destul de întinse din sudul voievodatului și din sud-estul Banatului.

Este greu de crezut că, din moment ce controlul asupra teritoriului era atât de precis în Țara Făgărașului (după cum reiese din izvoarele citate) și din moment ce fiul și urmașul lui Mircea – pe urmele tradiției moștenite de la părintele său – era gata să trimită o trupă de militari ca să protejeze și apere teritoriul și oamenii târgului Cisnădie, de lângă Sibiu, același principe nu controla

teritorial regiunile sud-carpatine.

Din izvoarele păstrate, reiese clar că Mircea cel Bătrân, aidoma tuturor suveranilor europeni din Apus și din Răsărit, era deopotrivă stăpânul pământurilor și al supușilor săi, cărora, ca domn sau stăpân, le reglementa regimul de proprietate Extinzându-și dominația și autoritatea, pe multiple planuri, în Transilvania și, cu precădere, în zonele de mare concentrare românească, Mircea cel Bătrân a fost un precursor și un prevestitor al aceluiași gen de realități revigorată de domniile ulterioare moldoveni și munteni, începând cu Ștefan cel Mare. ■

Nasul formidabil al țarului bulgar poate fi confundat cu un zeppelin ce își face apariția deasupra unei așezări liniștite, motiv pentru Square să ilustreze o narațiune în patru timpuri, cu legende care produc o gradare a tensiunii dramatice: „Zeppelinul se zărește!... Se apropie! Iată-l! Vine! A venit! Na!“

În *Veselia*, caricaturistul ce se ascundea sub pseudonimul Dprx publica în numărul din aprilie 1916 o caricatură de sezon suscitată de sărbătoarea Paștelui, dar cu aluzie la dorita și apropiata noastră intrare în război: soldatul român, cu ouă roșii în mână, îl invită pe țarul bulgar să ciocnească cu el. Cum acesta ezită, îi dă cu oul în nas – „Ce, nu vrei, stai că-ți arăt eu ție! Na!“ –, după care întoarce spatele și pleacă, lăsând adversarul să fie mângăiat de Kaiser: „Consolază-te, aliate, tot nasul tău fu mai tare.“ Chiar dacă narațiunea este destul de spirituală, deși cam naivă, desenul nu are eleganță, este simplist, linia lipsită de modulație și de nerv. Comparativ cu Petrescu-Găină, experimentatul colaborator al *Moji-ului* și al altor reviste umoristice, sau chiar cu acelea ale colegului de redacție Hugo Square, Dprx pare un artist naiv, care printr-o fericită întâmplare a fost publicat în paginile respectivului periodic.

Ajutat de o linie expresivă și de o impecabilă individualizare a personajelor, Petrescu-Găină a imaginat un dialog pedant pe teme militare între Kaiser și țarul bulgar pentru coperta *Moji-ului* din 24 iulie 1916: cel dintâi îl presează pe cel de-al doilea să intre în luptă, amintindu-i că i-a acordat gradul de mareșal prusian, dar acesta îi amintește că și el l-a onorat pe Kaiser cu gradul de colonel al unui regiment bulgăresc și, arogant, îi atrage atenția că nu poate primi ordine de la un rang inferior.

Într-o nouă serie de caricaturi ale lui Ary Murnu din vara lui 1916, Ferdinand al Bulgariei apare în situațiile cele mai penibile: fie nasul său a devenit termometrul cu care se măsoară temperatura situației din Balcani, fie este periscopul unui caraghios submarin bulgăresc format chiar din trupul mătăhălos al țarului, tras pe sub apă de un car cu boi, fie în chip de chiriaș care, după obiceiul locului, la Sf. Dumitru trebuia să își schimbe domiciliul: cărând în spinare un coșciug pe care scrie „Dinastia Coburg“, el se grăbește spre o nouă adresă, explicându-i lui Franz Joseph, care abia se mai poate sprijini în cârje: „Mă mut, nene Ioșca: n-ai auzit că rusul mă dă afară din casă?“.

Începând din acest număr, Ferdinand al Bulgariei nu mai este reprezentat, ca până la acea dată, în măreția sa cazonă, cu lente, decorații, baston de mareșal și cizme strălucitoare, ci într-o uniformă ponosită și încălțat cu opinci, după tipicul trupelor sale modest echipate.

În ultimul număr al revistei dinaintea ocupării Bucureștilor de trupele Puterilor Centrale, datat 14 noiembrie 1916, țarul bulgar apare în două cari-

caturi, ambele datorate lui Murnu. În prima, reproducă pe copertă, monarhul român l-a ridicat pe inamicul vecin de turul pantalonilor și-l ține suspendat, în vreme ce aliații săi o iau la sănătoasă. Pe când el se căinează că e tratat astfel și amicii nu-i mai sar în ajutor și-i trag „chiulul“, Ferdinandul de la nord de Dunăre i se adresează disprețuitor, făcând un joc de cuvinte cu referire la acel „kul-tur“ invocat de invadatorul neamț: „Nu-ți face inimă rea, bulgăroiule: asta înseamnă că te-ai civilizat... că ai

Caricatura semnată de N. Petrescu-Găină pe coperta *Moji-ului* din 24 iulie 1916

*Visul Kaiserului:
„Ce mai pot mi-aș face eu
până la Constantinopol
din Ferdinasurile astea!”*

*Teatrul războiului în Balcani:
„A cam plictisit-o pe România
spectacolul nostru: uite-o cum cască!”
„N-o plânge pe ea, Kaisere, că stă bine:
cască-n stal, pe câtă vreme eu...
cască-n nas!”*

*Bulgaria își dă „foalele” peste cap:
„Cam frig pe la noi, Kaisere, nu-i așa?”
„Nu-mi pasă: mulțumită elefantului acesta
pot întreține toată iarna focul în Balcani!”*

ALBUM ISTORIC

NEUTRALITATEA ROMÂNŢO-BULGARĂ

Cei doi Ferdinand. — Cu cine mergem?

— Hei, drăcia dracului, mi se pare că stăm pe loc!

Desen de F. Gruia

Neutralitatea româno – bulgară:

„Cu cine mergem?”

„Hei, drăcia dracului, mi se pare că stăm pe loc!”

invenție bulgărească. — Rolul lui Nazone în Balcani

*Invenție bulgărească: Rolul lui Nazone în Balcani
Zi și noapte cutreieră văzduhul pe aerocalul său*

*Pe frontul de la Mărășești: „Forverț. Ce fugi? Nu-ți e rușine?
Rumenișland ist zer bogat. Aici de gros gheșeft ai dat. Ia vezi ce pepeni?
Nu-ți convine?” „Da, Kaisere, văz bre, mulți pepeni.
Da-s niște pepeni curioși. Ai noștri, oameni pofticioși, mănâncă,
dar rămân toți țepeni.”*

Lupta navală de la Varna:
„Boje! Boje! Să fugim!
Uite un vas dușman,
îi zăresc periscopul...
... Într-adevăr, era cel mai mare
și singurul submarin bulgărește

Ce-o să fie la urmă:
„Bre, bre, guleamătă
bucloc și dandana:
România m-a apucat de turul
pantalonilor,
iar nemții fug și-mi trag kiulu!”
„Nu-ți face inimă rea, bulgăroiule,
asta înseamnă că te-ai civilizat...
că ai făcut cunoștință
cu «Kiul-turul» german!”

„Ai noștri tineri la Paris învățat
La gât cravata
cum se leagă, nodul...”

Transilvaniei, comparativ, de pildă, cu 128 în Belgia anului 1831 – au fost cele dominante. „În aceste condiții, agricultura [...] era în primul rând extensivă, culturile de plante aveau randamente mediocre, iar creșterea animalelor ocupa mari suprafețe de teren și era principala sursă de venituri bănești pentru cea mai mare parte a populației” – constată Bogdan Murgescu.

În zona noastră de climă, o schimbare structurală a fost posibilă numai după ce densitatea populației a atins un prag critic de 30–40 locuitori/km², „creșterea de tip extensiv din prima fază și-a epuizat resursele, spațiul a devenit o resursă rară, iar presiunea demografică i-a făcut pe oameni să restrângă terenurile folosite pentru creșterea animalelor în favoarea celor alocate culturilor de plante” (am citat din același autor) și a permis totodată eliberarea unei forțe de muncă pentru activități neagricole. Această „revoluție agricolă” a condiționat pretutindeni dezvoltarea

industrială. În întreaga zonă a Balcanilor, în speță în România, ea a venit însă doar foarte târziu. Complementar, au fost păstrate cam aceleași relații de proprietate cu „seniorii”, oricare ar fi fost acestea, în România acestea chiar înrăutățindu-se în secolul al XIX-lea.

Urbanul balcanic a fost reprezentat mai degrabă de mici târguri pentru schimburile în natură, fără orașe puternice, legate prin rețele comerciale stabile. Geograful britanic David Turnock (1938 – 2011) amintește faptul că prin anii 1930 populația ocupată în agricultură din totalul populației reprezenta cam 75% în țările balcanice (comparativ cu 20% în Germania sau doar 8% în Anglia începutului de secol XX). De asemenea, gospodăriile cu mai puțin de 10 hectare reprezentau mai mult de 90% din totalul unităților agricole, comparativ, de pildă, cu 20% în Germania și 8% în Marea Britanie. Din acest punct de vedere, situația repartiției terenurilor în 2015 era exact aceeași ca în 1905, înainte de marea răscălaș din 1907: 0,6% dintre exploatațile agricole dețineau – și dețin – jumătate din terenul agricol al țării, trei sferturi dintre gospodăriile având, și atunci, și acum, sub 5 ha.

Chiar și după Al Doilea Război Mondial, populația rurală era încă undeva între 75% și 80% în Albania, Bulgaria, Iugoslavia și România, doar Grecia având 63%. Pe de altă parte, după cum ne atrage atenția tot Bogdan Murgescu, această forță de muncă disproporționat de mare producea disproporționat de puțin comparativ cu țările occidentale: productivitatea calculată în \$/persoană reprezenta în anul de glorie 1938 52% din media europeană în Bulgaria și doar 38% în România.

... Ș'apoi ni vin de fericesc
norodul”

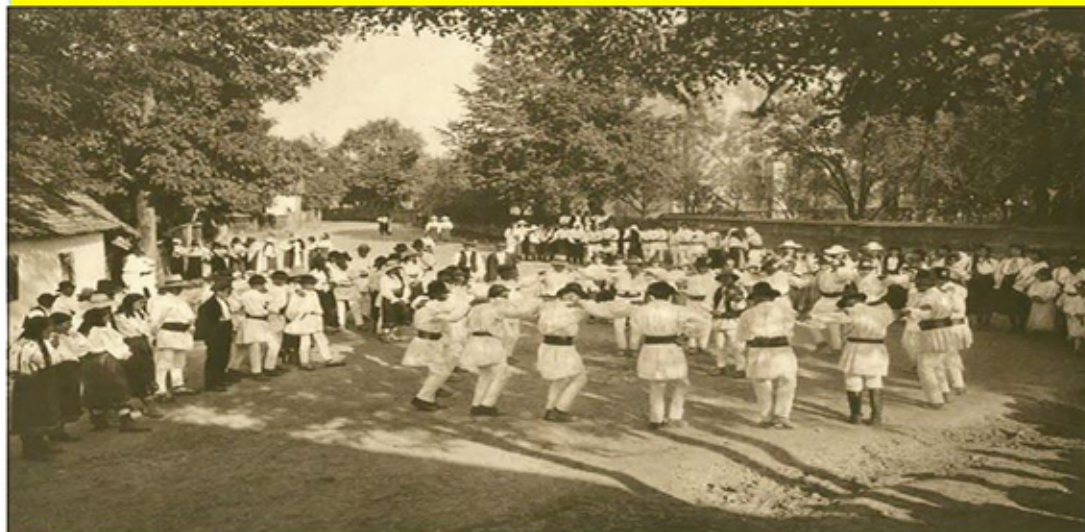
Cu această societate țărănească „tradițională” și înapoiată economic s-a construit și națiunea modernă română.

Cine este „națiunea”?

Istoria conceptuală încălcează a termenilor de neam, națiune, patrie sau popor, analizată de Victor Neumann, stă mărturie pentru dificultățile și meandrele gândirii politice de la începuturile construcției naționale. Istoricul britanic Alex Drace-Francis amintește la rândul său că, dacă „românii transilvăneni încercau să demonstreze că ei erau un «Națiune» capabil de «cultură» [...], în Moldova și Țara Românească nu existau astfel de națiuni în jurul cărora să se iște o asemenea dezbateră. Principalul cuvânt pentru a numi țara, teritoriul, era «țară». Iar «țară» putea să însemne și stat, și popor”, preciza Valentin Al. Georgescu și Petre Strihan, într-o cercetare consacrată judecării domnești în secolele XVII – XIX, în Țara Românească și Moldova. Un alt termen folosit era cel de „neam”, implicând astfel o simptomatice

1918 – 2018

Suntem în anul Centenarului. Cei care își amintesc de acest lucru vorbesc și scriu despre cum s-a înfăptuit Unirea. Revista Magazin istoric și-a propus ca, în plus pe lângă evocările faptelor de acum 100 de ani, să vă ofere și un fel de bilanț al celor 100 de ani ce au trecut de atunci. Începem cu un text (partea a doua va fi publicată în numărul din luna iunie) despre cum era și cum este astăzi românul.

Națiunea română modernă are la bază Hora Unirii

CUM SĂ CONSTRUIEȘTI O NAȚIUNE MODERNĂ CU O SOCIETATE TRADIȚIONALĂ?

VINTILĂ MIHĂILESCU

Într-o istorie de referință a Balcanilor, istoricul american Traian Stoianovich (1921 – 2005) face o afirmație care poate părea exagerată: de la revoluția neolitică și până spre începutul secolului al XIX-lea, nimic „fundamental” nu s-a schimbat în această regiune. Și într-adevăr, caracterul agro-pastoral al zonei și mijloacele corespunzătoare de producție nu s-au schimbat în esență, după cum nu s-au schimbat prea mult nici relațiile sociale și, cel puțin timp de multe secole, nici cele politice, Țările Române fiind, indiferent de configurațiile lor, în zona de influență a unor imperii străine.

Probabil că de aici trebuie să pornim pentru a înțelege atât construcția națională a României, cât și faptul că aceasta nu a fost „la noi ca la nimeni”.

O lume agro-pastorală

În toată această zonă, comunitățile țărănești, agro-pastorale și răspândite pe mari

suprafețe de teren – de-abia în secolul al XIX-lea densitatea generală ajunge să depășească pe alocuri 20 de locuitori/km², 15 în medie în Țările Române, 30 – 40 în sudul

De atunci, trecând prin sincronismul și protocronismul comunist, ambivalența s-a reluat până în prezent.

Să nu uităm însă că, în această perioadă de construcție națională, Transilvania și Bucovina erau deja (central-europene, de unde și reticențele ardelenilor, de atunci și până acum, față de concentrarea puterii la București. A doua europeanizare, aceea post-comunistă, va repeta ciclul occidentalizării, dar mai mult în Vechiul Regat decât în Ardeal (a se vedea, de pildă, hărțile electorale); recul autohtonist se va instala apoi mai peste tot.

„Neamul” mai presus de individ

Într-un registru mai apropiat de filosofia politică, întrebarea referitoare la subiectul istoric al modernizării României ridică și o altă problemă: ce a fost mai întâi, *statul* sau *națiunea*? Care dintre cele două entități politice poate fi considerată „subiectul istoric”?

În lipsa unui Ludovic al XIV-lea care să fi declarat „Statul sunt eu!”, în lipsa, de

„Națiunea română modernă
începe cu ideea de Roma”

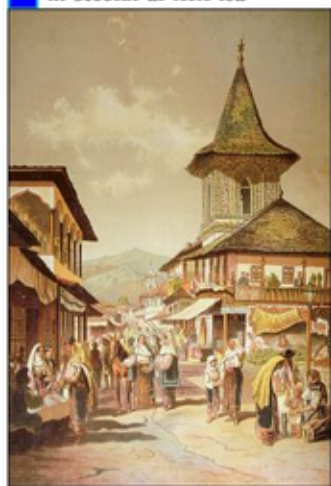
fapt, a unui stat puternic (ceea ce nu înseamnă, evident, lipsa oricărei forme de statalitate!), răspunsul nu putea fi decât unul singur: *națiunea*. Sau, ceea ce revenea la același lucru, *poporul*. „Popoarele nu sunt produse ale inteligenței, ci ale naturii” – declara în mod categoric Eminescu. „Ceea ce primează este națiunea; statul e, într-un fel, doar instrumentul acesteia” – întârea, mai târziu, Nae Ionescu. Iar acest popor-națiune a existat de mult, din *illo tempore*, ca un soi de „proto-națiune” (cum considera britanicul Eric Hobsbawm), care necesită crearea unui stat capabil să o confirme și să o impună, trezind-o astfel din „somnul cel de moarte”. Din această perspectivă, *illo tempore* era pur și simplu *cândva demult*, ba chiar oricând, istoria etnogenezei lăsând astfel locul unei mitologii naționale, care încă nu s-a decis întru totul asupra „originii” poporului-națiune.

Întrebarea de la care am pornit poate fi reformulată și astfel: cine a fost, de fapt, subiectul istoric al independenței? Sau, formulat puțin mai dramatic: românii au luptat pentru independența lor sau luptele pentru independență

au fost cele care au cristalizat neamul românesc? Indiferent care ar fi răspunsul – unul inevitabil mai complex decât o simplă opțiune sau alta –, un lucru rămâne însă valabil: s-a luptat pentru *independență* (colectivă) și nu pentru *libertate* (individuală). „Libertatea cea adevărată a oricărei națiuni nu poate fi decât națională”, declara Simion Bărnuțiu la 1858. Mai explicit, Nicolae Bălcescu avea să susțină la rândul său: „chestia naționalității o pui mai presus de libertate. Până când un popor nu va exista ca nație, n-are ce face cu libertatea”. În această privință, Sorin Adam Matei, profesor la Universitatea Purdue din Indiana, are dreptate când conchide că, pentru români, era mai important să fie „independenți ca națiune și după aceasta – și doar în mod secundar – [liberi] ca ființe individuale”; astfel, „libertatea națiunii subordonează libertatea individului”.

Națiunea română modernă nu are la baza ei *Aux armes, citoyens!*, ci *Hora Unirii* și va subordona multă vreme individul acestei unități a unei identități colective și unei viziuni comunitare. Eminescu și mulți din epoca sa au fost

Câmpulung Muscel,
în secolul al XIX-lea

Cosași

relație între rudenie și comunitate națională. În orice caz, „națiune” este un neologism în România, iar semnificația acesteia s-a limpezit de abia în timp.

Putem să reformulăm însă problema fundamentală care se exprima prin aceste tatonări de vocabular și în felul următor: cine este *subiectul istoric* al doritei construcții naționale? În această privință, consensul a întârziat multă vreme să se instaleze în „conștiința națională”. Alecu Russo, de pildă, imagina un soi de comunitate firească a țăranilor (doar răzeși) și boierilor (de țară). Bălcescu, după cum știm, definește „patria” prin „popor”, echivalent cu „norod” și opus „tagmei jefuitoarelor”. La fel de faimoasă este delimitarea eminesciană (și nu numai) a neamului românesc de alogeni, de „bulgăroi cu ceafa groasă, grecotei cu nas subțire” și, desigur, evrei. Mai târziu, într-o ședință a Camerei din 25 august 1918 avea loc această polemică:

– D.D. Pătrășcanu: Țara asta este o țară de țărani!

– D. Stoianovici: Cine a spus-o? Unde este scris?

– D. Dinu Arion: România s-a păstrat numai prin boieri!

– D.I. Teodorescu: Nu este adevărat! (Zgomot mare, protestări violente din partea Majorității)

– D.P. Greceanu, Vicepreședintele Camerei: Dumneavoastră discutați chestiunea pătimas...

Și pătimas a fost discutată până în prezent, reiterându-se mereu și mereu un soi de Român cu două viteze sau două lumi distincte, de la boieri („clasa creativă” a vremii, ca să spunem așa) și țărani, la cele „două Românii”, cea urbană și emancipată și cea rurală, tradiționalistă și conservatoare.

Complementar, discuția se purta și în jurul apartenenței

„Păi deh! Domnule, ce să fiu? Creștin și eu ca toți creștinii, dreptul lui Dumnezeu!”

României la un spațiu cultural definitoriu sau altul. Ca peste tot în Balcani, această problemă este tranșată în secolul al XIX-lea prin mutarea cu arme și bagaje din spațiul oriental de apartenență în cel occidental. „Națiunea română modernă începe cu ideea de Roma” – avea să declare, mai târziu, Vasile Pârvan. Inițial, această mutație a avut loc, bineînțeles, la nivelul elitei: este perioada *primei europenizări* a Balcanilor. În 1869, un intelectual bulgar declara că „civilizația nu poate fi găsită nicăieri în altă parte decât în Occident. Să ne întoarcem deci către lumină, să mergem spre salvarea prin civilizație”. În 1924, scrii-

Utilaj pentru construirea drumurilor, în perioada interbelică

torul și diplomatul Eugen Filotti încă folosea exact aceeași retorică: „Lumina noastră vine dinspre Vest. Noi vedem eliberarea noastră în occidentalizarea acestei țări”. În faimoasa sa polemică din 1868, *În contra direcției de astăzi în cultura română*, Titu Maiorescu aducea alt gen de argumente, afirmând că până și în demonstrarea propriei noastre latinități suntem tributari Occidentului: „Dacă străinii știu astăzi că noi suntem de viță latină, meritul este nu al nostru. Ci al filologilor Dietz, Raynouard, Fuchs, Miclosich, Max Müller și alții, cari nu prin iluzii pretențioase, ci prin legile solide ale științei au dovedit latinitatea esențială a limbii române”.

Pe de altă parte, acest patos occidentalizant a fost rapid contrabalansat de fiecare dată de replieri prudente sau la fel de înflăcărare pe o formă sau alta de autohtonism. Putem să observăm acest lucru deja la Kogălniceanu, de pildă, care își temperează admirația pentru Occident printr-o promovare militantă a culturii „naționale”. Această ambivalență a apartenenței europene și autohtone o întâlnim chiar și în cazul Turciei moderne. Astfel, de pildă, în 1872, Namik Kemal, viitorul cofondator al mișcării reformatoare *Yeni Osmanlılar* (Junii Turci), exclama, admirând Londra: „Cum s-ar putea îndoi cineva că și noi am putea atinge un asemenea nivel care să ne permită să ne numărăm printre cele mai civilizate țări?” Dar continua imediat: „Nu este oare păcat că o națiune atât de înzestrată precum cea otomană să fie obligată să preia din străinătate chiar și hainele pe care le poartă?”. „Ai noștri tineri la Paris învață/ La gât cravata cum se leagă, nodul/ Și apoi ni vin de fericesc norodul” – avea să-i răspundă, de peste Dunăre, Eminescu.

T.G. MASARYK ȘI ROMÂNII

ANCA IRINA
IONESCU

Tomáš Masaryk a fost făuritorul Cehoslovaciei moderne renăscute ca stat și unul dintre principalii politicieni care, alături de președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson, a contribuit la configurarea granițelor Europei de după Primul Război Mondial, dar și la înființarea Micii Antante dintre Cehoslovacia, România și Iugoslavia.

O hartă afișată în S.U.A., în octombrie 1918, pe care erau marcate noile realități etno-politice din Europa Centrală, și Tomáš Masaryk

Tomáš Masaryk (*Magazin istoric*, nr. 1/2007) s-a născut la 7 martie 1850 în localitatea Hodonin, într-o familie modestă. Tatăl era vizitiu, iar mama bucătăreasă la castelul din Hodonin. Dată fiind evoluția spectaculoasă a carierei viitorului președinte al republicii, s-au făcut diverse speculații cu privire la tatăl său biologic, dar toate au fost infirmate de cercetările științifice.

„Părintele eliberator“

Părinții au încercat să-l facă să învețe o meserie practică, mai întâi lăcătuș, apoi fierar. După ce și-a luat certificatul de fierar calificat, Tomáš a insistat să facă studii liceale și, întrucât părinții săi nu aveau posibilitatea să-l întrețină, de la vârsta de 15 ani și-a câștigat singur existența – așa cum era o modă frecventă pe atunci – ca meditator particular în familiile orășenilor înstăriți. S-a înscris apoi la Facultatea de Filosofie din Viena, iar în 1876 și-a susținut dizertația, intitulată *Esența psihicului la Platon*.

În perioada studiilor de la Leipzig a cunoscut-o pe viitoarea soție, americanca de origine cehă Charlotte

Garrigue (*Magazin istoric*, nr. 4/2012), cu care s-a căsătorit în America, la 15 martie 1878. Tomáš Masaryk și-a adăugat la nume și pe cel de fată al soției, ca expresie a convingerii lui despre egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul. În 1879, Masaryk și-a susținut lucrarea de doctorat cu titlul *Sinuciderea ca fenomen social colectiv al civilizației moderne* și în același an a primit un post de profesor la Universitatea din Praga, unde s-a mutat cu familia.

În cercurile politice cehe, Masaryk s-a afirmat la începutul anilor '90 ca susținător al așa-numitei politici realiste și în 1891 a fost ales deputat în Parlamentul de la Viena, dar a renunțat la mandat doi ani mai târziu. Nu și la activitatea politică și, în 1900, a întemeiat un nou partid, Partidul Ceh Popular (realist), devenit în 1906 Partidul Ceh Progresist. În

numele acestui partid a fost ales în Parlament (1907 – 1911).

Masaryk a ajuns în Franța în septembrie 1915, unde a fost ales președinte al nou înființatului Comitet ceh de acțiune din străinătate, organizație care avea să joace un rol deosebit de important în formarea statului cehoslovac.

În ziua de 29 aprilie 1918, T.G. Masaryk a ajuns în America, unde

Tomáš Masaryk în fața lui Independence Hall din Philadelphia, S.U.A., în toamna lui 1918

anticontractualiști convinși, Dimitrie Gusti (*Magazin istoric*, nr. 2 – 3/2018) considera națiunea ca o „comunitate” supremă în ordinea „unităților sociale”, Constantin Rădulescu-Motru postula că „poporul este nu numai înaintea individului, dar este și mai complet decât individul”, iar Constantin Noica declara ferm: „comunitatea e cea care face parte din persoană, și nu invers”.

Declinat în fel și chip, acest holism ontologic și politic nu este străin de subiectul colectiv al luptelor de independență, chiar dacă nu este, bineînțeles, consecința directă și univocă a acestora. În aceeași măsură, obișnuința noastră esențialistă de a vorbi despre *Român* în general, despre mentalitatea sau ADN-ul acestuia ori de câte ori se conturează o mică majoritate statistică sau se prefigurează o tendință cât de cât mai consistentă își are o parte a explicației – potențată major în perioada comunismului – și în comunitarismul izvorât din prioritatea istorică a independenței tuturor față de libertatea fiecăruia. Și în ziua de azi ideea de libertate și cea de drepturi ale individului sunt mai greu de conștientizat, asumat și implementat, fiind încă subordonate, în mare măsură, imperativului de neațărnare a neamului în ansamblul său – iar „neamul” este încă mai ușor de mobilizat când este amenințat cu iminența unor uzurpatori decât sunt indivizii când le este afectată libertatea individuală.

Am făcut România, rămâne să-i facem pe români

Ce se întâmplă însă la nivelul „maselor”?

Dacă elitele deliberau asupra apartenenței și identității naționale, a poziției „țăranului” în societate și a relației dintre „cele două Românii” (rurală și urbană), imensa majoritate a populației nu avea aceste probleme. Luminița Murgescu amintește, în acest

încă neamul. Români pe care dacă-i întrebăm ce sunt, ne răspund scărpinându-se în cap: «Apoi, de! Ce să fiu! Uite, sunt și eu creștin ca toți creștinii».

Mărturii similare pot fi găsite însă și de jur împrejurul nostru. Vorbind despre Rusia țaristă, Orlando Figes (*Magazin istoric*, nr. 2/2018) precizează și el că „țărani abia dacă erau conștienți de apartenența lor etnică. «Eu, unul, nici n-am știut că sînt polonez, până nu m-am apucat să citesc cărți și ziare», își

amintea un țăran, după 1917. «Dacă l-ai întreba pe un țăran ucrainean obișnuit ce naționalitate are, nota un diplomat britanic, ți-ar răspunde că e ortodox; dacă l-ai îmboldi să-ți spună de e rus get-beget, polonez sau ucrainean, probabil că-ți va răspunde că e țăran; iar dacă ai insista să știi ce limbă vorbește, ți-ar spune că limba locului». Să ne mai amintim apoi și de faimosul adagio italian, rostit de scriitorul și omul politic Massimo

d’Azeglio în 1861: *Fatta l’Italia, bisogna fare gli Italiani*. Așa și cu poporul nostru: am făcut România, rămâne să-i facem pe români.

Parafrazând titlul unei cărți faimoase a istoricului american de origine română Eugen Weber (*Peasants into Frenchmen*; Țărani deveniți francezi), putem spune că această „face-re” a românilor din țărani unei *Țări pline de țări*, cum spunea specialistul în geografie istorică Ion Conea, a fost una laborioasă, dar și o mare reușită politică și diplomatică, de care nu mai suntem conștienți, se pare, decât la modul festiv.

(Va urma)

Credincioșii îngenunchează se roagă în fața „focului sfânt” la Maglavit, 1938

sens, amărăciunea lui Ionescu-Gion, care constata că „până mai anii trecuți, dacă din vorbă în vorbă întrebai pe țăran: «dar tu ce ești, mă vere?», el răspundea, când scărpinându-se în cap, când surzând cu supunere: «păi deh! Domnule, ce să fiu? Creștin și eu ca toți creștinii, dreptul lui Dumnezeu!»”. Iar un revizor școlar constata în 1895: „Sunt trecuți 30 de ani de când avem obligativitatea învățământului și nici până astăzi sentimentul de devotare pentru patrie n-a prins încă rădăcini în inima celor care au avut fericirea să treacă prin școală [...] Mărturisiri-o singuri dacă nu se găsesc și astăzi români, și încă mulți, care nu-și cunosc

Cu o grupă de copii

pentru a vedea dacă nu există posibilitatea unirii trupelor de legionari cehoslovaci cu armata română. „O posibilitate era să luptăm împotriva austrieșilor și a nemților alături de români și de ruși pe teritoriul României. Discutasem destul de amănunțit despre aceasta la Petrograd cu Misiunea militară franceză și cu Diamandi, ministrul român de la Petrograd, pe vremea când corpul de armată încă nu era format. Cu românii eram mereu în relații prietenești; băieții noștri îi ajutasera pe români în lagăre la recrutarea voluntarilor pentru armata română. Și la Paris exista dorința să ne ducem armata pe frontul românesc.”

Masaryk s-a întâlnit la Iași cu generalul Berthelot, comandantul Misiunii militare franceze, a purtat discuții cu regele, cu Brătianu și cu Take Ionescu, pe care îl cunoștea bine. A mers chiar și pe front, ca să vadă care este starea armatei. Soldații văzuți în acțiune i-au lăsat o

impresie bună, căci după luptele de la Mărășești atmosfera era optimistă. Chiar dacă, mai ales din cauza Revoluției din Octombrie, nu se mai putea pune problema ca armata cehoslovacă să intre pe teritoriul românesc, sejurul politic la Iași a dat roade bune, căci cunoștințele personale și conlucrarea cu românii în Rusia au fost germenii Triplei Alianțe de mai târziu. „Când România s-a decis să intre în război, i-am trimis, împreună cu Beneș și cu Ștefanik, o telegramă lui Brătianu, în care spuneam că *România luptă și pentru eliberarea poporului nostru* [subl. ns.]; interesele comune ne-au apropiat și după război”. Și într-adevăr, în 1920 – 1921 s-a constituit așa-numita Mica Antantă, compusă din Cehoslovacia, Iugoslavia și România, sprijinită pe plan extern de Franța, al cărei scop principal era zădărnicierea intențiilor maghiare de revizuire a Tratatului de la Trianon.

Masaryk a fost propus de 17 ori pentru Premiul Nobel, motivația nominalizării fiind că „a promovat umanismul, etica și pacifismul, a susținut drepturile democratice și eliberarea omului”.

Tomáš Masaryk a fost un susținător ferm și consecvent al dreptului popoarelor la autodeterminare și a sesizat foarte clar alegerea pe care o poate face Europa Centrală: va fi germană sau liberă? Și ce va exista în viitor: Germania europeană sau Europa germană? Democrația era pentru el un crez de care nu s-a dezis niciodată și care sublinia în primul rând demnitatea cetățeanului. Democrația înseamnă că fiecare cetățean trebuie să spună după modelul monarhului francez „Statul sunt eu”. Sau cu ceva mai multă modestie: „Și eu sunt statul”. ■

DIN ȚARA ROMÂNEASCĂ

(Biverb: 8, 5)

Gh. BRAȘOVEANU

Soluția integralei **AȘEZĂRI ANTICE ÎN TRANSILVANIA**, din nr. 4/2018

GO – B – RA – I – NA – CE – POROLISSUM – ARGILA – B – CALP – MA – FTU – PAC – E – MICIA – LTO – IEL – OSIE – IP – TADEU – A – DACIDAVA – M – ARC – Q – A – IAVA – ALBURNUS – ALB – U – I – ACU – SA – OR – TAPAE – MOARA – I – S – P – B – D – MUST – D – CUMIDAVA – TO – AA – LICA – ESTON – NAPUCA – GN – ARI – SARMIZEGETUSA.

Soluția jocului **PENTRU LUDOVIC AL XVI-LEA**, din nr. 4/2018

PERUCA REGALA, ROȘIE, CU CIUCURE

(PE – R – U / C – ARE – G / A – LA – R / O – SI – E / CU – C – I / U – CU – RE)

i-a câștigat de partea lui pe cei mai mulți dintre cehii și slovaci de acolo. După negocieri îndelungate și mai multe întâlniri cu președintele W. Wilson, a reușit să obțină recunoașterea Comitetului Național, ca reprezentant legitim al poporului cehoslovac în străinătate. În ziua de 28 octombrie 1918 a început la Geneva ședința delegației Comitetului Național cu privire la crearea statului cehoslovac independent. În seara aceleiași zile, Comitetul Național a adoptat prima lege, Legea cu privire la înființarea statului independent cehoslovac.

În ziua de 14 noiembrie 1918, Tomáš Garrigue Masaryk a fost ales președinte al Cehoslovaciei și în decembrie 1918, după o absență din țară de patru ani, s-a întors la Praga, unde a fost întâmpinat ca „părintele eliberator”.

„Basarabia va reveni României“

Democrația a fost pentru Masaryk aspirația supremă, crezul politic al întregii vieți, expus pe scurt și pe înțelesul tuturor în cunoscuta sa lucrare *Noua Europă*, apărută într-o primă formă la Petrograd în 1917 și destinată inițial soldaților din legiunile ceh, cărora dorea să le explice problemele fundamentale ale războiului.

Noua Europă prezintă un proiect „care în 57 de puncte concretizează condițiile unei păci democratice, postulează premisele reconstrucției pașnice a Europei și a lumii și subliniază profunzimea transformării prin care a trecut Europa la sfârșitul Primului Război Mondial”. Contribuția lui Masaryk la configurarea hărții Europei de după Primul Război Mondial a fost esențială. A susținut cu tărie și consecvență principiul autodeterminării națiunilor și îi dedică un întreg capitol: *Dreptul popoarelor la autodeterminare*, în cadrul căruia un rol esențial este atribuit limbii materne.

Atitudinea lui Masaryk față de români decurge tocmai din corectitudinea sa morală și din respectul pentru principiul egalității în drepturi a tuturor naționalităților. În preocuparea pentru noua configurație a Europei, România joacă un rol important. Germania a avut grijă s-o înzestreze și pe ea, ca și pe alte țări din zonă, cu o dinastie germană, dar toate teritoriile românești care sunt ocupate vor trebui evacuate. Vorbind despre egalitatea în drepturi a națiunilor, Masaryk se întreabă cu vehemență: „Nu este de-a dreptul absurd ca românul din România să

fie liber, iar fratele lui din Ungaria să fie asuprit?”

Interesantă este și opinia lui Masaryk potrivit căreia principiul neamestecului în treburile interne ale altor state nu este valabil atunci când este folosit ca pretext pentru asuprirea în voie a minorităților. „O astfel de chestiune internă este asuprirea slavilor, a românilor și a italienilor din Austro-Ungaria, dar tocmai din cauza acestor chestiuni interne a izbucnit acest război mondial extern.” Bine informat despre problemele din Imperiul Austro-Ungar, arată că atunci când este în joc soarta a zece milioane de români nu se mai poate vorbi despre o minoritate, ci despre un popor întreg. A doua națiune privilegiată în statul austro-ungar, maghiarii, au recurs la o politică de maghiarizare forțată și la violență față de minoritățile pentru a-și asigura supremația. „Este cunoscut faptul că alegerile parlamentare se încheiau pe teritoriile slovac și românești cu bătălii în care alegătorii nemaghiari erau pur și simplu împușcați” numai în felul acesta s-a păstrat specificul maghiar al Parlamentului ungar. „Austro-Ungaria a recurs și la alte mijloace de înrobire a țărilor mai mici, de pildă, războiul vamal împotriva Serbiei și a României.”

La punctul 56 Masaryk prezintă viitoarele cerințe ale negocierilor de pace, în care formulează premisa configurării viitoarei României Mari: „Românii din Austria, Ungaria și Rusia se vor uni cu România”, precizând ceva mai departe că „partea românească a Basarabiei va reveni României”.

„Și eu sunt statul“

Preocuparea lui Masaryk pentru români și România a fost constantă în timpul războiului și a continuat și după aceea. La sfârșitul lui octombrie 1917, aflat în drum spre Petrograd, s-a oprit la Iași, unde se afla administrația românească din teritoriul rămas liber, și s-a întâlnit cu reprezentanții guvernului și cu regele,

Cu soția, la sosirea la Praga, și primirea care i s-a făcut

lucrat ca medic provizoriu la diverse circumscripții din țară. La Mihăilești (Buzău), l-a cunoscut pe viitorul ei soț. Este confirmată definitiv pe post de medic, în iunie 1928, la Scrioștea, Roșiorii de Vede, Teleorman. Activitatea ei din această perioadă rezultă și din dosarul de pensionare, întocmit în anul 1936. Din certificatul din care am extras aceste date lipsește perioada 1916 – 1918. Sunt anii în care medicul Maria Molănescu se angajează în efortul concertat de îngrijire a bolnavilor răniți pe front.

La 20 februarie 1915 ea a primit o adresă, cu nr. 780, din partea Ministerului de Interne, în care se preciza: „Am onoare a vă aduce la cunoștință că în caz de mobilizare, d-voastră veți îndeplini serviciul de medic al Spitalului și circ. Mărășești – Putna.” Acest ordin era întărit prin adresa din 18 aprilie 1915, în care se menționa: „Revenind încă o dată asupra ordinelor noastre anterioare, am onoare a vă aduce la cunoștință că din momentul decretării mobilizării, Dvs. sunteți mobilizat, lăsat însă la dispozițiunea Direcțiunii Generale a Serviciului Sanitar și obligat a vă prezenta îndată la Spital Vidra din jud. Putna, cunoscând că ne prezentarea la post sau întârzierea în prezentare va atrage pedepsele prevăzute în codul de justiție militară.”

La 29 septembrie 1915, Maria Molănescu este numită la spitalul din Mihăilești, Buzău. Ordinul este eliberat de Ministerul de Interne.

Îngrijind bolnavii de tifos și suferind de tifos

La Mihăilești, unde, cum aminteam, și-a cunoscut so-

Diploma de doctor în medicină și chirurgie, emisă de Universitatea din București

țul, domnișoara Maria Margareta Molănescu s-a căsătorit, la 26 februarie 1916, în prezența a doi martori, cu judecătorul Ion Eftimie Maistorovici, în vârstă de 35 de ani, fiul lui Eftimie Maistorovici, funcționar, și al Joitei Maistorovici, fostă Busuiocescu, fiica preotului din Comuna Davidești Muscel.

După mobilizare, între 1 iunie 1916 și 15 decembrie 1918, doctorița Maistorovici a stat sub ordinul Marelui Cartier General, ca medic militar, chirurg, la Spitalul și circumscripția Mărășești, Putna, respectiv la Spitalul Vidra, Putna. Familia a afirmat, și am auzit adesea în casă, că Maria Maistorovici a acordat asis-

tență medicală ostașilor de la Mărășești (dovada o constituie scrisorile adresate soțului), contractând în acea perioadă și virusul febrei tifoide.

Nu mai deținem ordinele primite în această perioadă de doctoriță, pentru a se prezenta acolo unde era nevoie de ea, dar ele reies dintr-un act anexat în 1936 la dosarul de pensionare, din care deducem că prin Ordinul ministrului de Război nr. 4.782, din 12 august 1917, este numită medic la Spitalul din Botoșani; prin Ordinul ministrului de Război nr. 8.095, din 18 octombrie 1917, este transferată la Spitalul din Hârlău, iar certificatele cu nr. 5.980, din 18 iunie 1918, și cel din 25 iulie 1918 atestă că a funcționat ca medic chirurg la Mărășești, respectiv, Botoșani.

În anul 1919 era medic la Spitalul Nifon din Buzău, îngrijind bolnavii de tifos exantematic. Contractează ca însăși această boală și, în consecință, se luptă cu moartea. Cuprinsă de boală, nu uită să anunțe forurile ierarhice superioare, printr-o telegramă, că a contractat virusul. Iată și declarația lui Filache Enescu, din anul 1936. „Subsemnatul

Tânăra doctoriță în laborator

Chipuri uitate

O FEMEIE CHIRURG PE FRONTUL DE LA MĂRĂȘEȘTI

Prof. univ. dr. SANDA HÎRLAV-MAISTOROVICI

Maria Molănescu s-a născut la 6 august 1885, la Baia de Aramă (județul Mehedinți), în familia lui Ion Molănescu, de 34 de ani, funcționar, și a Elenei, de 20 de ani, casnică, așa cum reiese din Extrasul din Registrul Stării Civile, eliberat la 6 august 1949. Apelată și Margareta, Maria a mai avut patru frați: Melania, Mihai, Cristina și un alt frate, al cărui nume nu ne este cunoscut.

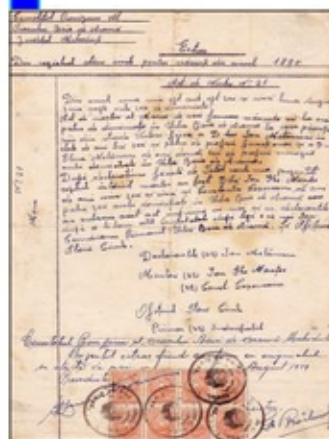
Cercetând documentele emise de Eforia Spitalelor Civile, Ministerul de Interne (Direcția Generală a Serviciului Sanitar), Ministerul Sănătății și Ocrotirilor Sociale, am reușit să reconstituim, în linii mari, traiectoria profesională a acestei tinere. Anul înscrierii la Facultatea de Medicină din București nu se cunoaște, însă un document din anul 1909, emis de Eforia Spitalelor Civile, atestă că a lucrat în calitate de studentă externă bugetară provizorie la Spitalul de Copii (serviciul medical, chirurgical și boli contagioase).

„Dvs. sunteți mobilizat“

Un alt document, emis mai târziu de Ministerul Muncii, Sănătății și Ocrotirilor Sociale, menționează că drumul ei profesional a înregistrat câteva stagii ca studentă bugetară la mai multe spitale, fiind plătită cu suma de 40 de lei pe lună.

La data de 18 decembrie 1914, Maria-Margareta Molănescu susține examenul de Doctorat în medicină și chirurgie, cu teza *Câteva cuvinte asupra valorii funcționale a rinichilor în febra tifoidă la copii*. Juriul a fost alcătuit din personalități de seamă ale medicinei românești: președinte – profesorul Nicolae Thomescu, membri – Nicolae Petrini-Galatz, George Stoi-

Actul de naștere al Mariei-Margareta Molănescu, din 1885

Portretul pe care doctorița îl oferea părinților, la vârsta de 20 de ani

cescu, Ioan Nanu-Muscel, Anibal Theohari, decan fiind în acea vreme doctorul Athanasie Demosthen.

În prefața tezei, doctoranda mulțumește tuturor mentorilor săi (prof.dr. George Stoicescu, de la Spitalul Colțea, doctorul Anghel Mirinescu, de la Spitalul de Copii, doctor Anghelovici, de la Spitalul Colentina, doctor Gheorghe Nanu, de la Spitalul Filantropia, și doctorilor A. Poltzer și Gabal, care i-au permis să lucreze analizele chimice în laboratoarele lor personale) pentru îndrumările date. Ultima frază este adresată părinților: „Recunoștință eternă scumpilor mei părinți pe care i-am pierdut în 1911 și depun pe mormântul lor cele mai dureroase lacrimi.“

Bibliografia consultată de autoare conține peste 30 de titluri de volume și studii exclusiv în limba franceză, publicate de medici celebri. Deși a obținut titlul de doctor în medicină și dreptul de liberă practică, Maria Molănescu a

popularizare a regulilor de igienă și de educare a locuitorilor din împrejurimile circumscripției sanitare de care răspundea.

Una dintre conferințele ei a avut ca temă *Sifilisul* și a fost prezentată în trei localități: comunele Drăgănești, Rădoiești, Bălțați, în zilele de 3, 14 și 17 octombrie 1926. Fiind o conferință adresată populației de la țară, autoarea explică științific manifestările bolii, folosind însă termeni simpli. Cu mult tact, dar și cu severitate, doctorița declară: „Nu e rușine a te arăta unui medic, pe care nu-l poate impresiona nimic, fiind caz de știință; pentru el, ori a citi o carte de medicină, ori s-ar uita la corpul tău, este totuna. Țăranii să vie cu cea mai mare încredere la medic, care a studiat numai această știință timp de 8-12 ani, stând de veghe în nenumărate spitale, învățând la facultățile noastre, la patul bolnavilor, zi și noapte. În nimeni și nimic să nu aveți încredere, decât în medic; la el duceți-vă ca să vă dea sănătatea desăvârșită”. Autoarea încheie cu următorul îndemn: „Iubiți-vă țara, societatea, moștenitorii voștri și pe voi căutați-vă la timp, pentru a vă vindeca sigur”.

Alcoolul, un pericol pentru țară

În data de 26 octombrie 1927, prezintă locuitorilor din zonă o altă conferință, intitulată *Alcoolismul*. Textul începe cu fraza: „Alcoolul sau spirtul nu este un aliment, ci e o otravă pentru corp și spirit”. În continuare, trece în revistă toate scuzele pe care le invocă omul când bea: „Oamenii se dedau la băuturi spirtoase când se întâlnesc, de bucurie, când se despart, de inimă rea, când sunt flămânzi, ca să-și astâmpere foamea, beau când sunt sătui, ca să-și deschidă pofta de mâncare, beau când e frig afară, ca să se încălzească, beau când e cald, ca să se răcorească. Beau de le e somn, ca să rămână trezi, beau când nu pot dormi, ca să le vină somnul. Beau când sunt veseli, beau când sunt triști. Nu-i pe lume lăcomie mai mare decât băutura! Încep prin a se cinsti la zile mari, apoi în fiecare Duminică și după aceea, în fiecare zi. În final, de fapt, se necinstesc!”

Urmează o caracterizare, la fel de plastică, a comportamentului beivului: „Omul beat e mai rău ca o fiară sălbatică. El se dedă la toate relele: fură, omoară, nu e sta-

Doctorița în curtea spitalului Nifon (Buzău)...

tornic și nici traiul cu familia sa nu-l poate avea bun”.

Unele dintre frazele din această diatribă împotriva beției seamănă cu adevărate „vorbe de înțelepciune”: „Beția se face stăpână pe punga pătimășului!”, „Alcoolul e un pericol pentru societate și pentru țară, căreia îi trebuie oameni viguroși și cu mintea ageră”.

Nu lipsesc nici idei despre instituțiile care trebuie să acționeze pentru eradicarea alcoolismului: biserica, prin preoții de la țară, unde alcoolismul triumfă. Armele de care dispun preoții sunt cele mai eficace: slujba bisericească și spovedania. O altă instituție care trebuie să acționeze este școala, prin învățători, care trebuie să cultive la copii cu deplin succes „planta binelui”, spune doctorița. Nu este uitat rolul poliției, care are arme coercitive pentru eradicarea alcoolismului. La fel de important este rolul medicului, cel care trebuie să explice permanent pacienților neajunsurile alcoolismului. În ultimă instanță, Maria Maistorovici atrage atenția asupra rolului

... și în mijlocul personalului medical din același spital

Filache Enescu, intendent la Spitalul Gârleş, oraşul Buzău, declar următoarele: În 1919, pe când eram agent sanitar în com. Pârscov, vecină cu comuna Măgura, jud. Buzău – unde era Spitalul Nifon –, la care funcţiona ca medic şef doamna doctor Maria Maistorovici şi la care trebuia să mă duc a face practică şi a vedea bolnavii trimeşi la spital de mine, ştiu şi am fost martor ocular că de la 1 martie – 1 mai 1919, d-na doctor Maistorovici a fost bolnavă greu de tifos exantematic, fiind înlocuită de dl. doctor Constantin Gheorghiu, medicul circ. Cislău. Am fost trimes de trei ori la farmaciile din Buzău ca să cumpăr fiole pentru injecţii şi alte medicamente, fiind într-o stare foarte gravă, iar când veneam, dânsa nu mă recunoştea. Aceasta îmi este declaraţia pe care o susţin şi o semnez. Buzău, martie 1936“.

Au rămas mărturie două imagini impresionante din timpul acelor ani: una o înfăţişează pe medicul chirurg Maria Maistorovici în mijlocul personalului medical din spital. Sunt doar două femei temerare în grupul de medici militari. A doua imagine, realizată, probabil, în aceeaşi zi, o înfăţişează pe tână

Cu soţul, Ion Eftimie Maistorovici

doctoriţă în halatul ei alb, între brăduţii din curtea spitalului.

În toată această perioadă a existenţei ei, corespundează cu soţul, plecat şi el pe front, pe care nu a avut prea mult timp să-l cunoască. Deţinem toate cărţile poştale trimise de el de pe front către aleasa inimii.

Educaţie medicală la ţară

După război, viaţa şi-a reluat cursul normal. Maria Maistorovici şi-a continuat activitatea tot ca medic pro-

vizoriu în judeţele Buzău (Bălăneşti, Mihăileşti), Tulcea (spitalul din Măcin), Teleorman (Balaci). În acest răstimp a adus pe lume doi copii: în 1921 (28 februarie), pe Elena (a devenit farmacistă; ea este cea care a păstrat arhiva folosită în acest text), iar în 1923 (26 iulie), pe Gheorghe, economist de profesie.

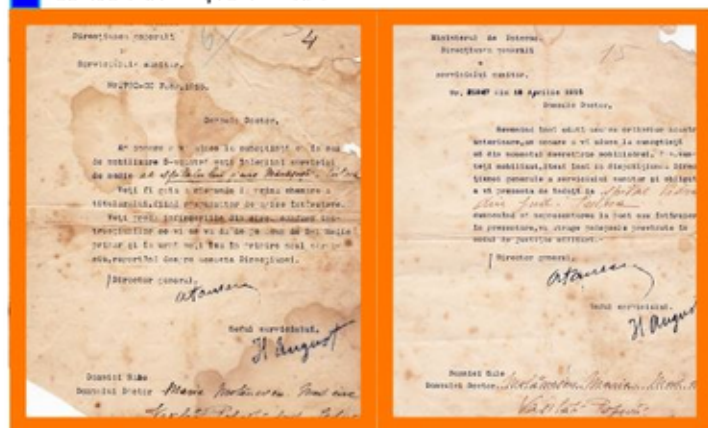
Ella (Elena) s-a născut la Măcin, iar Gicu – Bebe (Gheorghe) Maistorovici la Balaci, Teleorman, unde doctoriţa Maria Maistorovici a funcţionat ca medic provizoriu de la 24 iunie 1922 până la 1 martie 1926. În arhiva doctoriţei există un Certificat eliberat de preşedintele Comisiei interimare a comunei Balaci, în care se precizează că doctoriţa a avut bune purtări în comună.

Din păcate, în 1928 i-a murit soţul. Doctoriţa şi-a crescut singură cei doi copii. Nu s-a mai recăsătorit şi a dus o viaţă în continuă rugăciune, donând diferitelor biserici icoane de preţ.

Ella a urmat pensionul la Ursuline, în Sibiu, apoi, Facultatea de Farmacie, la Bucureşti. Gicu a luat lecţii de vioară, până la nivelul la care putea activa în orchestre profesionale din ţară, şi a urmat, timp de trei ani, cursurile Conservatorului particular al lui George Cocea. A absolvit Academia Comercială, având toată viaţa, ca hobby, zborul fără motor. A devenit planorist, fiind timp de câţiva ani directorul Şcolii de Aviaţie fără motor de la Dezmir, Cluj.

Maria Margareta Maistorovici a avut timp să se specializeze şi în balneologie, dovadă atestatul emis de Ministerul Sănătăţii din 31 decembrie 1926. Ea s-a ocupat şi de educaţia pentru sănătate a populaţiei din teritoriu. A conceput materiale de

Ordinele de mobilizare din aprilie şi septembrie 1915, adresate domnişoarei medic

HOLLYWOOD DUPĂ INTRAREA AMERICII ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

CĂLIN HENTEA

Atunci când nimeni nu se aștepta, Hollywoodul a devenit una dintre cele mai puternice arme ale Statelor Unite angajate în luptă pe două fronturi, în Pacific și în Europa. Nu doar studiourile au creat filme pentru susținerea efortului de război. Mari cineaști hollywoodieni au îmbrăcat voluntar uniforma armatei, riscându-și viața, cu aparatul de filmat în mână, pentru a participa la marile operațiuni militare. Astfel au fost create documentarele necesare pentru susținerea moralului trupelor, al celor de acasă, dar și pentru istorie.

● În doi ani, 300 de filme de război ● „Casablanca“, trei premii Oscar ● „Misiune la Moscova“, un eșec financiar ● John Ford, rănit de explozia unei bombe ● Acuzații din procesul de la Nürnberg, șocați de imaginile filmate în lagărele de concentrare ● Azi xenofob și rasist, atunci prea tolerant

La intrarea Statelor Unite în război, înalții oficiali, atât civili cât și militari, de la Washington nu aveau niciun plan despre cum ar putea utiliza imensul potențial de influență hollywoodian în sprijinul efortului național de război. Doar câțiva generali, în frunte cu George C. Marshall, șeful Marelui Stat Major Întrunit american, s-au gândit că moralul forțelor armate ar avea de câștigat dacă ar dispune de niște cineaști capabili să povestească războiul cu ajutorul aparatului de filmat. Evident, acești regizori nu puteau câștiga războiul,

dar puteau cuceri inimile și mințile cetățenilor americani și mai ales pe cele ale soldaților ce trebuia să lupte pe front, foarte departe de casă, în locuri despre care nu știau mai nimic. Ceea ce John Ford (1894 – 1973), Frank Capra (1897 – 1991), John Huston (1906 – 1987), William Wyler (1902 – 1981), George Stevens (1904 – 1975), dar și Anatol Litvak (1902 – 1974) sau Howard Hawks (1896 – 1977), purtând de bunăvoie gradele și uniforma armatei americane, au făcut.

Numai între 1942 și 1943, studiourile de la Hollywood

au produs circa 300 de filme de război, de toate genurile: melodrame, thrillere cu spioni sau acțiuni de comando, comedii, drame. În lipsa unor linii directoare clare, transmise de guvernul de la Washington, pe fondul birocrăției și indeciziilor Departamentului de Război, studiourile hollywoodiene au realizat filme pentru zecile de milioane de spectatori americani, potrivit rețetelor lor de succes deja verificate. Așa au fost trimiși la luptă pe marele ecran împotriva Germaniei naziste inclusiv Sherlock Holmes, Donald Duck, Tarzan

familiei și mai ales al mamei pentru formarea la copii a unei concepții sănătoase în această privință.

Spre finalul conferinței, doctorul chirurg din Primul Război Mondial face o incursiune în morala comportamentului soldatului. La vreme de război, alcoolul e cel mai bun aliat al inamicului; un soldat îmbătat își poate trăda țara și izbândă e de partea dușmanului. Vai de santinela din război care bea rachiu pe gerul aspru al nopților de iarnă. Soldatul nu simte că îi îngheață corpul și flacăra vieții i se stinge, iar dușmanul vine prin surprindere și sigur are victoria de partea sa. În campanie, soldatul trebuie să aibă agerimea minții, trebuie să tragă folosință maximă din cunoștințele strategice câștigate și pentru aceasta trebuie să aibă capul limpede.

Doctorița îndemna audiența la înfrânare și, ca întotdeauna, din îndemnul ei răzbătea un adânc și sincer sentiment patriotic: „Înfrânarea e cea mai mare virtute și Țării noastre îi trebuie oameni virtuosi și sănătoși. [...] Abținerea de la băuturi spirtoase înseamnă a avea sănătate și viață lungă, iar Țara să meargă cu pași repezi spre progres”.

O altă conferință, mai puțin extinsă (cinci pagini) se intitulă *Indicațiile apelor minerale în afecțiunile renale*.

Cu suflet, pentru sănătatea țaranului

Între materialele concepute de doctorița Maria Maistorovici există și un studiu despre *Mijloacele de prevenire a boalelor în mediul rural*. Din studiu reiese că autoarea a efectuat o anchetă în rândul populației rurale, în urma că-

reia a tras anumite concluzii notate cu cifre romane. În timpul anchetei antimalarice, pe care a întreprins-o în circumscripția sa, a constatat că hrana țăranilor era rea, deoarece numai în două-trei case se gătea bine, cu carne. Restul mâncau murături, varză, ceapă cu mămăligă. Laptele, păsările și celelalte alimente consistente erau vândute comercianților ambulanți, care treceau de două-trei ori pe șoseaua principală, le cumpărau cu prețuri derizorii și le vindeau în orașe cu suprapreț,

La senectute

lipsindu-i pe proprietari de mijloacele de hrană consistentă.

Ea insistă asupra obligării populației rurale de a se prezenta o dată pe an la vizita medicală, în ziua de inspecție: „Cei găsiți bolnavi să-i caute fie la domiciliu, fie la dispensar, fie să-i trimeată la spital și să nu le ceară nicio plată, nici chiar la bogați. Să fie o taxă sanitară proporțională cu averea lor. Tuberculozii să fie izolați în sanatorii sau la spitale. În fiecare spital rural să existe

zece paturi pentru tuberculoși. Pentru pelagră: porumbul să nu se mai culegă fără avizul medicului”.

Maria Maistorovici milita pentru oferirea de către stat a unor condiții mai bune medicilor din mediul rural și propunea câteva măsuri: medicul să aibă dispensar și locuință confortabilă; să aibă salariu suficient, ca să poată trăi omeneste; să aibă scutire pentru transport pe C.F.R. în raionul în care își desfășoară activitatea.

După pensionare, în anul 1936, doctorița a locuit o vreme pe moșia de la Ștefănești – Argeș. Era o femeie în vârstă, înțeleptă de viața plină de greutăți pe care o traversase demn, fără a se plânge. S-a retras în rugăciune și singurătate. La anii senectutii a studiat efectul plantelor asupra sănătății. Ajunsese la concluzia că medicamentele preparate chimic nu sunt benefice. A vândut treptat pământurile moștenite de la părinți și soț, iar restul au fost naționalizate. Spre sfârșitul vieții s-a retras la Brașov, unde se stabilise fiica ei, căsătorită cu doctorul primar fiziolog și radiolog Aurel Andrian, directorul Spitalului „Mărzescu”. S-a luptat în ultimii ani cu Boala Hodkin, care a vlaguit-o treptat, suportând o mastectomie și repetate chimioterapii și radioterapii. Medicul ei curant și prieten de o viață, cu care corespundea pe probleme medicale, a fost doctorul Arcadie Percek.

Doctorița Maistorovici s-a stins din viață la 9 martie 1963, fiind îngropată la Cimitirul Bisericii Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, în preajma locului unde se înființase prima școală românească și unde poate fi admirată și astăzi tiparnița diaconului Coresi. ■

Misiune la Moscova,
un eșec financiar...

diană pentru publicul larg american, în ceea ce privea susținerea moralului și întărirea motivației pentru luptă a milioanele de tineri americani ce urma să fie dislocați peste mări și țări, conducerea Departamentului de Război vedea lucrurile într-un mod mult mai aplicat. În februarie 1942, generalul George C. Marshall l-a convocat pe Frank Capra – înrolat în Departamentul de Război, în secția ce se ocupa de moralul trupelor, cu gradul de maior – și i-a cerut să facă o serie de filme în care să-i fie explicat americanului în uniformă de ce luptă, care sunt motivele pentru care America a intrat în război și de ce 11.000.000 de soldați americani trebuia să obțină victoria cu orice preț. Astfel a apărut seria de filme documentare *Why we fight*. Structura seriei a fost stabilită de Frank Capra împreună cu romancierul britanic Eric Knight astfel: după *Preludiul războiului* despre invazia japoneză în Manciuria și cea italiană în Africa de Nord, urma *Lovitura nazistă* în Cehoslovacia și Polonia, *Divide și cucerește* despre atacul nazist asupra Franței, *Bătălia pentru Anglia* și cea pentru *Rusia*, încercarea de cucerire a Chinei de către Japonia și, în final, *Războiul ajunge în*

America, având în centru atacul de la Pearl Harbor.

Capra, după ce a fost șocat de forța propagandistică a *Triumfului voinței* lui Leni Riefensthal („Nu putem câștiga acest război“, ar fi spus el după vizionare), a avut ideea de a întoarce acele imagini filmate de naziști împotriva lor. Primul film din serie, *Preludiul războiului* (55 minute), a fost foarte apreciat de militari și politicieni. Totuși, din cauza birocrăției, rivalităților instituționale (*Morale Branch* contra *Signal Corps*, Arma Transmisiunilor), rescrierilor repetate ale delicatului scenariu, avizelor politice dificile, filmul a fost finalizat abia în aprilie 1943, încât după ce fost distribuit în rețeaua comercială de filme, nu a mai trezit niciun interes americanilor, care erau absorbiți de ultimele evoluții din teatrele de operații. Pentru documentarul *Bătălia pentru Rusia*, regizat de Anatol Litvak, folosind imagini de război asigurate de aliații sovietici, tocmai anti-comunistul fervent Frank Capra a fost acuzat după război de partizanii lui McCarthy de... *soft communism* (simpatii comuniste); alții au calificat același film drept „patriotism militarizat“.

Filmele din seria *Why we fight* au fost văzute de circa un milion de americani, dar se apreciază că nu ar fi avut un impact prea mare asupra comportamentului și atitudinilor acestora. Pe timpul

războiului, Frank Capra a fost unul dintre cei mai puternici propagandiști americani, având în subordine peste 150 de tehnicieni, scenariști, cameramani și chiar regizori de mare calibrul, precum John Huston (trimis în Aleutine și apoi în Italia), George Stevens (trimis în Nordul Africii, apoi la debarcarea din Normandia și eliberarea Parisului, iar în final, la eliberarea lagărului de la Dachau) sau William Wyler (la forțele aeriene americane de bombardament dislocate în Anglia).

După înrolarea în Marina S.U.A., fiind subordonat direct lui William Donovan, șeful OSS – care îi putea asigura

... la fel ca și Zile de glorie,
cu Gregory Peck
și Tamara Toumanova

resurse logistice și financiare uriașe –, regizorul *Diligenței*, John Ford, a primit o misiune de luptă pe portavionul *USS Hornet*, unde a filmat pregătirile ultrascrete și decolarea avioanelor în raidul Doolittle asupra Tokio, din 18 aprilie 1942 (ecranizat în filmul din 2001, *Pearl Harbor*, cu Ben Affleck). A urmat la scurt timp angajarea efectivă în luptă cu aparatul de filmat în mână. John Ford, împreună cu echipa creată de el, *Field Photo Unit*,

Casablanca, un film cu rosturi de propagandă, care i-a cucerit pe spectatori

sau Omul invizibil. Adesea, regizorii, scenariștii și producătorii au fost nevoiți să modifice finalul filmelor cu doar câteva săptămâni înainte de premieră, pentru a le pune de acord cu evoluția reală a evenimentelor de pe front.

Pentru stabilirea unui punct de legătură permanentă între ceea ce dorea Washingtonul și ce putea face Hollywoodul, președintele Roosevelt l-a numit la 6 iunie 1942 pe Lowell Mellett șeful Biroului Filme din cadrul Oficiului pentru Informații de Război (OWI), având sediul chiar la Hollywood, pentru a coordona producția de filme solicitate de agențiile guvernamentale, dar fără a le cenzura, cel mult doar din rațiuni strict militare. Mellett a încercat să mai temperze excesele retorice anti-japoneze și anti-germane din seria *Why We Fight* (De ce luptăm) sau *Know Your Enemy* (Cunoaște-ți dușmanul) și l-a avut drept purtător de cuvânt pe faimosul producător Darryl Zanuck, președintele lui 20th Century Fox, care se înrolase cu gradul de locotenent-colonel.

Chiar și sub imperati-
vele producției de răz-

boi, au apărut filme care au devenit apoi clasice, precum melodrama *Casablanca*, produsă de studiourile Warner Bros., în regia lui Michael Curtiz (1886 – 1962), avându-i în distribuție pe carismaticele Humphrey Bogart și Ingrid Bergman, film care în 1943 a obținut

trei premii Oscar, pe fondul prea multor pelicule încărcate de război. După succesul uriaș obținut de *Casablanca*, președintele Franklin Roosevelt i-a cerut în 1943 lui Michael Curtiz (apreciat mai ales pentru filmele sale de capă și spadă cu Errol Flynn) să regizeze un film de propagandă intitulat *Mission to Moscow* (Misiune la Moscova) pentru a sprijini imperati-
vele de moment ale politicii sale externe și pentru susținerea alianței cu U.R.S.S. *Misiune la Moscova* a fost un fel de docu-
drama bazată pe modul în care ambasadorul american Joseph E. Davies (1876 – 1958) a perceput politica sovietică a anilor '30 de glorificare a lui Stalin, de demonizare a lui Lev Troțki și de justificare a

terorii. Filmul a fost un eșec de casă total, fiind exploatat în anii '50 doar de senatorul Joseph McCarthy în furibunda sa vânătoare de vrăjitoare comuniste (*Magazin istoric*, nr. 5/2015). Un alt zdrobitor eșec de casă a fost și primul film al starului de mai târziu, Gregory Peck, care a jucat rolul unui partizan sovietic, luptând în pădure contra invadatorilor nazisti, în filmul *Zile de glorie*, produs în 1944 de RKO Pictures. Cadrul final cu Gregory Peck și Tamara Toumanova privind transfigurați în zare după ce i-au bătut pe nemți, pare a fi o copie perfectă a clișeelelor propagandistice Mosfilm. Tot un film de conjunctură, cu o puternică infuzie patriotic-propagandistică a fost și *Air Force*, lansat de Warner Bros. în februarie 1943 și semnat de Howard Hawks, despre o forță aeriană zburătoare B 17 ce se trezește în mijlocul atacului aerian al japonezilor asupra bazei de la Pearl Harbor la 7 decembrie 1941.

In acest fel, s-a ajuns chiar la o suprasaturație a publicului american cu filme legate de război, a căror producție a scăzut în 1944 – 1945 cu circa 60%. Ce-i drept, în aceea fază finală a războiului, în care aliații obțineau victorii pe toate fronturile împotriva armatei celui de Al Treilea Reich și ale Imperiului Japonez, ridicarea și menținerea moralului cetățenilor și soldaților americani nu mai reprezentau o necesitate strategică, cum fusese în 1942, după șocul Pearl Harbor.

Dacă aceasta a fost
abordarea hollywoo-

John Ford pe platourile din... Pacific

să trăiască și traumatizanta oroare a descoperirii infernului din lagărul morții de la Dachau, eliberat de trupele americane. Din tot ce a filmat acolo, la Dachau, Stevens a realizat două filme documentare, care, în noiembrie – decembrie 1945, au fost proiectate drept dovezi ale principalelor capete de acuzare în procesul criminalilor de război nazisti, desfășurat la Nürnberg. Chiar și inumanele bestii naziste s-au albit la față și au dus mâna la ochi atunci când au văzut pe ecran imaginabilele lor crime împotriva umanității. Secvențe din aceste filme au fost preluate și de Stanley Kramer în filmul *Procesul de la Nürnberg* din 1961, cu Maximilian Schell, Spencer Tracy și Burt Lancaster în rolurile principale.

Căpitanul John Huston, viitorul faimos regizor al *Misfits* (Inadaptații) din 1962, cu Marilyn Monroe și Clark Gable, a traversat și el experiențe dramatice de război. În 1943, a fost trimis de Capra în sudul Italiei, pentru a filma entuziasmul italienilor eliberați de americani, dar a descoperit un cu totul alt subiect: pășind printre mine sau capcane germane neexplodate și cadavrele unor soldați americani tocmai căzuți în luptă, localnici cadaverici, animalizați de spaimă și mizerie, John Huston și echipa sa au filmat cumplita realitate a ceea ce mai rămăsese din orașelul italian San Pietro, de lângă Neapole, după eliberare. Filmul său *San Pietro* a fost distribuit în cinematografe începând din iulie 1945,

George Stevens în Franța, în 1944

prefigurând tulburătorul neo-realism cinematografic italian. La fel ca și George Stevens după ce a filmat la Dachau, John Huston a avut multă vreme după episodul San Pietro probleme cu băutura. În schimb, *Let there be light* (Să fie lumină), filmul lui Huston despre militarii americani victime ale unor grave traume și afecțiuni psihice în urma războiului și eforturile de recuperare a acestora în spitalele psihiatrice, după ce a fost finanțat de *Signal Corps* și aprobat de Serviciul de Imagini al Infanteriei și Biroul de Relații Publice, aprobările

au fost revocate, iar filmul a fost interzis publicului pentru 35 de ani.

S-a pierdut mult timp în discuții printre cinești, militarii și politicienii din Departamentul de Război despre cum să fie portretizați japonezii și germanii în seria *Know your enemy* (Cunoaște-ți dușmanul; denumite ulterior „filme ale urii”), fiind foarte dificil să se găsească scenaristul care să poată formula un răspuns, potrivit politicii învingătorilor din acel moment, la întrebări precum: cât de culpabile erau aceste popoare și cine trebuia demonizat – toți liderii politicomilitari sau doar unii de vârf (Hirohito, Tojo, Hitler)? Erau japonezii un popor primitiv ce s-a lăsat hipnotizat de religia șintoistă și vise militariste megalomane? Câtă încredere se putea avea în supunerea populației germane umilate prin înfrângere, a doua oară, într-un secol? După doi ani de frământări și dezbateri, sub coordonarea lui Capra, John Huston a scris un scenariu anti-japonez, considerat azi drept xenofob și rasist, dar care atunci, în iulie – august 1945, a fost apreciat ca manifestând mult prea multă simpatie față de poporul japonez. Totuși, la trei zile după bombardamentul asupra Hiroshimei, generalul McArthur a interzis distribuirea acestui film trupelor americane din Pacific aflate sub comanda sa, pelicula rămânând secretă vreme de 30 de ani.

La eliberarea lagărului de la Dachau

de 30 de ani.

(Continuare în p. 53)

a fost dislocat, în regim de urgență, la ordinul amiralului Chester Nimitz, în insula Midway, cu două zile înainte de atacul japonez din 4 – 7 iunie 1942, unde a filmat pentru prima dată bombardamente reale, fiind rănit de explozia unei bombe pe acoperișul celei mai înalte clădiri de pe atol. Deși Ford alături de cei aproape 100 de oameni ai săi nu au putut surprinde centrul de greutate al bătăliei aereo-navale, care a dus la scufundarea a patru portavioane și pierderea inițiativei japoneze în Pacific, a realizat în stilul său sobru, fără triumfalisme și emoții propagandistice, filmul *Bătălia pentru Midway*, care, alături de *Preludiul războiului* al lui Capra, a luat premiul Oscar pentru film documentar în 1943. „Vreau ca fiecare mamă din America să vadă acest film”, a spus președintele Roosevelt după vizionarea *Bătăliei pentru Midway*.

In timp ce filmul său, *Mrs. Miniver*, obținea în februarie 1943 șase premii Oscar, William Wyler se afla la Londra, de unde zbura în zeci de misiuni de luptă deasupra Europei ocupate, împreună cu echipajul unui bombardier B 17, filmând ceea ce va deveni un alt mare succes al său: docudrama *Memphis Belle* – povestea unei fortărețe zburătoare. După ce s-a luptat din răzputeri cu birocrăția militară și lipsa asigură-

Howard Hawks în timp ce turna Air Force

rilor logistice necesare filmărilor în avion și din avion pe timpul luptelor, în aprilie 1945 Wyler a suferit un șoc acustic produs de un zgomot puternic de motor, în urma căruia și-a pierdut, temporar, auzul.

La rândul său, regizorul George Stevens, suferind din ce în ce mai tare de astm, a fost desemnat de Frank Capra, avansat deja la gradul de colonel, să formeze o unitate specială de filmare – SPECOU (*Special Motion Picture Coverage Unit*), din care au mai făcut parte Irwin Shaw și Wi-

lliam Saroyan. Stevens și SPECOU au debarcat la 6 iunie 1944 pe plaja „Juno” din Normandia, imediat după primele valuri, și a rămas șocat de indescriptibilul carnaj văzut, la fel ca și John Ford, care a debarcat în Normandia, pe plaja „Omaha”, câteva zile mai târziu. Stevens a participat direct la eliberarea Parisului. El a cerut și i s-a aprobat refilmarea în aer liber

a scenei predării garnizoanei germane conduse de generalul Dietrich von Choltitz în fața generalilor Philippe Leclerc și Charles de Gaulle, deoarece filmarea ceremoniei desfășurate inițial în gara Montparnasse risca să fie inutilizabilă din cauza luminii de interior prea slabe. După ce a fost martorul bătăliei din Ardeni din decembrie 1944 – ultima contraofensivă germană pe frontul de Vest –, lui George Stevens, viitorul regizor nominalizat la Oscar în 1959 pentru filmul *Jurnalul Annei Frank*, i-a fost dat

William Wyler s-a luptat cu birocrăția militară și lipsa asigurărilor logistice necesare filmărilor în avion și din avion pe timpul luptelor

Pentru ca partea propagandistică să fie integral respectată, conform uzanțelor, mesajul clasic „God save the King” (Dumnezeu să-l apere pe rege) este amplasat cu caractere de tipar, roșii, dar ceva mai mici, în partea de jos afișului.

Istoria a consemnat că ziua apariției acestui afiș, 5 septembrie 1914, a fost cea în care cei mai mulți englezi s-au lăsat „subjugati” de el și s-au înscris ca voluntari în armata britanică.

Autorul acestei capodopere propagandistice, graficianul Alfred Ambrose Chew

Afișul lui Frederick Siebel

Leete, a cam fost uitat. Aproape toată lumea îi cunoaște afișul, dar cel care a avut ideea e mai puțin cunoscut. Doar prea puține țări și puțini artiști au rezistat tentației de a prelua și adapta conform modei locale ideea. A existat și o versiune americană cu textul rostit de Unchiul Sam: „Am nevoie de tine. Alătură-te Corpului de Aviație”.

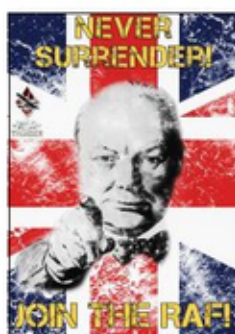
Chiar în țara de baștină, peste nici 25 de ani, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, un afiș asemănător, dar având ca personaj pe celebrul Winston Churchill, va fi realizat în producție de masă. Despre Churchill se poate spune orice, în afară că nu era un tip decis, care nu știa foarte bine ce voia. Din păcate, fața lui bonomă din afiș nu reușește să transmită mesajul imperativ: „Vino alături de mine!”.

Și Uniunea Sovietică a folosit ideea, adaptată adecvat, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. În afișul lui Dmitri Moor (1883 – 1946), un soldat îmbrăcat în uniformă sovietică, având o mână pe armă și cu spatele la coșurile uzinelor pe care le protejează, întreabă retoric privitorul: „Tu, cu ce ai ajutat frontul?”.

Mâna întinsă a fost folosită și la modul acuzator. Dovadă afișul lui Frederick Siebel, realizat în 1942. În imagine se vede cum un marinar, gradul sau funcția de la bordul navei

O prelucrare americană...

... și alta britanică, din Al Doilea Război Mondial

nu mai contează, e în apă. Privirea lui disperată arată clar că ultimele lui resurse de energie au fost secătuite. Deja nu se chinuie să mai înoate. Doar capul îi mai iese din apă. E noapte și mai mult ca sigur că e foarte frig. Așa că nu are cine să mai vină să îl salveze. Știe că în curând se va îneca. Dar cu un ultim efort, își îndreaptă degetul acuzator spre cel care a provocat (in)direct scufundarea navei, din neatenție, prostie sau lăudăroșenie, vorbind prea mult și când nu a trebuit. Iar inamicul a auzit... Ideea este exprimată și de afișul care prezintă un câine cu privirea tristă, sub care este mesajul: „pentru că cineva a trăncănit!”. Nu cred că în S.U.A. era cunoscută poezia *Căinele soldatului*, scrisă de Grigore Alexandrescu, dar privirea animalului, care stă cu capul pe o uniformă, lasă prea puțin loc discuțiilor despre soarta stăpânului lui.

Tristețea câinelui al cărui stăpân nu se va mai întoarce

Mesajul altor două afișe este extrem de explicit. Ele sunt destinate să prevină discuțiile aparent banale, de genul „amice, hai să mai bem ceva

Dmitri Moor și afișul lui

POVESTEA UNOR AFIȘE DE RĂZBOI

FLORENTIN STĂNESCU

Ca să trimiți oamenii la război și aceștia să lupte conștiincios și mai ales convinși până la moarte, mesajele pe care le transmiți trebuie să fie cât mai simple, dar cu un impact puternic, ușor de memorat și de repetat și să conțină acei termeni care pot determina un om să își facă datoria din mândrie, convingere și credință, și mai puțin din frică.

Una dintre căile de transmitere a mesajelor a fost afișul de război. Ieftin de produs și difuzabil în serii mari, a fost considerat deosebit de util.

Unul dintre primele care au intrat în conștiința publicului și apoi în istorie a fost cel în care lordul Kitchener, ministrul de Război (1914 – 1915), se adresa conaționalilor: „Britons wants you” (Britanicii te vor). Mesajul, extrem de simplu, este compus din trei cuvinte banale. Succesul afișului este imaginea care o întărește. Feldmaresalul Herbert Kitchener are o față gravă. E genul de om care nu pare să glumească când nu e cazul. Și nu mai era vremea glumelor. Mustata deasă, bine aranjată, tan-toșă, contribuie la consolidarea imaginii de seriozitate. Mesajul transmis poate suna astfel: „Sunt un bărbat ca și tine. Asta ne e datoria. Și sunt mândru că mă înham la așa ceva. Așa că dacă și tu, privitorule, te consideri bărbat, ai încredere în ce îți spun, vino lângă mine, pentru că împreună avem o treabă de bărbati de făcut.” Gestul cu mâna întărește mesajul atât al cuvintelor cât și al feței. Cum mâna e îndreptată spre privitor, acesta capătă senzația că e capturat și nu i se va mai da drumul. Pentru că stă întinsă și – evident – nu tremură, e clar că omului din afiș nu îi e frică. Așa că, alături de el, nici mie nu o să îmi fie frică.

Deși de regulă „simetria omoară armonia”, în acest caz capul lordului este amplasat exact în centrul tabloului, practic în punctul de intersecție al diagonalelor. Deasupra lui, pe primul rând, e doar un singur cuvânt, care definește clar destinatarul mesajului: „Britons”, special scris cu litere mari și roșii, ca sângele. Adică toți cei care avem un sânge comun, avem o treabă comună de rezolvat.

Sub figura lordului avem adevăratul mesaj: „wants you”. Deși ambele sunt scrise

cu litere mari, de tipar, primul cuvânt, „wants”, e scris ceva mai mic decât „you”. Să nu uităm că în limba engleză „you”

are atât sensul personal, „tu”, dar și pe cel de politețe, „dumneavoastră”. Rezultă un fel de „te voi stima doar dacă mi te vei alătura”. Aceste cuvinte au fost tipărite cu cerneală neagră pentru a sublinia caracterul sobru al mesajului principal. Mesajul secundar, „Join your's country army!” (Alătură-te armatei țării tale), apare pe rândul următor. Aici s-a revenit la literele mari de tipar, dar s-a folosit cerneala roșie, ca sângele.

Alfred Ambrose Chew Leete,
creatorul afișului de sus

PE VREMURI OAMENII ÎȘI TRIMITEAU SCRISORI

GEORGETA FILITTI

Universul corespondenței e de o uimitoare diversitate și zugrăvește cel mai expresiv societatea omenească. Dacă emitentul e om de condei, asemenea lui Duiliu Zamfirescu, cititorul de azi are în față nu doar imagini din trecut, ci și adevărate bijuterii literare. Scriitor și diplomat, Duiliu Zamfirescu poartă o afectuoasă corespondență cu Elena Miller Verghi (mama Mărgăritei, viitoare scriitoare și traducătoare), directoare de pension și parteneră ideală de dialog (Magazin istoric, nr. 2/2018).

Scrisorile se păstrează la Biblioteca Academiei Române.

*Duiliu Zamfirescu către
Elena Miller Verghi*

Roma, 4 ianuarie 1895

Dragă Mamițico,

„Vremea vine, vremea trece”, zice cântecul, numai mata rămâi în colțul de lângă fereastră. Dacă n-ar mai fi și bulevardele astea care strică liniștea și casele oamenilor, aș lăsa cu limbă de moarte băiatului meu, când i-ar veni dor de tată-său, să se ducă în strada Primăverii, că acolo va găsi o odaie caldă, în odaie un fotoliu, în fotoliu o doamnă, iar în față cu doamna un alt mic fotoliu, gol, în care ședea odată tatăl băiatului. Această doamnă era în 95 ca în 80, și probabil va fi în 1930 ca în 1895, adică scurtică, grăsuță, dulce la vorbă, purtătoare de ochelari, veșnic tânără, cunosând mai multe limbi și dialecte și vorbind în toate cu o vădită plăcere. Când are de spus ceva mai greușor, îi tremură buza de jos. Scrie

numai în vacanții când scrie. Observă un cult ascuns pentru o ciuboțică de porcelană, ruptă la călcâi. Această doamnă este Mamițica, a fost Mamițica și va rămâne Mamițica, una și nedespărțită de haine negre, iar tu, băiete, nu întreba ce vârstă are, fiindcă poate are 30, poate are 200 de ani, ci bucură-te că tatăl tău nu a venit în lume cu vreo câțiva ani mai înainte, căci tu nu ai mai fi ieșit din lumea neființei.

Dar bulevardele sunt, viitorul se prezintă sub forma

Duiliu Zamfirescu, în 1909

unui primar turbulent și a unui târnăcop ascuțit și adio colț din strada Primăverii! Adio Mamițică! Fiindcă după cum nu-și poate imagina cineva trandafiri pe zăpadă, așa nu poate fi Mamițica pe strada... Popa Tatu, bunăoară, afară numai dacă vreun colonel cu vipușcă albastră nu va face și această minune.

Iar acum, dragă Mamițico, cât mai ești în strada Primăverii, nu mă uita cu desăvârșire, adu-ți aminte că suntem în vacanțe! Ți-am trimis o cârtică de versuri [*Imnuri păgâne*]. Spune-mi cum le găsești, că dacă nu-ți plac, le voi îndrepta, iar dacă îți plac, mă voi bucura. Sunt reci, nu-i așa? Am vrut să le fac reci, ca de marmură, dar poate au ieșit de piatră de gârlă.

Iar la Mama Iza [Eliza Sion, soția poetului Iorgu Sion] tot n-am fost. E un păcat. Dacă o vezi, spune-i să mă ierte, că mai rău decât înainte nu sunt.

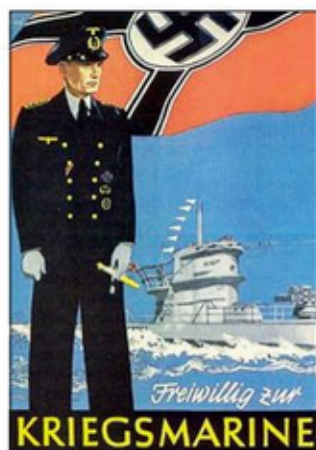
Am comandat la Torino să-ți trimită o carte: *Daniele Cortis*, de Fogazzaro [Anto-

acum, pentru că mâine plec și mă întorc abia peste o lună". Pornind de la o astfel de afirmație, un serviciu de informații inamic putea stabili, cunoscând portul de plecare, ruta posibilă și portul de destinație al unui convoi, ușurând sarcina interceptării și scufundării lui pe mare.

Istoria a consemnat multe astfel de cazuri când convoaie au fost detectate și scufundate, precum nefericul PQ17; 24 dintre cele 33 de nave plecate inițial au ajuns pe fundul mării.

Nu mi-am propus să epuizez fascinantul domeniu al afişelor de război, dar cred că aş fi nedrept dacă nu aş prezenta și comenta afişe ale principalului opozant.

Într-un afiş de recrutare al Marinei germane se poate vedea în prim-plan un tânăr ofițer, care afișează deosebit de mândru o uniformă impecabilă, pe care tronează mai multe decorații, în timp ce mâna stângă se odihnește pe teaca pumnalului. Sub steagul Germaniei, care flutură mândru, în planul secund se vede un submarin (din clasa a VII-a), care are legat de periscop șapte triunghiuri de pânză albă. Fiecare indica faptul că scufundase o navă inamică. Textul e extrem de simplu: „Deveniți

Veți putea ajunge cineva, dacă optați pentru Kriegsmarine

voluntari pentru Marina de Război". Subtextul e și mai simplu, sugerând: „și astfel veți putea ajunge *cineva*, precum cel din afiş". Publicul țintă era cel al tinerilor proveniți din familii de muncitori, cu venituri modeste. Simpla idee că ar putea apărea îmbrăcat astfel în lumea lui, în fața fetelor, făcea ca riscul să nu îl mai sperie...

Primele victorii ale submarinelor germane în Primul Război Mondial au creat atât în rândul militarilor, dar mai ales al civililor un mit asemănător cu cel al lui „David contra lui Goliath”. Prestigiul submariniștilor care se mai întorceau din misiune era enorm.

Artiștii nemți au creat și alte afişe în care proslăveau succesele și ridiculizau adversarul principal, adică Anglia. Într-o astfel de imagine, leul englez este înconjurat de submarinele germane, care îl atacă fără nicio milă.

Din păcate pentru acești oameni curajoși, submariniștii, la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, trei din patru, adică 29.000 dintre cei 40.000 plecați la luptă, își vor dormi somnul de veci în sicriul lor de oțel, undeva pe fundul mării. Și mai cumplit a fost faptul că și-au sacrificat viețile pentru unul dintre cele mai inumane regimuri. ■

HOLLYWOOD DUPĂ INTRAREA AMERICII ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

(Urmare din p. 50)

Tot echipa lui Frank Capra a realizat în 1945, după victoria asupra nazismului, filmul *Your job in Germany* (Misiunea ta în Germania), destinat instruirii trupelor americane de ocupație, în care li se spunea să nu aibă încredere în gangsterii gestapoviști, să nu strângă mâna germană, aparent binevoitoare, care l-a aclamat pe Hitler, poporul german trebuind mai întâi să se vindece de boala supremației rasei sale, înainte de a lua locul printre

națiunile respectabile ale lumii. Generalul Dwight Eisenhower – șeful Comandamentului Suprem al Forțelor Expediționare Aliate – a aprobat difuzarea filmului, în timp ce generalul George Patton, guvernatorul Bavariei și comandant al Armatei 3, l-a etichetat drept *bullshit* (rahat). Totuși filmul ce demoniza întreaga populație germană a fost distribuit și în Statele Unite, sub titlul *Hitler lives* (Hitler trăiește), cu un comentariu mai domolit, dar care avertiza asupra posibilității apariției fascismului în S.U.A.

Povestea marilor regizori americani care și-au riscat viața, sănătatea și cariera, acceptând să piardă bani (solda din armată era mult mai mică decât câștigurile de la Hollywood) atunci când s-au înrolat voluntari în armata țării lor aflate în război, scrisă și publicată de jurnalistul Marc Harris în 2014, poate reprezenta și în prezent un model, o pildă, un exemplu de patriotism autentic, de civism, de responsabilitate și deontologie profesională nu doar pentru cetățenii americani, ci și pentru noi, ceilalți. ■

cu tot Cucurigul în care se află, zidit de fantezia afumată a vreunui pietrar devenit arhitect, și nu mi-e drag decât rîndul de case tupilat, în care prietenii găsesc o Mamițică, o ciubotică și dulceața zaharisită de cireșe amare. Așadar, ne-am înțeles: să nu mă ții în parlatoriu niciun minut, când voi veni.

Am văzut, tot din prospect, că d-ra Marguerita s-a întors de la Geneva. Cât de mult doresc s-o revăd! S-a schimbat sau e tot ca în portretul ce mi l-ai trimis și despre care fetița mea spune lui frate-său: „Asta e Mamițica lui tăticu, știi, doamna care mi-a trimis medalionul cel frumos; și astalaltă e domnișoara ei“ [în lb. franceză].

Altceva nu mai știu nimic de la mata. De la 26 dec./17 ian. 1896, data ultimei scrisori, a trecut o vacanță și alta, fără să ne scriem. În vacanța Paștelor eu eram prea abătut de starea sănătății lui socru-meu (care a și murit la mine), ca să am seninătatea sufletească de a scrie. Mata se vede că iarăși nu erai destul de liberă. Romanul lui d'Annunzio [Gabriele, scriitor italian, 1863 – 1938], pe care ți l-am trimis atunci, se publică tradus în *Revue des Deux Mondes*. Îmi pare mai frumos în limba franceză, cu prescurtările din Introducere, d'Annunzio e un decadent, din punct de vedere al clasificării didactice și față cu un romancier ca Tolstoi, dar e un

Gravură înfățișând o imagine din Vallombrosa

decadent cum era Raphael față de Michel Ange. Ceea ce este personal și incomparabil în romanele lui, pe lângă coloritul stilului, este psihologia acută, rafinată, a frumuseții medievale, transmisă nouă de Renașterea italiană pe calea monumentelor, a vilelor, a fântânilor; este înțelegerea farmecului vetust, este mândria conștientă de a se coborî dintr-o stirpe splendidă, din stirpea acelor duci condotieri ce au umplut

Italia și lumea cu crimele, vandalismul, eleganța, luxul, gustul artistic, dar mai presus de toate cu valoarea lor personală, curajul, destoinicia lor. Erau bandiți sau oameni de omenie, luptau pentru cauza lor sau a altora, însă în toți era un prisos de viață, o risipă de energie morală, ce nu se găsește în niciun alt moment al istoriei o-

menestei, decât poate la greci, pe vremea luptelor intestinale și a războaielor cu persii, când în același timp trăiau oameni ca Leonida, Aristide, Themistocle, Euripide etc. [...]

Revenind la d'Annunzio, te-aș ruga să citești (traduse în franțuzește) romanele lui *Il piacere* [Plăcerea], tradus și apărut în volum sub titlul *L'Enfant de Volupté* [Copilul Voluptății] și *Le Vergini della Rocce* [Vestalele din cetate], în

Familia Zamfirescu la Dragosloveni, august 1902

Palatul Bargello

nio; 1842 – 1911]. Să-mi spui cum o găsești.

Îți sărut mânuțele, dulce, dulce, și te rog să nu mă uiți.

D. Zamfirescu

Același către aceeași

Roma, 2/14 septembrie
1896

Iubită Mamițică,

De 15 zile de când m-am întors în zidurile Romei, mă tot gândesc să-ți scriu. Au trecut aceste 15 zile și nu ți-am scris, cum n-am scris aproape nimănui, cum n-am făcut nimic, trăind într-o absolută singurătate, ieșind câteodată pe malurile pustiilor ale Tibrului și gândindu-mă, gândind mereu, la câte au trecut, la cele ce au să vină. Dumneata, care petreci două luni în fortificațiile pensioanelor, parcă te-ai duce

în cine știe ce depărtare de băi și trăiești fericită, vei înțelege ce farmec trist găsesc eu în această singurătate silită, cum mă deprind cu dansa, cum sfârșesc prin a o iubi. Doamne, câte fețe mai are prisma asta sufletească: acum o lună eram la Florența, rătăcit prin Bargello [palat din secolul al XIII-lea, sediu al Poliției până în 1859, apoi muzeu] pentru a zecea oară, și entuziasmat pentru a zecea oară de Jean Bologne [sculptor flamand, 1529 – 1608, de la Curtea

familiei Medici], de Donatello [Donato di Betto Berdi, 1386 – 1466, sculptor italian], de Luca della Robbia [1400 – 1482, sculptor și ceramist italian; a decorat Catedrala din Florența]; peste câteva zile eram la Vallombrosa, la 1.000 de metri înălțime, făcând, după un obicei rămas din tinerețe, asediul unei nemțoaice monumentale. După alte câteva zile respiram fericit, în mijlocul copiilor mei, aerul din Brianza [zonă lângă lacul Como, supranumită „Grădina Lombardiei“], uitându-mă în ochii frumoși ai lui Mutzili (pentru lămurirea matală, trebuie să-ți explic că

Mutzili nu este un pisic, ci este băiatul meu cel din urmă). Peste o săptămână eram la Bellagio, [oraș] pe lacul Como, în cel mai frumos clin de pământ ce se poate închipui în singurătatea solemnă a Romei. Fără niciun necaz serios, mă simt trist, cuprins de acel fel de disperare înăbușită ce mi se pare că trebuie să se găsească în toate sufletele, când vine ceasul reculegerii, când gândul te poartă îndărăt și înainte, când îți apare evidentă nestatornicia lumii și a înseși firii tale.

Nu te vei mira, prin urmare, că am pus 15 zile până să mă desfac de toropeala asta și să-ți scriu. De altfel, doamna Miller, până la 2 septembrie, era cu totul și cu totul la dispoziția părinților, cum anunța prospectul din *Voința Națională*, iar subsemnatul, nevenind în calitate de părinte, ci de amic, putea să găsească colțul de sub fereastră ocupat de cine știe ce zarnacadea [narcisă] de cucoană. Eu îți spun drept, Mamițică: e un noroc, pe de o parte, că nu trăiesc în București, fiindcă ași fi gelos pe fotoliul din fereastră, de convorbirea dumitale prietenească cu toți moșierii, cărora le închizi

ochii sau îi privești peste ochelari, întocmai cum îi închizi și cum privești când vorbești cu mine. Trec peste poporul din parlatoriul de la poartă... Pe acesta îl urăsc, chiar când îl păzește câte un măr mălăieț de guvernanta frumoșică; îl urăsc împreună

Roma, la sfârșitul secolului al XIX-lea

bine făcând lucrurile provizoriu. Așa, bunăoară, ți-aduci aminte că, pe când eram la mata, a venit doctorul Clement, care, cu volubilitatea firii sale, ne-a vorbit de călătoria la Paris, de un baston cu ceasornic în cap, de una și de alta, plus de o domnișoară din pension care gemea de grijă să nu moară, cu toate că n-o durea nimic. Ei bine, doctorul mi se părea că așteaptă cu nerăbdare să plece iar în călătorie; domnișoara cea cu patimele, că nu e reală. Mata însăși îmi părea gata a porni după d-ra Marguerita, iar statornic era numai colțul de sub fereastră, belteaua de gutui și... subscrisul. Belteaua de gutui (care câteodată se prefăce în dulceață de pomușoară) face parte integrantă din colț.

Și apoi câte schimbări! Prieteni intimi cu o serie întreagă de noi prieteni, cu alte locuințe, unii însurați, alții îmbătrâniți, care sunt ei înșiși neștiutori de ce să-ți vorbească și ce să te întrebe, fiindcă firul rapoartelor e rupt de așa de mult. Am întâlnit, bunăoară, pe Ștefănică Lupașcu (căruia cu sfială îi zic pe nume) în persoana unui domn cu mustăți, baston și toate suplimentele trebuitoare stării sale sociale de student de universitate. Dacă nu eram cu Ioanin aș fi trecut alături, fără să-l cunosc.

Nu rămâne decât o puternică imagine ideală, care se specifică în impresii de abia

Alexandru Duiliu Zamfirescu, noul ministru al României în Brazilia, și Nabuco Gouvea, ministrul Braziliei în România

estompate, printre care, ici și acolo, răsare câte una mai accentuată.

Dar, în sfârșit, nu te uit.

Eu aici sunt cu familia, statornic pe mai multă vreme, dacă guvernul m-o îngădui.

Copiii îmi sunt sănătoși. Fetița te cunoaște, parcă ar fi fost la pension la matale. Ea urmează a fi frumușică și cuminte. Duminica merge cu papa la capela ortodoxă, unde ascultă toată slujba, smerită ca un pisei încălțat. La întoarcere, ne oprim la un negustor de nimicuri. Și cumpărăm două baloane, cu care ne ducem acasă în triumf. Dar gloria familiunii este acum tânărul Alexandru [viitor scriitor, 1892 – 1968]. Acest domn, pe cât de hărățos cât e de urât, a devenit un fel de Uncheșul lui Savah din *O mie și una de nopți*.

Pentru el se taie puicile cele mai grase, lui se cumpără jucăriile cele mai scumpe, de el se ocupă toată casa, parcă ar fi fiul lui Poru împărat. Această grozavă stare de lucruri a și dat naștere la o tentativă de complot din partea bouului sex al casei, urzit de Ida, în care a tramparisit [s-a cufundat, din limba fr., cu o terminație șăgalnică de rezonanță grecească] Be-bencule, bona sa, găinile și bucătăreasa. La aceasta noi, sexul urât, am opus o rezistență energică. Tânărul domn și câinele casei au rivalizat de ver-vă întru apărarea drepturilor noastre strămoșești, care, pe linie băr-

bătească și la primul nascut, ni s-au transmis de la Adam. Acesta pare a fi fost, fără îndoială, bărbat, deoarece a simțit nevoia să-și schimbe coasta în femeie, iar nu în om. E de notat că junele cățel pleda într-un mod cu totul dezinteresat cauza amicului său Alexandru, deoarece el nu poate pretinde a se coborî din dezbrăcatul de Adam. În fine, dragă Mamițico, ce să-ți mai spui? Dacă n-ai trăit niciodată la Bruxelles, să nu trăiești; e frig și umed, fără a fi iarnă. Evviva Italia!

Îți sărut mâinile cu respectuoasă dragoste și te rog să nu mă uiți cu totul. Copiii mei îți trimit cele mai dulci sărutări, iar nevasta complimentele sale afectuoase.

Duiliu Zamfirescu ■

Revue des Deux Mondes, ca să vezi ce incomparabil artist e. Știu că citești italienește, însă când e vorba de a gusta pe un artist ca acesta, a cărui tehnică evocativă e de o nespusă putere, trebuie să cunoști limba în care scrie el până în toate nuanțele sale. Experiența mea personală m-a convins de adevărul acesta. Eu cunosc, în linie descendentă, patru limbi: română, franceză, italiană și engleză (aceasta din urmă puțin și numai pentru citire). Ei bine, emoțiunea mea artistică urmează aceeași scară. Am întreprins citirea clasicii englezi, pentru seama mea, cu traduceri franceze alături și după aceea, traducând eu însumi în românește; așa mi s-a întâmplat cu Byron (*Mazeppa, Maid of Athens* [Fecioara din Atena], cu Tennyson [Alfred, 1809 – 1892, lord, poet englez], (*Claribel, Lillian* etc.), în proză cu Bulwer [Edward George Lytton Bulwer, 1803 – 1873, scriitor englez], *The last days of Pompeii* [Ultimele zile ale orașului Pompei]. Și pot zice că tot cam așa mi se întâmplă cu d'Annunzio, citindu-l în franceză, după ce-l citisem în italienește. Și doar știu italienește bine. Explicațiunea e simplă: emoțiunea artistică, în literatură, spre deosebire de artele plastice și de muzică, are nevoie de stabilirea unui curent artificial perfect între artist și public: limba. Pe când pentru toți oamenii cu

temperament artistic și un oarecare grad de cultură, o bucată de muzică e o pagină înțeleasă, pentru nemții care nu știu deloc franțuzește, o poezie franceză recitată e o pagină închisă; pentru cei ce știu puțin, e un tablou văzut în întuneric. Pentru cei ce știu bine, e o emoțiune. Cum cea mai mare parte a frumuseții literare stă în formă (mai cu seamă în poezie), iar forma literară stă în întrebuintarea cuvintelor adecvate și evoca-

Benito Mussolini (stânga) și Gabriele d'Annunzio

tive, cine nu cunoaște adânc o limbă nu poate înțelege, la același grad, frumusețile ei literare.

Și punct. Dacă o vrea Dumnezeu, sfârșesc.

De iarnă ne vedem. Respectuoase sărutări de mână de la Duizza.

Te rog să-mi scrii.

Același către aceeași

Bruxelles, rue Joseph II 76
[1898]

Dragă Mamițico,

Vreau să-mi dai o notă bună că nu te uit și-ți scriu, chiar în

mijlocul ocupațiunilor de tot soiul.

De la scurta și trecătoare noastră întâlnire din București, mi-a rămas, parcă mai mult decât altă dată, dorința de a revedea colțul cel simpatic de sub fereastră, unde mata ai aerul de a asculta, cu toate că de fapt vorbești neîncetat. Și trebuie să fie cu atât mai puternic simțământul acesta cu cât mai puțin l-am avut pentru celelalte vechi simpatii topice. Ca să nu râzi de vor-

ba asta de dascăl de geografie, trebuie să-ți spun întreaga mea impresie de București. Când trăiam în el aveam, ca orice om, nu numai simpatii de persoane, dar simpatii de locuri, de colțuri de strade, poate chiar de ferestre pe sub care îmi plimbam dibla suspinătoare. Acum n-am mai găsit nimic din toate astea. Rar, pe

ici pe acolo o tresărire mai puternică, cum bunăoară în salonul domnului Maiorescu, la mata, în biuroul de la Minister unde am lucrat, și atâta tot. Orașul în care am trăit atâta timp s-a desprins de mine, s-a retras ca sub un ochi de panoramă până în punctul unde sticla măritoare falsifică imaginile. Cea mai puternică impresie ce am avut-o este că lumea din București trăiește într-un echilibru nestabil. Este, negreșit, o impresie falsă. Eu, călătorul, venit pe fugă, văzând prieteni în grabă, am plecat cu impresia că eu eram statornic în București, iar toți ceilalți grăbiți să plece sau mai

Margarita Nikoleva și Sabina Feinstein, cele două iubiri ale tânărului Felix

Biografia acestui revoluționar de profesie, crescut în spiritul naționalismului polonez, care în tinerețe îi urâse cu patimă pe ruși pentru oprimarea la care supuseseră Polonia, ascunde însă fațete pe care cu greu le poți face să rimeze cu atrocitățile de care se face răspunzător. Iată-l acasă, copil, cu un bunic reprimat de regimul țarist, ne spune Viaceslav Molotov, într-o carte de convorbiri cu Feliks Ciuev. „Au fost puțini polonezi printre bolșevici, zice Molotov. Dzerjinski a fost unul dintre ei“. De altfel, în poliția secretă lucrau mulți alogeni, letoni, armeni, evrei etc. Lenin își considera conaționalii nepotriviti pentru o astfel de muncă: „Bland, mult prea bland e rusul“, s-ar fi plâns el.

Felix Dzerjinski provenea dintr-o familie nobiliară poloneză stabilită în apropiere de Minsk, în Bielorusia, care aparținea Imperiului Rus. Tatăl, profesor de gimnaziu, deținea o moșie, Dzerjinovo, iar mama, Elena Ignatievna, era fiica profesorului Ignati Ianușevski, o femeie instruită, care vorbea mai multe limbi și iubea muzica. La 32 de ani a rămas văduvă cu opt copii. Profesorul Dzerjinski a murit în 1882, de tuberculoză. Fiica cea mare, Aldona, avea 12 ani, mezinul, Vladislav, 1 an și trei luni. Mama i-a crescut și

educat singură, dar a murit la 47 de ani. A dus cu ea în mormânt și o taină. Una dintre fiice, de 12 ani, Wanda, a fost ucisă de unul dintre frați, Stanislav sau Felix, cu o armă de vânatoare. Mama a făcut tot ce a putut ca răspunsul la întrebarea cine anume a tras în aceea zi nefastă să nu iasă din casa lor. Stanislav a murit ucis de niște bandiți în 1917, Felix a trăit mai mult, a preferat însă să dea uitării povestea.

A vrut să se facă preot

Felix avea cinci ani când a rămas fără tată. A urmat gimnaziul, dar nu a excelat la carte. A fost exclus curând, pentru „activitate revoluționară“. De fapt, frecvențele lui harțe cu pedagogii l-au îndepărtat de școală. Religia,

logica, limba latină, algebra, geometria, geografia, fizica, istoria și franceza nu i-au creat probleme, în schimb, rusa și greaca da. „Gimnazistul Felix Dzerjinski era o mediocritate, un șters, fără capacități deosebite“, a spus despre el un coleg de școală mai mare, viitorul mareșal Josef Pilsudski.

La Wilno (Vilna), Felix a aderat în 1895, la 18 ani, la o grupare marxistă, apoi, în 1899, a fost unul dintre fondatorii unui partid social-democrat polono-lituanian. Și-a petrecut mare parte din tinerețe în închisoare, a fost exilat în Siberia, dar de fiecare dată a evadat. În 1902 a fugit din țară, întorcându-se în Rusia pentru a participa la revoluția din 1905, dar din nou este arestat de Ohrana țaristă. Este prezent la Congresul de

Doi camarazi, Felix cu Stalin

IUBIRILE LUI „FELIX CEL DE FIER“

FLORENTINA DOLGHIN

Viața intimă a liderilor sovietici a trezit dintotdeauna interes, aproape patologic. Asta și pentru că ei nu și-o afișau niciodată. Memorii, biografiile, documente de arhivă publicate în ultimii ani ne aduc sub ochi personaje de care a depins viața a milioane de oameni.

Felix Dzerjinski la 35 de ani...

Felix Edmundovici Dzerjinski (1877 – 1926) a fost un revoluționar rus de origine poloneză, supranumit „Felix cel de Fier“, pentru că el a fondat, la 7 decembrie 1917, CEKA, poliția secretă ce trebuia să pună în aplicare politica de teroare preconizată de Lenin, precursora a KGB. A mai îndeplinit și alte funcții în guvernele bolșevice: comisar pentru Interne, apoi pentru Transporturi. A inițiat un program de construire a unor orfelinăte pentru copii, într-o Rusie postbelică, dar încă a Războiului Civil. Avea o mică agendă neagră, în care scria numele și adresa unor „dușmani“ întâmplători, pe care îi întâlneau în timp ce-și exercita atribuțiile. S-a aflat la originea lagărelor de concentrare întru „re-educarea ideologică a burgheziei“, „a acelor

domni care trăiesc fără nicio ocupație, a acelor care sunt incapabili să muncească fără să fie forțați să o facă, a acelor burghezi îmbuibăți“.

Taina copilăriei

La 23 august 1991, în seara zilei în care Boris Elțin a emis un decret prin care suspenda

activitatea P.C.U.S. în Rusia, mulțimile de pe străzile Moscovei au dărâmat statuia lui Dzerjinski, operă a sculptorului E.V. Vucetici, montată, la 20 octombrie 1958, în fața sediului KGB din Piața Lubianka. Pe soclul statuii, în mijlocul pieței, vizavi de Lubianka, se află astăzi o piatră de pe insulele Solovetki, locul unde a luat naștere Gulagul, adusă de asociația „Memorial“. Este un fel de loc de doliu național, prin care se recunoaște oficial suferința victimelor și a familiilor lor în timpul represiunii comuniste. Iar statuia în bronz a lui Felix Dzerjinski, demontată în octombrie 1991, poate fi văzută în Parcul de cultură al Moscovei, în cadrul expoziției MUZEON, ca „monument de importanță istorică și artistică“.

... și părinții lui

Felix Dzerjinski, într-o scurtă vizită la familie, în sudul Elveției, cu Zofia și Jan (Lugano, 1918)

În august 1899 Dzerjinski a evadat prima oară cu succes din deportate. Nikoleva, în schimb, și-a ispășit pedeapsa până la capăt, apoi s-a întors în Rusia, a renunțat la activitatea revoluționară, a predat literatura și a locuit la Leningrad. A lucrat ca cercetător științific la Muzeul „Casa lui M.I. Lermontov”. I-a supraviețuit 31 de ani lui Felix, a murit în 1957, la 84 de ani. La moartea ei s-a găsit un cufăraș cu toate scrisorile primite de la Dzerjinski, dar nu și-a scris memorii și nici nu a publicat articole despre Felix Dzerjinski.

La 25 aprilie 1909 Dzerjinski era condamnat la surghiun pe viață în Siberia. La mijlocul lui noiembrie el dispărea din satul Taseevo (ținutul Krasnoiarsk) într-o direcție necunoscută. La sfârșitul lui decembrie era la Berlin. Rosa Luxemburg, și ea poloneză de origine, implicată în mișcarea socialistă internațională, aflată în Germania pentru a preda și a-și scrie lucrările, l-a sfătuit să meargă la tratament pentru boala de plămâni „în insula Capri, pentru că o altă stațiune de iarnă mai bună în Europa nu găsești, nu degeaba Gorki însuși s-a stabilit acolo”. Dzerjinski a corespondat numai cu o anume Sabina Feinstein, care se arăta destul de

indiferentă față de el. Locuia într-un sătuc elvețian, Lies, lângă Zürich. În drum spre Italia a vrut să o viziteze, dar a fost respins.

Din insula Capri îi scria Sabine: „Îmi dau târcoale gânduri dureroase, că iubirea mea nu-ți trebuie nici ție, nici mie. Îmi ești acum atât de departe și de străină, ca marea asta, veșnic nouă și necunoscută, iubită și neștiută. Iubesc și sunt singur aici. Astăzi sunt incapabil să-mi exprim sentimentele, deși dragostea îmi umple sufletul, toate colțișoarele lui. Setea de dragostea ta se materializează și ea într-un sentiment pe care tu nu poți să mi-l oferi. Ce să fac? Să încetez lupta, să-i pun cruce iubirii, să-mi canalizez toată voința în altă direcție? Să plec, nu vreau cu niciun chip. Iar cuvintelor de dragoste n-o să le mai permit să ajungă în gât. Aș vrea să primesc și de la tine din când în când un cuvânt, o veste, să aflu că ești, că zâmbești [...]

Capri – unde l-a întâlnit pe Maxim Gorki – îl inspiră în continuare: „Dimineață am primit scrisoare de la Doamna mea și toată ziua am fost bucuros. Sufletul meu ți-a închinat un imn de recunoștință pentru cuvintele dumitale, pentru că ești așa cum ești, pentru că ești,

pentru că îmi ești atât de necesară.”

Această iubire romantică s-a născut în octombrie 1906 la Varșovia, se menționează într-un volum apărut la Moscova, despre femeile care au locuit la Kremlin. Odată intrat în munca de partid, pentru Felix ceea ce trăise în Capri era numai un vis îndepărtat.

Zofia Mușkat și Iasik

Cunoscuse la Cracovia, în casa conspirativă a unei prietene, o tânără, de profesie revoluționară ca și el, fiica unui participant, în adolescența lui, la răscoala poloneză antirusă din 1863. Ea adusese atunci un plic, pe care i l-a înmănat tovarășului Josef, numele conspirativ al lui Felix. Când Felix a fost arestat, Zofia Mușkat i-a văzut chipul și i-a aflat adevăratul nume în ziar. Apoi, între o arestare și alta a lui, s-au cunoscut mai bine. Zofia, care avea 28 de ani, l-a ajutat să-și facă ordine în hârtii, să scrie scrisori și, pentru că scrisul lui era recunoscut de Ohrană, ea trecea adrese pe plicurile pe care le expedia el cu mesaje conspirative de partid. Într-un mic concediu, Felix i-a propus Zofiei o călătorie în Munții Tatra. Erau, de altfel, o tradiție în rândul

Purtând sicriul lui Lenin, (ianuarie 1924), alături de alți tovarăși de idei

la Stockholm al Partidului Muncitoresc Social-Democrat din Rusia, din 1906, fiind ales în Comitetul Central. Din nou evadase și trecuse granița. Anul 1912 îl găsește liber, își reia activitatea politică... pentru a fi din nou arestat la Moscova. În ajunul Revoluției din Februarie 1917 Dzerjinski avea 40 de ani, dintre care 11 și-i petrecuse în temnițe, în exil sau la ocnă.

Liber cu adevărat este în martie 1917. Atunci începe ascensiunea lui în partidul bolșevic și devine un sprijin total pentru Lenin. Este socotit un caracter cinstit și incoruptibil, aderent trup și suflet la ideologia bolșevică, cu un profil de inchiizitor, idealist, implacabil, o frunte înaltă, nas osos, o mină obosită și dură. Un soi de Robespierre sau Saint-Just ai Revoluției Franceze, cum s-a spus în literatura ce i s-a dedicat. Presa europeană îl percepe ca tipul bolșevicului brutal, însetat de sânge. Lenin îl consideră cel mai potrivit pentru lupta contra „dușmanilor din interior”. Felix Dzerjinski este un resentimentar. Slab, cu o înfățișare ascetică, vede, ca și Lenin, dușmani peste tot. Opozanți, reali sau imaginari, ai regimului vor fi executați fără milă.

„La prima ședință a Biroului Politic unde l-am văzut, își amintea secretarul lui Stalin, m-a șocat cu aspectul și manierele lui. Avea aerul unui Don Quijote, iar modul de a vorbi trăda un om de idei, de convingeri. Lăsa impresia că pune la inimă tot ce spune, că trăiește cu adevărat acele probleme de partid și de stat. Înflăcărea asta contrasta oarecum cu cinismul celorlalți membri ai Biroului Politic.” Felix, ca și viitoarea soție, Zofia Mușkat, au fost foarte religioși în copilărie. El chiar se pregătea să devină preot catolic.

Sabina, după Margarita

Înainte de a se căsători, Felix nu și-a refuzat bucuriile vieții. 1898. Prima deportare. „Înălțimea sa împăratul Suveran” l-a trimis sub supravegherea strictă a poliției pentru trei ani în gubernia Viatskaia, la vreo 1.000 km de Moscova. Deportării erau transportați cu vaporul. Dzerjinski era cel mai tânăr. Pe punte a cunoscut-o pe Margarita Feodorovna Nikoleva, o tânără foarte simpatică. Pândeau fiecare minut pentru a fi împreună. În orașul Viatka, el a fost dus la închisoare. Ea se afla doar sub supravegherea poliției, putea ieși deci în oraș; locul ei de deportare era Nolinsk.

Margarita, mai mare decât el cu trei ani, fiica unui preot de țară din gubernia Saratov, avea de acasă o educație frumoasă, pentru că părintele ei era om instruit. Fata absolvise Cursurile Bestujev la Petersburg (școala de elită pentru domnișoare fondată în Rusia țaristă în 1878 și care avea să dăinuie până în 1918), unde luase legătura cu cercurile tinerilor marxiști. Era frumoasă și inteligentă. Fusesse arestată în anul trei de studii.

În exil Felix și Margarita au fost nedespărțiți. Era greu de trăit, cu doar o rublă și 50 de copeici pe lună. Puneau împreună banii și se descurcau. În jurnalul lui, Dzerjinski o numește „M” pe iubita lui. „Cum o fi «M» prietenă cu mine? Sunt oare un așa de abil actor? Cred că mai devreme sau mai târziu o să ne certăm, iar ea, odată ce mă va cunoaște, mă va alunga.” Margarita l-a obligat să citească *Capitalul*,

Afiș cu imaginea lui Dzerjinski și mesajul: „Fiți atenți și vigilenți”

lucrările filosofului englez John Stuart Mill, operele democraților ruși. Au citit împreună *Faust* de Goethe.

Curând el a fost mutat într-un sătuc, Kaigorodskoe. Pe Nikoleva nu a uitat-o, însă. La 10 ianuarie 1899 îi scria: „Aseară a venit poșta. Așa de mult am sperat că voi primi o scrisoare de la dumneata. Au trecut deja trei săptămâni. Ai promis că dacă scriu îmi scrii. Prima am trimis-o pe 28 decembrie. Aș vrea să știu ce faci, cum te simți. Într-un cuvânt, cum o duci.” O lună mai târziu îi scria din nou: „Mă tem. Nu știu ce se va mai întâmpla cu mine. Am devenit mai rău, sunt iritabil, de-a dreptul impertinent.”

La Kremlin, cu Viaceslav Molotov (în stânga)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **INTRAREA ITALIEI ÎN RĂZBOI (1915) ȘI CONSECINTELE PENTRU ROMÂNIA. ITALY'S ENTRY INTO THE WAR (1915) AND THE CONSEQUENCES FOR ROMANIA** (sub egida Institutului pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară și a Institutului Cultural Român; coord.: general-maior r. dr. Mihail E. Ionescu)
Editura Militară, București, 2017, 328 pp.

● **Nicolae Raus, Gheorghe Neacsu, Dinu Moraru – O AGRESIUNE SOVIETICĂ ÎMPOTRIVA ROMÂNIEI. TATAR BUNAR ÎN DOCUMENTE ȘI ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ A VREMII** (cuvânt înainte de: prof.univ.dr. Ioan Scurtu)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, 335 pp.

● **Nicholas Dima – MĂRTURII DEDICATE EROILOR ȘI MARTIRILOR NOȘTRI. O SUTĂ DE ANI DE FRĂMĂNTĂRI 1918 – 2018** (sub egida Academiei Române, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului; cuvânt înainte de prof. dr. Radu Ciuceanu)
Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2018, 344 pp.

● **Friedrich Schwantz von Springfels – DESCRIEREA OLTEINIEI LA 1723** (ediție, traducere din limba germană, studiu introductiv, note și indice de Mircea-Gheorghe Abrudan; sub egida Muzeului Brăilei „Carol I” și a Academiei Române; prefață de Ioan-Aurel Pop)
Editura Istros, Centrul de Studii Transilvane, Brăila, Cluj-Napoca, 2017, 323 pp.

● **BASARABIA. 100 DE ANI DE LA UNIREA CU ROMÂNIA** (sub egida Muzeului Național de Istorie a României; organizarea expoziției: Cornel-Constantin Ilie, Cristina Păușan-Nuică, Alexandra Mărășoiu, Oana Ilie, Nicoleta König, Flavius Roaită, Cristiana Tătaru)
Muzeul Național de Istorie a României, București, 2018, 135 pp.

● **Dumitru Balan – VIAȚA UNUI CĂRTURAR. STUDII, POLEMICI, MEMORII, COMENTARII**
Editura Ideea Europeană, București, 2015, 1.171 pp.

● **Bogdan Bucur – JEAN PANGAL. DOCUMENTE INEDITE 1932 – 1942. CONTRIBUȚII LA ANALIZA REȚELOR ISTORICE**
Editura Rao, București, 2016, 636 pp.

● **Manuel Stănescu – ODESSA. GUSTUL AMAR AL VICTORIEI (AUGUST – OCTOMBRIE 1941)**
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2016, 206 pp.

● **William Doyle – ARISTOCRAȚIA. SCURTĂ ISTORIE DE LA ORIGINI PÂNĂ ÎN PREZENT** (traducere din limba engleză de Lidia Grădinaru; prefață de Filip-Lucian Iorga)
Editura Corint, București, 2018, 240 pp.

● **Liviu Pleșa – ISTORIOGRAFIA CLUJEANĂ SUB SUPRAVEGHEREA SECURITĂȚII. 1945 – 1965** (sub egida Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării)
Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017, 480 pp.

● **MESAGER BUCOVINEAN. REVISTĂ DE CULTURĂ PENTRU BUCOVINENII DE PRETUTINDENI** (editor: Societatea pentru Cultura și Literatură Română în Bucovina, în parteneriat cu Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți și Asociația Social-Culturală „Bucovina” din Chișinău)
Cernăuți-București-Rădăuți-Chișinău, Anul XIV (serie nouă), nr.1(53), 2017, 48 pp.

● **DOCUMENT. BULETINUL ARHIVELOR MILITARE**
Anul XXI, nr. 1(79)/2018, 100 pp.

Cuplul Dzerjinski, Felix și Zofia (1882 – 1968), care a supraviețuit și soțului, și fiului

revoluționarilor aceste escapade în Tatra. Lenin se spune că îi îndemna, în glumă, să dea o fugă și să aducă de acolo și un vin de Tokay. Au plecat împreună, în august 1910. A fost ca un fel de călătorie de nuntă pentru ei. Fiul lor Jan se va naște la 23 iunie 1911, în infirmeria închisorii, pentru că, între timp, organizația de partid a Zofiei fusese deconspirată, dizolvată, iar membrii ei întemnițați.

Zofia Mușkat s-a născut în 1882, deci era cu cinci ani mai mică decât Felix Dzerjinski. A trăit la Moscova până în 1968, supraviețuind atât soțului, cât și fiului, mort la numai 49 de ani, în 1960. Și mama ei murise la nașterea unui copil, la 37 de ani, iar tatăl, recăsătorit cu o pictoriță, se ocupase cu strictețe de educația ei și a fratelui ei, crescându-i într-un spirit naționalist polonez și antițarist, într-o perioadă de rusificare a Poloniei. Zofia a urmat o școală particulară de fete din Varșovia, cu predare obligatorie în limba rusă, a învățat limbi străine, să cânte la pian, apoi a mers la Conservator, iar la absolvire a predat lecții de muzică unor copii ai elitei intelectuale poloneze.

Până la Revoluția din Octombrie a locuit cu fiul ei în Elveția. La începutul lui octombrie 1918 a primit o

scrisoare de la Felix, aflat în Moscova răvășită de revoluție. „E așa de liniște și de pustiu în camera asta a mea. Și te simt foarte apropiată. Aș fi vrut să fiu poet, pentru a închina un imn vieții și iubirii... Poate că reușesc să ajung la tine pentru câteva zile, simt nevoia să mă odihnesc puțin, să dau corpu-

Statuia fondatorului CEKA, din Piața Lubianka, actualmente în Parcul de cultură al Moscovei

lui și gândurilor un moment de respiro, să te văd și să te îmbrățișez. Poate că ne vom întâlni în curând, departe de vârtejurile vieții, după atâția ani, după atâtea întâmplări. O să ne putem oare ostoi dorul unul de altul? Aici fiecare zi este un dans al vieții și al morții, moment al unei lupte cu adevărat sângeroase, al unor eforturi titanice...”

O singură dată i-a vizitat Dzerjinski în Elveția, pentru a-și vedea fiul, apoi i-a așteptat la gară la Moscova și i-a condus la apartamentul lor din Kremlin. Mariajul lor avea să mai dureze opt ani de la întoarcerea în țară. Jan, care nu știa deloc rusește, a fost dat la grădiniță și a învățat repede limba, iar Felix Dzerjinski, care, în fanatismul lui, își consuma întreaga zi în cabinetul lui din Bolșaiia Lubianka nr. 11, ținea pe birou fotografia lui Iasik, cum îl alintau. „Așa de puțin stau acasă, așa puțin îmi văd băiatul“, spunea cu regret colegilor.

La 20 iulie 1926, în timpul unei cuvântări inchizitoriale rostită împotriva unui tovarăș de idei al lui Troțki, Felix Dzerjinski a suferit un atac de cord. A reușit să ajungă acasă, s-a prăbușit lângă pat și sub privirea neputincioasă a soției a murit, medicii Ambulanței Kremlinului nereușind să-l salveze. Nu împlinise 49 de ani. A murit ca un fanatic, perorând de la amvon împotriva unui camarad care nu mai era „pe linie“.

Natura duală a lui Felix Dzerjinski, preocupat de soarta copiilor vagabonzi, cu care știa cu deosebire să se poarte și să îi cucerească, adorat de familie, ca tată, soț și bun unchi, pentru nepoții din partea fraților lui, și, deopotrivă, purtător al unei durități de fanatic, semnând fără să clipească sentințe la moarte pentru mii de oameni nevinovați, în numele unei cauze strâmbe, intrigă și astăzi. ■

Încheiem aici incursiunea începută în numărul din luna februarie prin istoria românilor în cei 1.000 de ani, când ei nu apar sau apar prea puțin în izvoare.

„MILENIUL ÎNTUNECAT” ȘI VECHIMEA STATALITĂȚII LA ROMÂNI

MIHAIL E. IONESCU

*Revolta condusă de Asan și Petru, care a dus la constituirea celui de Al Doilea Țarat Vlaho-Bulgar;
tablou de pictorul bulgar Vasil Goranov*

Cea mai însemnată realizare statală este cea din 1200, a lui Ioniță, unul dintre frații Asănești, revoltați împotriva împilării fiscale a imperiului. Dacă în privința problematicei secolelor anterioare – origine, continuitate, dinamism statal al latinofonilor/vlahilor/românilor – ne-am întemeiat pe logica istorică și pe izvoarele scrise sărace, dar relevante, de această dată avem la îndemână o bogăție de izvoare, venite din variate orizonturi lingvistice: greco-bizantine, latine (cronicari franci contemporani, Villehardouin și Robert de Claris, sau Cronica de la Moreca) și, mai ales, corespondența primilor suverani de origine română cu doi papi, Innocențiu al III-lea (1198 – 1216) și Honoriu al III-lea (1216 – 1227).

Izvoarele sunt concordante în a-i numi pe frații Petru, Asan și Ioniță (Caloian) vlahi (așadar români), în pofida unor încercări relativ recente de a nega această realitate înfățișată consecvent de izvoarele contemporane. Ioniță apare ca rege al „Valahilor și al Bulgarilor” – el însuși se numea în scrisorile

către papi „împărat” –, iar statul pe care l-au întemeiat, al „Valahiei și Bulgariei”. Acum mai bine de 800 de ani, potrivit realităților Bizanțului, populat de numeroase popoare, fie băștinașe – greci, albanezi, vlahi/români –, fie migratori mai mult sau mai puțin recent – bulgari, sârbi, croați etc. –, alăturările de genul celor înfă-

țișate de titlurile primilor regi români ai „Valahilor și Bulgarilor”, ai „Valahiei și Bulgariei” – erau cu totul normale și corespunzătoare realității istorice. În cazul discutat aici, frații Asănești, lideri ai vlahilor/românilor, s-au intitulat pe ei și statul creat ca aparținând propriei etnii, dar și celor alături de care trăiau – bulgarii –,

FLORAR

1

1692. Pe lacul Pereiaslavski este lăsat la apă „șoșonul lui Petru I“, cum i s-a spus, prima navă militară a Rusiei, ce marchează debutul flotei militare a țării. Țarul, care are 20 de ani, participă personal la construcția ei. Dar manevrele se fac greu, pentru că întinderea apelor lacului nu le permite. În anul următor Petru se deplasează la Arhanghelsk, portul de la Marea Albă, unde supraveghează construcția altor două mari nave militare.

6

1931. În prezența șefului statului francez, Gaston Doumergue, în estul Parisului, în pădurea Vincennes, se inaugurează pentru a rămâne deschisă șase luni Expoziția colonială internațională, ce își propune să prezinte pe cele 110 ha pe care se întinde produsele și realizările teritoriilor de peste mări ale Franței, dar și ale principalelor puteri coloniale, și dependența lor de metropolă. Va avea opt milioane de vizitatori. Din motivul concurenței acerbe dintre cele două puteri coloniale, Marea Britanie refuză să participe, Franța strălucind prin misiunea ei civilizatoare în colonii, deși expoziția de la Paris este o replică a celei engleze, din 1924, unde Franța a fost prezentă. Africa, Indochina, Siria, Liban, Madagascar au pavilioanele lor, ale căror „urme“ dăinuie până astăzi, pavilionul Camerunului, de pildă, fiind acum... o pagodă budistă. Jocuri de lumini, fastuoase nopți coloniale îi atrag pe vizitatori, dar există și opozanți ai expoziției, partizani ai independenței coloniilor.

10

1910. Cu obișnuitul lui ton de superioritate, kaiserul Wilhelm al II-lea îi spune președintelui Theodor Roosevelt, aflat lângă el la funeraliile reginei Angliei, Edward al VII-lea: „După ceremonie, vino la mine. Te aștept la ora nouă. Am numai 45 de minute la dispoziție.“ Roosevelt, ca să-i dea o lecție de politețe, îi răspunde: „Voi fi punctual, la nouă fix, deoarece nu vă pot acorda decât 20 de minute.“

24

1850. Ambasadorul britanic la Berlin primește în această zi o copie a raportului întocmit de un spion al poliției prusace, care descrie în detaliu activitățile revoluționarilor germani grupați în jurul lui Marx. „Marx duce existența unui intelectual boem. Spălatul, pieptănatul și schimbatul lenjeriei sunt lucruri pe care le face rar, și adesea este beat. Deși este deseori liber zile la rând, lucrează neobosit zi și noapte atunci când are mult de lucru. Nu ține o oră fixă de culcare sau de sculare. Adesea stă treaz toată noaptea și apoi în miezul zilei zace îmbrăcat pe canapea și doarme până seara, nederanjat de lumea care intră și iese din camera lor [erau doar două în total]... Nu există nicio piesă decentă și întreagă de mobilier. Totul este stricat, zdrențuit și rupt, cu aproape doi centimetri de praf peste tot și pretutindeni [domnește] cea mai mare dezordine. În mijlocul [camerei de zi] se află o masă mare, demodată, acoperită cu mușama, iar pe ea zac manuscrise, cărți și ziare, ca și jucării ale copiilor, cârpe și zdrențe din coșul de lucru al soției sale, câteva câni ciobite, cuțite, furculițe, lămpi, o călimară, carafe de apă, pipe de lut olandeze, tutun, scrum... un negustor de vechituri s-ar rușina să ofere o asemenea colecție remarcabilă de nimicuri. Când intri în camera lui Marx, fumul și mirosul de tutun te fac să lacrimi... Totul este murdar și acoperit de praf, așa că statul jos devine o întreprindere riscantă.“

25

1946. De moartea a 27 de persoane în timpul Ocupației se face vinovat doctorul Marcel Petiot, ghilotinat în această zi. Casa lui pariziană, din Rue Le Sueur nr. 21, devine imediat râvnită de mulți cumpărători. În ea dr. Petiot își atrăgea victimele, adesea evrei, cărora le promitea că-i ajută să fugă din Franța. Dar de ce ai vrea să cumperi o casă cu o istorie atât de macabră? Evident, ca să pui mâna pe pradă. Se zvonea că doctorul ar fi luat de la victimele sale 100 de milioane de franci. Așadar, cumpărători succesivi au săpat prin toate cotloanele, dar fără succes. În 1952 clădirea a fost demolată, cu multă precauție. Însă niciun lingou, niciun diamant, nicio bijuterie nu au fost găsite.

tru a ieși din acest „clește strategic”, Ioniță recurge la „uniunea [religioasă] cu Roma”.

1202. În noiembrie, Ioniță scrie lui Innocențiu al III-lea că este a treia oară când se adresează Romei, după preluarea puterii în stat (așadar, probabil după 1199, când el însuși primește un mesaj de la Papa) și arată că această „cercetare” a pontifului „ne-a făcut să ne aducem aminte de sângele și de patria noastră din care ne tragem”. Ioniță cere Papei „ca să fim în biserica Romei ca fii adevărați ai adevăratei mame” și „întâi și întâi cer de la Biserica Romei, mai-ca noastră, coroană și cinste ca un fiu iubit cum au avut vechii noștri împărați. Unul a fost Petru, celălalt Samuil și alții care i-au premers la tron, pe cum am aflat scris în cărțile noastre”.

1202. Ioniță, nefiind sigur că scrisorile sale precedente au fost primite de Papa, scrie că „au trecut șase ani, de când întâia, a doua și a treia oară am trimis la voi, dar solii mei n-au putut ajunge la Sfinția Sa” și anunță pe Papa că „grecii mi-au trimis veste, patriarhul și împăratul: «Vino la noi, te vom încorona împărat și-ți vom da patriarh, căci nu poate sta o împărăție fără patriarh»». Dar eu nu am vrut: dimpotrivă, m-am întors către Sanctitatea Ta, fiindcă eu vreau să fiu servitorul Sfântului Petru” și roagă să „trimiți la noi cardinali, cărora să le poruncești să mă încoroneze împărat și să facă patriarh pentru țara mea”. La 27 noiembrie, Papa îi răspunde lui Ioniță, „dominus” al vlahilor și bulgarilor – așadar refuzând apelantului titlul imperial – că va trimite un mesager să cerceteze starea țării lui Ioniță și-l cheamă ca „precum e roman de neam, să fie și de ascultare”, urmând legile Bisericii catolice.

1203 – 1204. Ioniță scrie Papei, prin episcopul Blasie din Brânceni, „să plinească

Ioniță stăpânea și în stânga Dunării

dorința Împărăției Mele, după obiceiul înaintașilor mei împărați ai bulgarilor și ai vlahilor, Simeon, Petru și Samuil, strămoși ai mei și ai tuturor celorlalți împărați ai bulgarilor”; cere să se trimită la Târnovo „hrisov cu pecete de aur, care să se păstreze pe veci în biserica târnoveană și toate acestea să mi le dea Împărăției Mele și să mă sfințească și să mă încoroneze împărat”. „Cât despre hotarele Ungariei, Bulgariei și Valahiei... să mi se facă dreptate Împărăției Mele cu privire la Bulgaria și Valachia, precum să i se facă și regelui Ungariei cu privire la Ungaria și să înceteze măcelul creștinilor mei și ai lui”. Înștiințează pe Papa că regele Ungariei ține sub ocupație cinci episcopii ale sale și întreabă „dacă e drept să fie așa”. Ioniță scrie Papei Innocențiu al III-lea că „cercetând cu sârguință, am aflat din scrisorile lor [ale înaintașilor săi – n.n.], că acei împărați ai bulgarilor și ai valachilor de fericită pomenire Simeon, Petru și Samuil, înaintași ai noș-

tri, au primit coroana pentru stăpânirea lor și binecuvântarea patriarhală de la preafericita Biserica a Romei și de la Scaunul Apostolic, [...] de aceea și Împărăția Mea a voit să primească binecuvântare și întărire împărătească prin coroana pusă pe capul meu și binecuvântare pentru patriarh de la Biserica Romei”.

Înterupem aici relatarea rezumată a corespondenței lui Ioniță cu Roma, pentru a semnala un fapt de extremă importanță din ansamblul acesteia și care tinde să descifreze și dilema în care se afla Papa Innocențiu al III-lea pentru a răspunde solicitării venite de la Târnovo. Cum se observă, Ioniță plasează între strămoșii săi pe țarii bulgari, solicitând titlul acordat acestora de Roma, anume de împărat. Poate că asumarea tradiției bulgare se explică tocmai pentru a da greutate legitimității cerinței sale. Importanța racordării la tradiția statului anterior și a conducătorilor lui este cardinală, fiind în legătură cu liti-giul teritorial avut cu regele Ungariei, legat de unele episcopii de la nord de Dunăre,

Intrarea cruciaților în Constantinopol, în viziunea pictorului francez Eugène Delacroix (1798 – 1863)

Ioniță (Căloian) (statuie ridicată la sud de Dunăre)...

care aveau o veche tradiție statală de confruntare cu Bizanțul și erau formatorii unei Bulgariei ca „stat de procură”, a cărei tradiție era recunoscută, față de cea vlahă, continuatoare, aflată pentru prima dată în confruntare cu statul propriu, cu Bizanțul. În nomenclatura simbolistică a vremurilor de atunci, legitimitatea era conferită în astfel de cazuri de întemeiere statală, referința la o tradiție de stat mai veche, ceea ce au făcut și primii regi români, recurgând la tradiția seculară bulgară.

Această titulatură înlocuită în scris de Ioniță și de urmașii săi, după revolta antibizantină din 1185, – regi ai „Valahiei și Bulgariei”, ai „Valahilor și Bulgarilor”, etc. – mai ascunde un fapt de cea mai mare însemnătate. Ei nu se refereau doar la teritoriul la care erau cantonați atunci, la poalele Pindului și cu centrul la Târnovo, ci la toate Vlahiile presărate în Balcani și la Nord de Dunăre, așadar la totalitatea poporului vlah și bulgar, până în vecinătatea Ungariei, cu care aveau un conflict teritorial încă din acea vreme (Banatul Severinului).

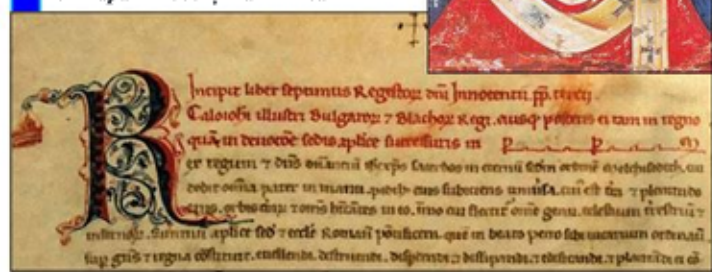
Istoricul monsenior Aloisius Ludovic Tăutu, cel care a dezvăluit din tainele Vaticanului întreaga corespondență între Ioniță și Papa, în latină și în română, scrie că atunci când Papa se referea la „via nobilă”

romană a poporului lui Ioniță înțelege nu doar pe vlahii Pindului și că „toate aceste formule și denumiri, toată această exaltare a unei nobile vite au sens numai dacă se referă și la valahii din stânga Dunării, din Oltenia, Valahia (Țara Românească de mai

Regatul catolic român al lui Ioniță, primul rege român recunoscut european

târziu), Banatul Severinului, care se întindea și la cel timișorean, Hunedoara și poate regiunea Făgărașului, cu ducatele care, după năvălirea tătarilor, desigur la 1247, sub Bela al IV-lea, vin la iveală, dar care cu siguranță existau și înainte, ca depinzând de imperiul lui Ioniță: al lui Seneclau, Tihomir, Bărbat, Lytuo și alții, din care, unite cu Lytuo (Lutuoi?), Basarab a format primul principat independent românesc după înfrângerea lui Carol Robert la Posada,

... a purtat o susținută corespondență cu Papa Innocențiu al III-lea

în 1330”. Este neîndoiește, scrie același istoric, știutor că nimeni altul al documentelor latine ale epocii, multe descifrate de el prima dată, că „Ioniță stăpânea și peste o parte a valahilor din stânga Dunării, fiind deci primul unificator al românilor din diferite provincii într-un singur stat, cu 400 de ani înaintea lui Mihai Viteazul”.

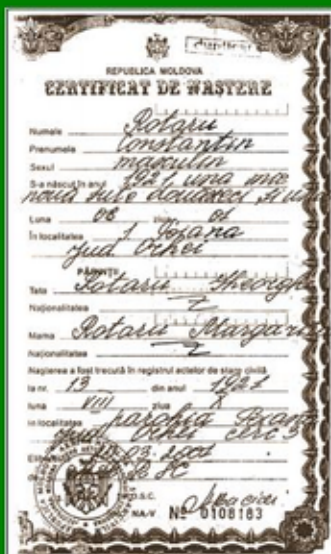
Istoria pe scurt a formării acestui prim regat sub conducere românească, situat atât la sud, cât și la nord de Dunăre, cu un rege român încoronat de Papa în noiembrie 1204, este următoarea.

1185. Petru și Asan protestează împotriva unor dări suplimentare instituite de împăratul Bizanțului Isaac Angelos, pentru a suporta cheltuielile căsătoriei sale cu fata regelui Ungariei, iar poporul „valah” se revoltă.

1197. Ioniță, ostatic la Curtea bizantină, preia conducerea statului constituit de frații săi, Petru și Asan, în Munții Hemus. El luptă având alături pe cumani și „sciți” (valahi) din stânga Dunării, atât împotriva bizantinilor, cât și a ungurilor din nord, care se asociaseră Bizanțului pentru a frânge insurecția valahă. Pen-

Infrișătoarea imagine a sârmei ghimpate, în spatele căreia oameni ca Rotaru Constantin (certificatul lui de naștere, cetățean român, în dreapta) au muncit ani grei

GOLGOTA BASARABIEI

Dr. ION POROJAN
(ambasador)

Golgota Basarabiei – această tristă sintagmă – aș dori să o prezint prin exemplul unui român basarabean, Constantin Rotaru, pe care l-am întâlnit în timpul misiunii mele ca ambasador la Așhabad, capitala republicii central-asiatice Turkmenistan, în perioada 1997 – 2004.

Vestea deschiderii Ambasadei noastre la Așhabad a ajuns în cele mai îndepărtate colțuri ale țării. Nu era de mirare. În anul 1949, țara fusese afectată de un cutremur devastator. Practic, Așhabadul a fost ras de pe fața pământului. Au fost trimiși în Turkmenistan tineri din toate republicile sovietice, mulți din R.S.S. Moldovenească, care au contribuit la refacerea Capitalei, a altor zone afectate. În timp, s-au format aici multe familii mixte. Poate de aceea tole-

ranța este o trăsătură caracteristică acestui popor.

Ne întâlneam cu moldovenii la piață, pe stradă, în magazine sau la acțiuni oficiale, în țară și în provincie. Mobila românească era recunoscută drept „cea mai bună și trainică”. Echipa de constructori de la „Arcom” a construit în perioada anilor 1986 – 1991 numeroase obiective industriale, cartiere de locuințe, școli, spitale, creșe și grădinițe, în localitățile Serahs, Șatlık, Karabate.

Mulți moldoveni veneau pe la Ambasada noastră să se intereseze, cel mai adesea, cum pot obține certificatul de naștere din localitățile din România. De multe ori, ei se interesau de obiceiurile și tradițiile actuale, de melodiile și jocurile noastre populare, de parcă doreau să se convingă că se mai păstrează.

Așa a apărut ideea organizării „Școlii de duminică”. La început, au fost în jur de 20 de persoane, dar cercul s-a lărgit tot mai mult.

evocat pe larg în corespondența cu Roma. Titlul solicitat de Ioniță – împărat – era superior în ierarhia medievală celui al regelui Ungariei, iar acordarea lui de către Papă – motivată prin invocarea moștenirii țărilor care l-au deținut în secolele anterioare, este drept pentru scurtă vreme, mult înainte de acordarea coroanei regale lui Ștefan al ungarilor – era destinată să tranșeze definitiv în favoarea suveranului român de la Târnovo orice litigiu prezent și viitor cu Ungaria, iar el să devină adevăratul arbitru politic al Estului Europei catolice. Aspirația lui Ioniță era de dimensiuni uriașe, dar legitimată istoric și potrivită mentalității vremii, nu mai puțin greutății sale politico-militare, și a pus la grea încercare, fără îndoială, Curia papală în decizia pe care a trebuit să o ia, și cât mai curând.

1203 – 1204. Hrisovul de supunere al lui Ioniță față de Biserica Romei glăsuia: „Împărăția Mea subscie acest hrisov spre tărie, că Împărăția Mea nu se va depărta niciodată de Biserica Romei și de Sfântul Scaun Apostolic [...] Și toate țărilor creștine sau păgâne ce le va cuceri Împărăția Mea vor fi sub ascultarea aceluiași preasfânt și apostolic Scaun al Romei [...] Pe care hrisov am pus și semnătura smerită și de Dumnezeu întărită a Împărăției Mele”.

1204 – 1205. Ioniță scrie Papei mulțumind pentru trimiteră cardinalului Leon,

O cooperare istorică cu bulgarii

care i-a adus coroana de rege, sceptrul și steagul și binecuvântarea pentru patriarh: „Și toată Bulgaria și Valachia și toate ținuturile Împărăției Mele au prea lăudat pe Sanctitatea Voastră”. Anunța că trimite la Roma „doi copii, unul se cheamă Vasile, celălalt Vlaim, vă rog să-i dați să învețe la școli literale latine [...] și după ce vor învăța să-i trimiți Împărăției Mele”. Unul dintre acești copii era al regelui Ioniță, potrivit unui alt document.

Se cuvin trei mențiuni în legătură cu acordarea titlului de rege lui Ioniță. Întâi, anume faptul că Papa a trebuit să intervină la Curtea regelui ungar pentru a-l lăsa pe cardinalul Leon să-și îndeplinească misiunea și să treacă granița în statul lui Ioniță. Este, poate, un semn că regele ungar era temător că Papa Innocențiu al III-lea a acordat titlul de împărat lui Ioniță, așadar socotindu-se amenințat de avantajul în competiția dinastică pe care o dobânda suveranul român de la Târnovo într-o astfel de eventualitate.

Secunda se referă la faptul că, chiar fiind în posesia titlului de rege, Ioniță nu abandonează aspirația sa către titlul de împărat al „Valahiei și Bulgariei”, înțelegând că astfel dobândește un ascendent major asupra suveranilor vecini.

cooperare între popoarele român și bulgar, vădit demonstrându-se forța și înălțimea fapturilor posibile atunci când cutezanța comună depășește în relațiile cu vecinii disensiunile interne, oricum erau ele motivate. Este o „lecție învățată” din istorie, evident aplicabilă oricând pe ambele maluri ale Dunării.

Evoluțiile din Bizanț, în contextul Cruciadei a IV-a, nu au fost favorabile noului rege român. Întemeierea noului Imperiu Latin cu capitala la Constantinopol a precipitat conflictul dintre această nouă formațiune occidentală în Răsărit, aflată sub protecția Papei, și noul rege. Umilit de cavalerii occidentali, Ioniță face prizonier pe noul împărat latin, Baldovin, și, în pofida presiunilor Papei, îl ține prizonier și îl ucide prin înfometare. Revenirea Bizanțului, care aduce și sfârșitul cruciadei, provoacă mari neajunsuri regatului catolic român. Performanța lui istorică a fost în vremea lui Ioniță, ceea ce nu însemna însă că nu a lăsat urmașilor o moștenire de care au ținut cu toții seama.

Evoluțiile ulterioare din SE Europei au purtat mereu paradigmatic prin aristocrația (boierimea) transfrontalieră, prin zbuciumul acesteia de a depăși neajunsurile faliei catolicism – ortodoxism, prin statele succesoare (între care Țara Românească, Moldova și Transilvania, dar și țările bulgare), care au reușit să păstreze tradiția bizantină prin secole, mult după sfârșitul Bizanțului sub loviturile Islamului, în secolul XV. Unificarea Viteazului la sfârșit de veac XVI vădește îndeajuns forța extraordinară a acestei moșteniri bizantine. N. Iorga a fost cel dintâi care a demonstrat convingător, într-o carte celebră, necesar a fi recitită mereu, că unirea românească a lui Mihai a fost legată de această moștenire istorică neuitată. ■

Mormântul lui Ioniță, Veliko Târnovo

A treia mențiune: Ioniță a reprezentat în acea epocă – iar urmașii lui au continuat această moștenire – aspirația a trei popoare ale vremii, valahii, bulgarii și cumanii, de a deveni un factor de putere majoră, chiar preponderentă în Estul catolic și bizantin al Europei. Este o primă

trebuie să muncim cu toții pentru a vindeca rănilor făcute Uniunii Sovietice – spunea un tânăr, la fel de slab ca și noi“. Era vorbitor de limbă română.

Priveam mâinile noduroase, zbârcite ale bătrânului și ne gândeam că numai ele ar fi putut scrie un roman despre umilințele pe care le pot îndura oameni nevinovați, puși să muncească până la epuizare, hrăniți cu te miri ce, fără cea mai mică rază de speranță. Să fi vrut să evadeze, nu aveau unde. Gerurile năprasnice, pădurile nesfârșite, sălbăticiunile lihnite de foame dezarmau chiar și pe cei mai bine clădiți de Dumnezeu. În plus, erau păziți peste tot: la muncă, la masă, poate că și în somnul chinuit, pe paturi din scânduri, înveliți cu propriile mantale.

La întrebările noastre, bătrânul răspundea calm, încercând să nu spună vorbe grele despre cei care își bătuseră joc de cei mai frumoși ani ai vieții lui.

După moartea lui Stalin, în martie 1953, în Uniunea Sovietică a avut loc un oarecare „dezgheț“. La cererile tot mai insistente venite din partea țărilor occidentale, omul forte de la Kremlin, G. Malenkov, a venit la Vorkuta pentru a transmite hotărârea de amnistie generală a „dușmanilor po-

porului“, a celor care „mâncau pâinea sovietică“, fără să spună că, de fapt, acești prizonieri erau cei care contribuiau la refacerea țării lor, nu a țării prizonierilor!

Treptat, au început să plece acasă prizonierii din Bulgaria, România, Iugoslavia, Ungaria, Cehoslovacia, Germania, Polonia, Țările Baltice. Au mai rămas cei din fostele provincii ale României Mari Basarabia, ținutul Herța și Bucovina de Nord. Unii au fost trimiși în R.S.S. Moldovenească, deși erau cetățeni români.

Toate demersurile acestor oameni, care își lăsaseră familiile în orașe din România, toate solicitările adresate mai multor instanțe sovietice, inclusiv Ambasadei României de la Moscova, nu au putut obține un răspuns pozitiv. „Acum sunt alte vremuri, noi avem legături de prietenie cu Uniunea Sovietică și nu putem încălca legea“ – spuneau cei de la Ambasada română din Moscova.

Ce putea face Constantin Rotaru? A părăsit Vorkuta, dar

urma să mai ispășească încă cinci ani de domiciliu forțat în R.S.S. Tadjikă. Tot timpul era frământat de cele mai negre gânduri. Nu avea nicio veste de la familie, pe care o lăsase în satul Poiana. Cum ar fi putut să le capete el, un prizonier român, „alintat“ adesea de sovietici „țiganul lui Antonescu“, într-o țară în care secretomania era la rang de putere în stat?

Dezorientat, fără identitate, pentru că purta asupra sa doar un număr de prizonier, cu domiciliu forțat, abia ținându-se pe picioare din cauza durerilor fizice, dar mai ales psihice, măcinat de incertitudinile prezentului și ale viitorului, a pornit, fără un ban în buzunar, spre Marele Necunoscut, în R.S.S. Tadjikă, actualmente, Republica Tadjikistan o țară situată în partea de sud a fostei U.R.S.S., cu peste 90% din teritoriu ocupat de munți, cu frecvente cutremure de pământ. Iarna, temperaturile scad în munți până la – 60° C, iar vara, în văile din sud, termometrul urcă până aproape de 50° C.

A ajuns în satul Takelinsk. La Sovietul sătesc din această așezare muntoasă i s-a spus că va locui într-un cămin de nefamiliști și va fi repartizat la muncă. A fost trimis să lucreze într-o mină pentru extracția aurului, apoi într-o mină de

O reuniune în cadrul „Școlii de duminică“ (ambasadorul Ion Porojan cu soția, în mijloc) pentru a doua generație de moldoveni

Ambasada a organizat predarea limbii române. La aceste cursuri participau, în principal, generația a doua de moldoveni, respectiv, nepoții lor, dar și câțiva turkmeni tineri. Mulți dintre ei, în jur de 40, au avut posibilitatea să continue studiile universitare în țara noastră, în cadrul schimburilor culturale bilaterale. Sunt deja licențiați, mai ales în domeniul juridic și economic, al petrolului și gazelor naturale în țara lor, în Republica Moldova sau în alte țări.

Ne-a făcut o deosebită plăcere să sărbătorim împreună cu ei Crăciunul, Paștele, nașterea și comemorarea poetului nostru național, Mihai Eminescu, precum și alte momente aniversare și sărbători religioase.

În mai multe rânduri, o tânără, Elena Rotaru, și-a exprimat dorința să îi facem o vizită acasă, pentru că bunicul patern voia să vorbească cu noi. Era în vârstă și se deplasa foarte greu.

Am mers acolo cu soția mea, fără să bănuiesc că această întâlnire mă va impresiona atât de mult, încât am considerat că merită să fie cunoscută, pentru a înțelege mai bine „Golgota Basarabiei“.

Bunicul, Constantin Rotaru, un bătrân scund, cu părul complet alb, cu mișcări greoaie, cu ochii înlăcrimați, cu privirea credinciosului în fața icoanelor din biserică, ne-a îmbrățișat cu deosebită căldură, ca și cum am fi fost

rude apropiate pe care, de foarte multă vreme, nu le mai văzuse.

Ne-am așezat la masă și am început să vorbim românește. Bătrânul ne-a povestit că este român, că s-a născut în România, în comuna Poiana, județul Orhei, în 1921, într-o familie de țărani, cu mai mulți copii. A urmat școala primară în satul natal. Toată copilăria și adolescența a ajutat familia la treburile gospodărești. La 18 ani, a fost concentrat, iar în 1941 a fost trimis pe front, să lupte pentru apărarea pământului natal.

Așa am aflat destinul dramatic al acestui tânăr român căzut prizonier, condamnat la zece ani de Gulag doar pentru că și-a făcut datoria față de țara sa România. Relatarea lui devenea din ce în ce mai dramatică.

Prizonierii de diferite naționalități au trecut prin fața unei comisii, unde erau „evaluați“ din punct de vedere al stării de sănătate. Cei „apți“

au fost îngrămădiți în niște vagoane tip „bou-vagon“. Trenul mergea fără oprire, fără să li se spună unde sunt duși, fără ca cineva să se intereseze de soarta lor, fără apă sau mâncare. La două – trei zile, vagonul se deschidea pentru a fi scoși morții. Sărmanul om reținuse primele cuvinte rusești: „Skolko“ – *câți* și „malo“ – *puțini*. „V-a trebuit Odessa, lua-v-ar...!“ Șase morți într-un vagon era un număr prea mic pentru cei care răspundeau de prizonierii îngheșuiți în vagoanele destinate transportului de animale.

Mai toți erau tineri, au rezistat, deși omul nostru cântărea 37 de kilograme când a ajuns la destinație, în Siberia, la Vorkuta, o așezare în Republica Komi, situată la nord de Cercul Polar Arctic.

Au fost aduși acolo ca să „dea patriei“ cărbune, în condiții de muncă și de viață greu de imaginat. „În acest lagăr

Vorkuta, în Siberia

SAGA FAMILIEI VRĂBIESCU

Prof. univ. dr. PAUL REZEANU

O familie, un neam mare, puternic, a cărui ascendență este cunoscută de mai bine de trei secole, se stinge... Ultimul reprezentant sau, mai bine zis, reprezentantă a familiei Vrabiescu este doamna Simona Vrabiescu Kleckner, nonagenară.

Constantin Vrabiescu și casa familiei din Craiova (arhitect Duiliu Marcu)

La începutul secolului al XIX-lea familia Vrabiescu se numea Brabețeanu. Probabil să fi fost, mai-nainte, mai mulți Brabețeni, dar noi pornim de la protopopul Constantin Brabețeanu (1792 – 1854), căsătorit în 1816 cu Constandina Amărăscu. Acesta a avut mai mulți frați, Ilie, pitar la 1840, Iordake, boier de neam, Kiriță, pitar la 1843 și serdar la 1847, Marin, boier de neam la Brăila, și un Ion, ajuns primar al Brăilei. Toți aceștia au rămas la numele de Brabețeanu.

Protopopul Constantin Brabețeanu a avut mai mulți copii. Era, doar, față bisericească, așa că a avut copii câți a dat Dumnezeu... Noi ne oprim privirea doar asupra unuia, tot Constantin. Acest Constantin Vrabiescu (născut la Craiova, în 1815, decedat la București, în 1893), a fost căsătorit cu Angela Caneciu (1831 – 1888), cu care a avut opt copii ce i-au

trăit, patru fete și patru băieți. El a fost făcut pitar, la 1844, de Vodă Bibescu, a luat parte activă la Unirea Principatelor, a fost deputat în Parlamentul țării. Prin 1870 a fost interpellat într-o ședință de un coleg deputat: „Olteanul acesta, Brabete...” (aluzie la faptul că oltenii spun vrabiei „brabete”). Supărat, Constantin Brabețeanu și-a schimbat numele în Vrabiescu. Cele patru fete ale sale au fost: Paulina (căsătorită cu Gogu Vorvoreanu), Matilda (necăsătorită), Eliza (căsătorită Boicescu) și Olga (căsătorită cu Anastase Stolojan, fost ministru), iar cei patru băieți au fost: Gheorghe (Iorgu, 1853 – 1904), Iancu (?), Iulian (1862 – 1939) și Nicolae (Naț, 1865 – 1948, inginer, cu studii la Charlottenburg, necăsătorit, toată viața a călătorit prin lume, a fost un adevărat *globtrotter*).

Iorgu și Iulian au format două ramuri ale neamului, două familii. Iorgu, cel mai mare, a

plumb, aflate la mare adâncime.

În aceste locuri, deloc prietenoase, Constantin Rotaru a cunoscut-o pe Anna, o tânără rusoaică. S-a căsătorit cu ea. A fost o femeie bună, destoinică, l-a îngrijit, s-a ocupat de întreaga familie. În 1955, a apărut pe lume fiul lor, Vladimir. În certificatul de naștere al fiului se face mențiunea că tatăl Constantin – este moldovean, iar mama – Anna – rusoaică.

Vladimir a urmat școala primară, apoi un liceu tehnic, devenind mecanic de întreținere a avioanelor. A fost repartizat în Turkmenistan, la aeroportul din Așhabad.

Munca tatălui în mină era din ce în ce mai istovitoare. Trecuseră anii de domiciliu forțat, ar fi putut alege un alt loc de domiciliu. Mai întâi, s-au mutat într-un orașel tadjik, Constantin devenind portar la o unitate de stat. Omul nostru spunea tuturor că „el este român“, doar-doar cineva se va înduioșa și-l va trimite acasă la familie.

Prima rază de speranță s-a ivit când a aflat despre deschiderea Ambasadei noastre în Turkmenistan. Familia a decis să se mute la Așhabad. Aici au primit o locuință modestă. Bătrânul a lucrat câțiva ani, după care a ieșit la pensie. Tuturor le spunea: „M-am născut român și vreau să mor român“.

Așa a ajuns la Ambasada noastră, pentru a solicita duplicat după actele care făceau dovada că el este român. În anul 2003, a primit duplicatul

după certificatul de naștere din Republica Moldova, cu toate precizările extrase din Registrul de nașteri al Parohiei Poiana. Lipsea ceva – în dreptul naționalității se găsea o linie. Ba mai mult: nici cei doi părinți nu mai aveau naționalitate – linie!, linie!

Nu era nici primul și nici ultimul caz. Noi adesea ne-am lovit, atât la Moscova, cât și la Așhabad, de această linie, care dorea să scoată în evidență atunci faptul că în U.R.S.S. exista *homo sovieticus* și, prin urmare, nu mai era cazul să se facă alte mențiuni. Toți erau *homo sovieticus*!

Ne-am fi așteptat ca solicitarea domnului Constantin Rotaru de a obține un pașaport românesc să fie soluționată într-un timp scurt, cât mai scurt. Soția lui murise, iar el, simțindu-și sfârșitul aproape, dorea „să moară român“.

Acest om nu cerea onoruri, recompense, nu dorea nimic, absolut nimic. Atâta doar: „M-am născut român și vreau să mor român“.

La finele anului 2004 a suferit o arsură la ambele picioare și nu s-a mai putut deplasa. Nora și nepoata sa, Elena (care a absolvit studiile universitare în țara noastră), au fost cele care au venit la Ambasadă să întocmească și să predea dosarul lui pentru redobândirea cetățeniei române.

Dar, un nou calvar. Inițial, au fost solicitate și alte acte care să ateste dreptul de a obține cetățenia română. Au fost trimise. A trecut o lungă perioadă de așteptare, în care timp, omul nostru întreba cu glasul tot mai stins dacă nu

cumva au venit ceva vești „de acasă“.

Veștile au venit foarte târziu, cu precizarea că i s-a recunoscut cetățenia română. Constantin Rotaru trebuia să se prezinte personal la București, la Direcția de Vize și Pașapoarte, pentru a i se înmâna pașaportul românesc.

Sigur, frumos, lăudabil, dar el, singur, nu ar fi putut să ajungă la București. Costul unei deplasări Așhabad – Istanbul – București, dus-întors, depășea 1.000 de dolari! Practic, obținuse toate aprobările care făceau dovada că el a fost, este și rămâne pentru totdeauna ROMÂN, dar... nu putea primi dovada.

Am aflat, ulterior, că, la scurt timp, Constantin Rotaru s-a stins din viață neîmpăcat.

Am suferit nespuse de mult că acest om, nevinovat, încercat de soartă, nu a putut să moară împăcat. A părăsit această lume fără să aibă și dovada că „s-a născut și a murit român“.

De foarte multe ori, hățișul birocratic, necesar în orice societate, naște monștri ai birocrăției. Ei execută, asemenea unor roboți, respectând litera legii, fără discernământ, de multe ori, superficial. Ei lucrează cu hârtii, nu cu soarta unor oameni. Ei gândeau și lucrau cu documente. Atât și nimic mai mult.

Am prezentat aici soarta unui Om, un mare patriot, pentru a vă îndemna să gândim, preț de câteva minute, la soarta sutelor, miilor de vino-vați fără vină, care au trăit, au suferit și au murit cu România în suflet. ■

– 1910). George (Gicu) și Mancy Vrăbiescu au avut un singur copil, o fiică, Simona (Mona) Maria născută la București, la 7 martie 1927. Aceasta a avut o bonă austriacă, Haagi. Cum în casă toată lumea vorbea numai germana, când a mers la școala primară a trebuit să învețe... românește. A urmat apoi liceul, la pensionul francez Notre Dame de Sion (de călugărițe), de pe Bulevardul Pache Protopopescu, cât și meditații la limba engleză... La vârsta de cinci ani, părinții s-au despărțit. Mama, Mancy, a plecat de acasă. Ea a rămas în grija tatălui, a fratelui acestuia, Nicu, și a bunicii dinspre tată, „maman Titi“.

In 1939 Mancy s-a recăsătorit cu avocatul Alexandru Radian, fost ministru

al Propagandei. Acesta a decedat, în vara anului 1944, în urma unei operații la Viena. Retrasă la Craiova, Mancy M. Radian a fost arestată la 2 aprilie 1948 și implicată în procesul de mare răsunet al grupului inginer Bujoi. A fost condamnată (ea, o femeie deosebit de frumoasă, care în tinerețe participase și ieșise a doua la un concurs „Miss România“) la cinci

ani de închisoare, din care a executat patru. Apoi, în 1955, a fost rearestată pentru participare la ședințe de spiritism și condamnată la zece ani de închisoare, din care a executat nouă. În total a stat 13 ani în temnițele comuniste, la Jilava, Târgșor, Mislea etc., a cărat cu roaba pământ, timp de doi ani, la Canal... „În timpul proceselor a avut o comportare ireproșabilă și o atitudine demnă fără a face niciun fel de compromis. A fost o româncă patrioată, care a luptat împotriva comunismului cu toată puterea“ (se scria în publicația *Micromagazin*, apărută la New York, iulie 1993). A fost eliberată la 29 iulie 1964, ca ultim deținut politic al închisorii din Arad.

Între 1965 – 1971 a trăit la București, dând lecții de franceză și din ajutoarele primite de

la fiica sa de la New York și de la sora sa de la Paris. În 1971, cu ajutorul fiicei, a ajuns în S.U.A. S-a stabilit la New York și s-a angajat ca doamnă de companie. În 1976 a obținut cetățenia americană. A continuat să lucreze până la vârsta de 89 de ani. A decedat la 18 iulie 1993, la New York.

Gheorghe (George, Gicu) Vrăbiescu și-a continuat cariera de consilier la Consiliul Legislativ și ca profesor de Drept penal la Facultatea de Drept din București. N-a făcut politică. A trecut prin dictatura carlistă, antonesciană, prin anii de război, n-a avut probleme. În 1945 a pierdut moșia de la Genune (Dolj), în 1947 a venit stabilizarea și a pierdut toate economiile, vremurile au devenit tot mai nesigure. În anul 1948 Consiliul Legislativ a

fost desființat și odată cu el postul de consilier, iar Facultatea de Drept a devenit Facultatea de Științe Juridice și întregul corp didactic disponibilizat (unii profesori fiind arestați). Profesorul Gheorghe Vrăbiescu, disponibilizat, a rămas fără nicio sursă de venit! Tot atunci fratele său, Nicu, a fost scos din baroul avocaților. A înțeles însă repede care este situația și s-a

angajat... normator! De frică să nu piardă casa și ca să poată trăi, Gheorghe Vrăbiescu și-a căutat și el o slujbă. Oricare. Slujba a găsit-o (administrator de cantină). Mai avea totuși puțin până la pensie. Casa însă tot a pierdut-o. Au fost scoși, zvârliți în stradă din casă, proprietatea sa, a fratelui său și a fiicei sale!

Istoria familiei Vrăbiescu ne-o relatează, cu un surprinzător talent scriitoricesc, în cele aproape 1.200 de pagini ale celor două volume ale cărții sale autobiografice – *Pe urmele mele în două lumi: România – S.U.A.* – doamna Simona Maria Vrăbiescu Kleckner. După terminarea liceului, susținerea bacalaureatului, în toamna târzie a anului 1944, s-a înscris la Facultatea de Drept a Universității din București. Urma tradiția familiei. Din cauza eveni-

Clemența (Mancy) Vrăbiescu, recăsătorită cu avocatul Alexandru Radian

Iulian Vrabiescu

fost moșier, s-a căsătorit tomnatic, la 36 de ani, cu Ecaterina V. Branețu, cu 13 ani mai tânără decât el. Iulian a studiat Dreptul la Paris, unde și-a luat și doctoratul, a fost procuror la Curtea de Apel Craiova, de două ori prefect de Dolj (o dată, în 1903, când s-a inaugurat Parcul „Bibescu”), primar al Craiovei în 1928 – 1929, deputat și senator. A fost căsătorit cu Elvira Davidescu (1874 – 1961), cu care a avut o fiică, Angela, căsătorită prima oară Pleșoianu și a doua oară cu generalul Skeletti, ofițer de ordonanță la Palat, pe vremea regelui Ferdinand.

Iorgu (Gheorghe) și Ecaterina Vrabiescu (1867 – 1951) au avut doi fii: Gheorghe (George, Gicu, 1892 – 1985) și Nicolae (Nicu, 1893 – 1965). Ecaterina Vrabiescu, văduvă timp de 37 de ani (din 1904), și-a dedicat viața celor doi fii. Aceștia au studiat Dreptul la Paris, dar și-au întrerupt studiile la începerea războiului. Întorși în țară, la intrarea României în război, au mers pe front. După încheierea păcii au revenit la Paris, și-au continuat studiile și și-au luat doctoratul în Drept, în 1921. S-au întors la București și au intrat în avocatură.

Gheorghe Vrabiescu a fost numit la 1 ianuarie 1926 referent titular/consilier la Consiliul Legislativ și tot de la acea dată a fost numit conferențiar la catedra de Drept și Procedură penală a Facultății de Drept din București. N-a făcut politică (nu avea voie, fiind membru al Consiliului Legislativ).

Nicu Vrabiescu a fost un distins avocat în București și deputat. S-a căsătorit târziu cu Florica Ghica, care avea un fiu, Nicolae Poenaru.

George Vrabiescu s-a căsătorit la 25 iunie 1925 cu Clemența (Mancy) Cionea. El avea 33 de ani, ea 22. Nunta au făcut-o în Palatul Marincu din Calafat, în prezența a peste 200 de invitați, numai „lume bună”. Clemența Cionea era fiica lui Anastasie Cionea (moșier, decedat în 1906), căsătorit cu Lucreția Mirică (Manini, născută în 1882, fiica lui Vasile Mirică, moșier). Lucreția a mai avut o soră, Maria, căsătorită cu Ștefan Marincu, 1858 – 1914, mare moșier. Aceștia au avut o fiică, Marioara, născută în 1887, decedată în Elveția, la Clion (Canton de Vaud), în 1900, de tuberculoză. În amintirea ei părinții au construit Palatul Marincu din Calafat, în anii 1905 – 1906 (azi Muzeul de Artă), pentru a deveni spital, donat statului. Anastasie și Lucreția Cionea au avut trei fete: Constanța (Tancy, născută în 1902, căsătorită cu profesorul Nicolae Herescu, mare latinist, președinte, în 1940, al Uniunii Scriitorilor Români), Clemența (Mancy) și Florența (1904

Gheorghe Vrabiescu, consilier la Consiliul Legislativ și conferențiar la catedra de Drept și Procedură penală a Facultății de Drept din București

PAUL STERIAN, PERSONALITATE EMBLEMATICĂ A RUGULUI APRINS

MARIUS VASILEANU

Una dintre personalitățile cele mai interesante ale Rugului Aprins este scriitorul și poetul, graficianul, economistul, sociologul Paul Sterian – un personaj emblematic al interbelicului românesc, care știa să îmbine arta cu profesia cea mai pragmatică și toate acestea cu credința.

Paul Sterian s-a născut la București în anul 1904. Mama se numea Alexandrina, iar tatăl său, Eraclie Sterian, a fost medic și autor de scrieri științifice și literare. Prieten bun cu Mircea Vulcănescu, Paul Sterian obține o licență în Drept, chiar dacă, în paralel, urmasa și cursurile Facultății de Litere și Filosofie, tot la Universitatea București. Și-a susținut apoi doctoratul la Paris (1926 – 1928) în Drept și Științe Economice. Un al doilea doctorat l-a obținut ulterior la Universitatea București, în Sociologie. A fost consul al României la Washington, asistent universitar și secretar general în trei ministere (Ministerul Economiei Naționale, apoi Finanțe și Externe).

A fost un poet de talent și un grafician recunoscut în epocă. A făcut parte dintre colaboratorii revistei avangardiste *UNU*, fapt pentru care a și fost numit „ortodox și futurist” (Victor Durnea). A scris în *Buletinul Asociației Studenților Creștini* alături de Mircea Vulcănescu, de Sandu Tudor (*Magazin istoric*, nr. 12/2017) etc. A publicat, între altele, în ziarul *Cuvântul* și în revistele *Gândirea*, *Floarea de Foc* (al cărei redactor-șef era Sandu Tudor), *Convorbiri literare* ș.a. Publicistica sa ne dezvăluie preocupări și talente multiple: cronică și analiză economică, sociologie, filosofie, teologie creștină, proză, critică literară, poezie.

Studentul Paul Sterian

Un om profund credincios

După instalarea regimului comunist, scriitorul și poetul Paul Sterian avea să devină un simplu contabil de aprozar ori să aibă alte joburi minore, mult inferioare calificărilor sale. A făcut câțiva ani de închisoare politică, dar nu în lotul „Alexandru Teodorescu și alții”, cum s-a numit lotul Rugului Aprins. Cu toate acestea, fiindcă participase efectiv la întâlnirile Rugului Aprins de la Mănăstirea Antim (*Magazin istoric*, nr. 8/2017), lui Paul Sterian i s-a imputat și aceasta în dosarul de urmărire penală.

Paul Sterian este autorul, între altele, a două volume de versuri creștin ortodoxe: *Acatist al Sf. Cuvioase Parascheva cea Nouă* și *Războiul nevăzut al lui Paisie cel Mare*. Prieten al compozitorului Aurel Stroe, cu care colaborează scriind câteva librete, Paul Sterian era pasionat de muzică și cânta la vioară ca un profesionist.

O altă mărturie despre Rugul Aprins a fost făcută de același Paul Sterian prin grafica sa. Într-un proiectat album care, din păcate, nu a mai apărut, intitulat *Xilografii*, vom regăsi mărturii vizuale ale personajelor Rugului Aprins, precum cea a părintelui Ioan cel Străin, ale icoanei Rugului Aprins etc. Gravurile sale

mentelor politice prin care țara a trecut atunci, cursurile au început în ianuarie 1945. În primii ani de studenție n-a avut probleme. În ultimii ani a intervenit însă vânătoria celor cu „origine nesănătoasă”. A scăpat totuși. A absolvit facultatea în anul 1949, dar nu i s-a permis, niciodată în România, să profeseze în domeniul în care se pregătise. Așa că a început ca normatoare în construcția de drumuri, undeva la peste 100 km de București. În anii următori a lucrat în București, tot în domenii care n-aveau legătură cu studiile sale. Prima sa căsătorie a eșuat din cauză că „strica dosarul” soțului.

În 1959 l-a cunoscut pe Rudi Kleckner, „cel mai cumsecade om de pe pământ”. Dânsul se consideră cel mai norocos. La 8 iulie 1936 se afla cu mama în tribuna stadionului ANEF și asista la defilare. La un moment dat a cerut să meargă la toaletă. L-a însoțit mama. În acest timp, tribuna de unde plecaseră s-a prăbușit și au murit zeci de oameni. Peste câțiva ani, tatăl cumpărase bilete, să plece cu vaporul „Struma”, la 12 decembrie 1941, în Palestina. În ultimul moment s-a răzgândit și a vândut biletele. Vaporul a plecat având la bord 768 evrei, bărbați, femei și copii. La Istanbul englezii nu au permis tranzitul și vasul a intrat în carantină. În februarie 1942 un submarin sovietic l-a torpilat. A existat un singur supraviețuitor... Al treilea noroc din viața lui Rudi Kleckner a fost momentul când a cunoscut-o pe Simona Vrabiescu. În cazul acesta, norocul a fost, indiscutabil, reciproc. În 1960 s-au căsătorit. Au urmat câțiva ani cu bune și rele, cu împliniri și neîm-

pliniri, sub un regim politic apăsător. În vara anului 1964 Simona a primit un telefon. Mama sa o anunța că fusese eliberată din închisoare, era în Gara de Nord. A doua zi, altă surpriză. A sosit în România, din Israel, mama lui Rudi.

Tratativele pentru emigrare au fost lungi, anevoioase, complicate. Până la urmă, la 15 noiembrie 1965 se aflau la Roma. În Italia au rămas câteva luni. La 27 aprilie 1966 au aterizat la New York. Se aflau, se putea

spune, în exil. Ajuțați de rudele lui Rudi, s-au adaptat repede. Ea s-a angajat, la câteva zile după sosirea în America, a obținut două masterate, unul în 1969, în informatică, la Universitatea Columbia, și celălalt în 1973, în Drept internațional public, la Universitatea din New York. A lucrat ca asociat curator la

Biblioteca Juridică a Universității din New York, între 1969 – 1974, și ca șefă a Bibliotecii Juridice a O.N.U., între 1975 – 1987, apoi ca directoare a Bibliotecii Curții Federale de Comerț Internațional a S.U.A., între 1987 – 1996. A făcut mai multe vizite în patria mamă, iar tatăl, profesorul Vrabiescu, ca invitat a făcut cinci călătorii în America. După 1990 s-a angajat în procesul de promovare a democrației în România și a desfășurat o intensă activitate de lobby pentru țara sa natală în Congresul S.U.A. și alte înalte autorități americane. La invitația președintelui Emil Constantinescu Simona Vrabiescu Kleckner a activat *pro bono* în cadrul Președinției României, în calitate de consilier personal, timp de 18 luni (iunie 1999 – decembrie 2000). Anual, este prezentă la Craiova. ■

Simona Maria Vrabiescu Kleckner

**Radio
România
București fm** [98,3 FM]

(1967 – 1968), Editura Eikon, colecția Arhiva Rugului Aprins, 2016.

De unde și precizarea poetului, atunci când miracolul s-a repetat după mai multe minute de tăcere: „« Să fie, poate dincolo de zid./ Vre o pendulă cu zvoniri de lied?/ De ce nu bate ceasul decât rar, Și doar din când în când fără amar? »/ Să cercetăm? Icoană, hai, ne muștră! O, Toma, fapta ta de mult ilustră/ Mai bine-ar fi ca să ne rușineze:/ Cine-auzi, la ce să cerceteze? Crezură unii fără să audă./ Dar noi am auzit cântarea, rudă/ Cu-acea uimire ce nu are seamăn,/ Un sunet care-n lume n-are geamă!“.

Nu lipsite de importanță sunt și următoarele amintiri ale fiicei lui Alexandru Mironescu: „Paul Sterian scria zilnic, având disciplina riguroasă a muncii; era prezent la masa de lucru, provocând inspirația, nu așteptând-o. Poeziilor, prima lui mare pasiune, li s-au adăugat eseurile, piesele de teatru, libreturile pentru opere muzicale, dar și lucrări de științe economice, de sociologie etc. La această enumerare trebuie făcută o precizare în legătură cu o piesă de teatru excepțională, *Coconii din Efes*. Inspirată de

Sfinții Apostoli Petru și Pavel, xilografură de Paul Sterian

Paul Sterian

istoria celor șapte sfinți tineri din Efes (sărbătoriți în 4 august de Biserica Ortodoxă Română), această piesă a fost scrisă, inițial, în limba engleză, în perioada când era consilier economic al Legației române din Washington, la cererea unui regizor american. Acesta dorea un scenariu inteligent, inspirat de istoria primelor secole ale creștinismului bizantin. Piesa a fost terminată, dar proiectul realizării ei scenice a căzut, prin reîntoarcerea urgentă a lui Paul Sterian în țară ca urmare a extinderii celui de-Al Doilea Război Mondial. Textul piesei a fost tradus în limba română, însă nu s-a găsit, nici până astăzi, un regizor care să-l pună în scenă.

Paul Sterian a scris și s-a rugat până în ceasul morții, survenit în septembrie 1984. Moartea nu l-a înfricoșat niciodată. Adesea spunea că în viața noastră creștină știm și simțim că gândirea religioasă și mai ales rugăciunea fac anticipări luminoase ale existenței de dincolo de moarte și că însăși starea noastră terestră de creștini autentici este orientată spre trăirea în duh, căci corpul este doar un vas trecător al acestuia.

anticipează noile tendințe din arta contemporană de inspirație creștin ortodoxă, păstrându-se totodată firesc, cu naturalețe, în limitele tradiționale.

Iată doar câteva dintre motivele pentru care Paul Sterian a fost cald apreciat de prieteni binecunoscuți în epocă, precum: Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Alexandru Mironescu, Sandu Tudor (viitorul părinte Daniil de la Rarău) etc. Alexandru Mironescu (*Magazin istoric*, nr. 1/2018) vedea în Paul Sterian, după mărturisirile fiicei celui dintâi, Ileana Mironescu Sandu, un om deplin, care „realizase o legătură organică între credința creștină și expresia artistică, care legătură este o trăsătură specifică, tradițională, a culturii noastre ortodoxe... un urmaș al vechilor noștri cărturari, cum au fost Dosoftei, Anastasie Crimca, Antim Ivireanul”.

Existent astăzi în toate dicționarele literaturii române, grație creației sale, Paul Sterian este din păcate prea puțin (re)cunoscut în mediile clericale. Poezia lui circulă însă, contopindu-se cu producțiile populare, căci Paul Sterian este autorul unor îndrăgite versuri, precum acestea: „Vai, de ce nu mi-ai spus, de ce nu mi-ai spus/ Că pe spatele meu adineaori călărea chiar Iisus?! Aș fi mers mai țănoș, ridicând copita-n sus/ Și ce lin, fără să sar, L-aș fi dus!/ De unde era eu să știu/ Că port în spate asemenea vizitiu?! Tare m-am mirat văzând haine-ntinse să le trec./ Bănuiam că-s pentru mine, pentru falnice urechi!/ Vai mie, nemernic ce-am fost și sec!/ Fala mă făcu să nu simt coapsele Cui mă petrec./ Ah, de ce nu mi-ai spus, de ce nu mi-ai spus/ Că purtai sfântă povară adineaori pe Iisus?! Cât de lin și ușurel, fără salturi, L-aș fi dus!” (*Părea de rău a asinului ce purta la Florii pe Domnul nostru Iisus Hristos*).

Cei care l-au cunoscut pe Paul

Sterian îndeaproape mărturisesc despre un om profund credincios, care mergea în mod constant la biserică și care în ultimii ani – a plecat din lumea aceasta în 1984 – s-a dedicat exclusiv căutărilor de ordin spiritual.

Martor la un miracol

Există mărturii că părintele Ilie Cleopa a fost oaspete în casa familiei Mironescu ca să țină un cuvânt duhovnicesc prietenilor și tinerilor studenți invitați special cu acest prilej, în anii '50. O anume icoană a Rugului Aprins, aflată pe-atunci acolo, a produs niște sunete miraculoase. Tot astfel s-a petrecut cu alt prilej și cu Paul Sterian. Fiind de față la un miracol produs de aceeași icoană, în casa lui Al. Mironescu, poetul Paul Sterian ne-a lăsat o mărturie în versuri, nu mai puțin prețioasă, într-un poem intitulat *Cântec de veselie* (vezi volumul *Cântarea treptelor*, Editura Elion, 2000, pp. 58 – 62): „Cum stam în dulcea casei tale strană,/ Un înger se izbi de-acea Icoană/ Ce numai tu și soața ta, din când/ În când, ați auzit-o, rînd pe rînd/ O aripă de înger cântăreț/ Atinse tetracordul din păreți,/ Și-am auzit, urechea nu ne minte,/ Cu toți sonore, dulci acorduri sfinte./ Înfiorați privirăm către Rugul/ Aprins ce-și revărsase meșteșugul”.

În versurile următoare poetul precizează că de față era doar el alături de cei patru membri ai familiei Mironescu (părinții și cei doi copii), abia ulterior sosind alte câteva persoane, așadar un

moment diferit de cel în care a fost prezent și părintele Cleopa. Această vine în sprijinul ipotezei că icoana respectivă genera fenomene miraculoase și în alte (puține) ocazii – a se vedea și mărturiile lui Alexandru Mironescu publicate cu titlul *Admirabila Tăcere. Jurnal*

Asociația Studenților Creștini din România;
în rîndul din față, Paul Sterian și Mircea Vulcănescu

**Așa
vă place
istoria?**

ANTOINE CARÊME SAU JOCURILE DESTINULUI

THEO STĂNESCU-STANCIU

Un francez – Marie-Antoine Carême, ce și-a spus mai târziu Antonin – a fost personajul care a revoluționat, cu adevărat, arta culinară. Povestea sa poate fi imaginea perfectă a farselor destinului.

Maestrul bucătar și câteva dintre creațiile culinare imaginate de el

În 1784, anul nașterii sale, Parisul nu prevestea nimic din tumultul ce avea să vină. Erau încă anii Luminilor, ai luxului și ai bucuriei de a trăi. Familia Carême era însă departe de acea viață. Primii ani, Marie-Antoine (botezat în onoarea reginei Maria Antoaneta) și i-a petrecut într-o baracă în-tunecată de la periferia marelui oraș, pe Rue du Bac, în care cu greu își găseau locul cei 14 copii. Tatăl, Jean Gilbert, trudea cu spatele, pe la șantierele din zonă, și abia reușea să le pună ceva pe masă. Până la urmă, prea multele și dese nașteri, greutățile și supărările vieții au doborât-o pe mamă, Marie-Jeanne Pascal, care s-a stins înainte ca majoritatea copiilor să ajungă la o vârstă la care să

fie capabili să se descurce singuri.

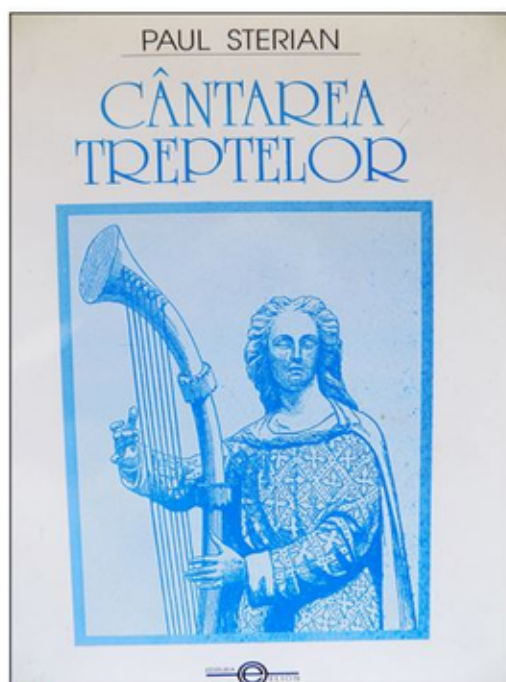
Rămas cu atâția copii pe cap, tatăl a fost constrâns să ia, probabil, cea mai dificilă alegere – abandonul celui care se dovedise un spirit abil: Marie-Antoine. Într-o zi de vară a anului 1792, l-a lăsat pe băiatul de numai opt ani la una dintre barierele Parisului, cu o bocceluță cu haine petice și câțiva bănuți în buzunar. S-a rugat în gând și s-a îndepărtat, fără să se mai uite în urmă.

Lacrimile și durerea l-au copleșit mai întâi pe băiețandru. Se trezise, deodată, singur într-o lume pe care nu o cunoștea. Nu depășise niciodată periferia natală. Acum, un oraș uriaș, înspăimântător, i se arăta în față.

Și-a luat inima în dinți și a pornit să-l cucerească. Adio Marie-Antoine, bun venit Antonin! Era nevoie nu numai de curaj, ci și de un nume nou.

Cu puțin timp înainte de căderea seriei, un suflet nobil l-a găsit bânduind pe străzile pline de praf de la marginea Parisului. Destinul a făcut ca acesta să fie un măcelar, care avea nevoie mereu de mână de lucru în prăvălie. Pentru un acoperiș deasupra capului și ceva pe masă, Antonin i-a devenit ajutor. Spirit curios, dar extrem de muncitor și ager la minte, tânărul a reușit să stăpânească repede aproape toate tainele meseriei.

Când Antonin a considerat că le învățase pe toate într-ale măcelăriei, și-a luat rămas bun de la cel care îi devenise un al

Coperta volumului Cântarea treptelor

A fost îngropat creștinește la cimitirul „Străulești II”, aflat la marginea Capitalei (vezi volumul semnat de Ileana Mironescu: *În preajma lui Alexandru Mironescu*, Edi-

tura *Renașterea*, Cluj-Napoca, 2015, pp. 116 – 117).

Printre cele mai tulburătoare versuri scrise de Paul Sterian sunt următoarele, care ar putea ține loc de epitaf (poemul intitulat *Mă 'mbăt mereu*).

„mă mbăt mereu
cu vin amețitor și greu
mă mbăt cu Dumnezeu!
Dumnezeu cârciumar
Dumnezeu vin
Dumnezeu tovarăș la băut.
pentru ce mă îmbeți
pentru ce mă amețești
crâșmare nemilos
tovarășule nelipsit
vinule otravă dulce?
vrei să-mi iei averile?
na-ți-le;
vrei să-mi iei gândurile?
ia-ți-le;
vrei să-mi iei bucuriile?
na-ți-le;
vrei să-mi dai
crucea?
o iau!” ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 iunie 2018, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista *Magazin istoric*.

– În ce an este menționat mitropolitul Ungrovlahiei Antim „exarh a toată Țara Ungurească și al Plaiurilor“?

Răspunsul corect la Blitz... Concursul din luna martie 2018 este:

86%

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de domnul **Adrian-Valentin Vesel**, din **Bârlad**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2018.

Adresa noastră: *Magazin istoric*, C.P. 15 – 702, Of. P. 15, sect. 1, București

gâdil papilele gustative ale celor mai importante personalități. Atunci s-au modificat nu numai frontierele bătrâni Europe, ci s-au schimbat și gusturi și tabieturi culinare, iar asta datorită numai lui Antonin Carême!

Înălții demnitari care i-au trecut pragul lui de Talleyrand au făcut ca faima bucătarului să depășească granițele Franței. După înfrângerea lui Napoleon (care nu era deloc un gurmand, dar bucatele lui Antonin nu au putut să treacă neobservate, în special suro- rile sale fiind înnebunite după ele), a fost chemat de țarul Alexandru să îi gătească pentru banchetul organizat în afara Parisului, la 10 septembrie 1815. Capul încoronat a fost de-a dreptul cucerit de o supă de varză, despre care se spunea că Antonin o pregătea după o rețetă specială.

Apoi, un an mai târziu, bucătarul deja celebru a fost invitat să devină șeful cuhniei

*Câțiva dintre cei
pentru care a lucrat:
Talleyrand...*

... George al IV-lea...

prințului regent al Angliei, viitorul George al IV-lea (1762 – 1830), atât la locuința acestuia din Londra (Carlton House), cât și la cea din Brighton. Știindu-i firea bolnăvicioasă, Antonin a gândit meniuri sănătoase, explicându-i, în fiecare dimineață, proprietățile alimentelor pe care le includea. Și așa de gustoase ieșeau, încât se spune că, într-o zi, George ar fi exclamat: „Carême, mă faceți să mor de atâta mâncat; îmi stârnește simțurile orice îmi prezentați. Și sunt prea multe tentații!”. „Domnule – i-ar fi replicat șef-bucătarul – treaba mea este tocmai să vă provoc apetitul, prin diversitatea felurilor pe care le prepar și deloc nu mă privește cât, ci ce mâncați!”.

Arta culinară cerea, în opinia lui Carême, fast și o societate strălucitoare, pe care nu le-a găsit la Curtea engleză. La Londra, francezul s-a simțit demoralizat și pradă celor mai negre gânduri. Atmosfera era una lipsită de... „magnificență”, iar artistul nu a avut ocazia să strălucească. Cu toate că operele sale i-au impresionat pe englezi. Mai ales, organizarea unui mare banchet la Brighton, în onoarea Marelui Duce Nicolae al Rusiei, în 1817, unde au fost servite 36 de feluri principale și 32 secundare.

Personal corupt și agenți de securitate

În același an, 1817, a revenit în Franța. Iar invitația de a merge în îndepărtata Rusie (în 1819) a căzut perfect. Carême simțea că venise timpul să schimbe peisajul. Auzise multe povești interesante despre Curtea țarului Alexandru I (1801 – 1825) de la Sankt Peterburg. Din păcate, nu a stat prea mult acolo, nici măcar nu a putut să îi pregătească lui Alexandru meniul perfect, căci țarul se afla într-o vizită la Arhanghelsk. Fire foarte mândră, dacă nu i se acorda atenția așteptată, pleca fără nicio explicație. La Sankt Peterburg, faptul că era urmărit peste tot, neavând libertatea de mișcare, dar și fiind considerat un simplu slujitor nu i-a căzut deloc bine. Mai mult, personalul corupt și starea bucătăriei imperiale nu i-au fost pe plac.

Dar a rămas plăcut impresionat, mai târziu, când țarul i-a răspuns pentru dedicația lucrării *Projets d'architecture pour l'embellissement de*

*Înainte de a trece la treabă,
Carême...*

doilea părinte. Bucătăria îl atrăgea ca un magnet. Primele noțiuni despre carne și rețetele simple ce se foloseau la mesele oamenilor obișnuiți din periferia Parisului nu îl mai mulțumeau.

Din praful periferiei, în centrul luxului

De la străduțele prăfuite, a înaintat spre centru, printre calești și haine brodate. Avea 15 ani când a intrat în prima bucătărie adevărată. Frenezia de a învăța, rapidele progrese înregistrate, ingeniozitatea – toate îl recomandau ca o stea în devenire. Nu a trecut mult până când numele lui a ajuns la urechile unuia dintre cei mai la modă patiseri ai timpului: Sylvain Bailly. Impresionat, Bailly l-a luat ca ajutor în bucătărie. Era acum la doar la o aruncătură de băț de palatul regal, căci buticul lui Bailly se găsea chiar în centru, pe strada Vivienne. Și îi treceau pragul cele mai cunoscute și importante personaje ale epocii.

Carême a devenit, rapid, din ajutor – protejat. Îl însoțea peste tot pe Bailly, neprecupețind niciun moment pentru a învăța. Una dintre pasiunile patronului l-a atras, încă de la început, și pe Antonin: studiul în Cabinetul de stampe al Bibliotecii Naționale. Cărțile îi permiteau să călătorească nestințit în timp și în spațiu, să afle tainele vechilor civilizații, ale căror impresionante creații arhitecturale i-au aprins imaginația, devenindu-i surse de inspirație pentru mai târziu. „Artele frumoase sunt în număr de

cinci – spunea adesea –, pictura, sculptura, poezia, muzica și arhitectura, care are o latură importantă – patiseria“!

Extrem de ambițios, dar și foarte disciplinat, Carême își petrecea ziua fie în bucătărie, fie printre cărți, iar noaptea se transforma în perfect moment de testare pentru viitoarele rețete. Somnul putea să mai aștepte – erau atâtea lucruri de făcut, atâtea vise! Pentru a reuși era nevoie însă de rigoare: Antonin își împărțise cele 24 de ore la milimetru: numai după nouă sau zece seara se putea dedica desenelor laborioase sau calculelor, iar când alții dormeau profund, bucătarul își imagina rețete.

Și-a deschis pe Rue de la Paix primul magazin, pe care îl va păstra până în 1812. Erau vremuri tulburi, atât pentru Franța napoleonică, implicată în campania din Rusia, cât și pentru Carême însuși. Cum soția pe care o avusese până atunci alături (Henriette Mahy de Chiteney, cei doi fiind căsătoriți din 1808) nu îi putuse dăruia urmași, Antonin își îndreaptă afecțiunea spre mult mai tână Agatha Guichardier, care, în scurt timp, va da naștere unei fiice, Marie, devenită, mai târziu, singurul său sprijin.

Dar nu era de ajuns. Căci, după cum sublinia mereu, bucătarul de talent are nevoie ca de aer de resursele financiare ale unui personaj important. Iar bogătașul, la rândul lui, trebuie să înțeleagă ce important este să aibă în fruntea bucătăriei sale o personalitate a artei culinare, care să-i ridice reputația mescii și a serviciului.

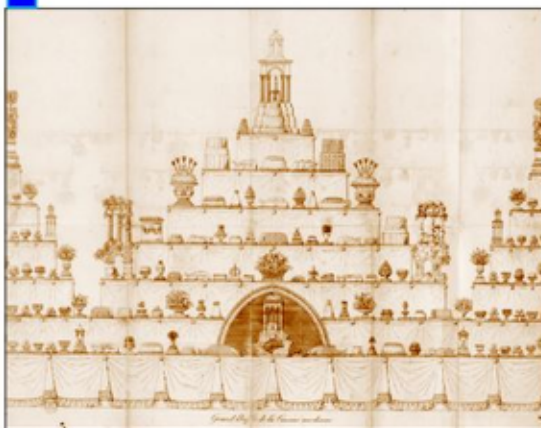
Numai pentru nume grele

Prima dată a lucrat pentru contele de Lavalette, Antoine Marie Chamans (1769 – 1830), important om politic și general, la ale cărui mese erau invitate cele mai distinse figuri ale vremii. Acolo, a încercat să pună de acord principiile atât de importante în bucătărie: delicatețe, ordine, economie.

Apoi, 12 ani i-a aranjat cu mare har mesele diplomatului Charles Maurice de Talleyrand (1754 – 1838). A fost cea mai îndelungată perioadă pe care a petrecut-o în serviciul cuiva, între cei doi legându-se o relație specială, bazată în primul rând pe respect, dar și pe... provocare. După ce a reamenajat castelul de la Valençay (achiziționat în 1803, cu bani furnizați de Napoleon,

care dorea, astfel, să dețină un loc perfect pentru întâlniri diplomatice), Talleyrand l-a adus acolo și pe Carême. I-a încredințat sarcina de a crea un meniu special pentru fiecare zi a unui an, fără a se repeta și utilizând doar produse locale și sezoniere. Imposibil pentru mulți – dar nu și pentru Antonin! Mai ales în timpul Congresului de la Viena, mesele pregătite de el au

Aranjament pentru un bufet

mărturisea: „fusesem de-a dreptul fermecată, îl apreciam și am învățat să îl apreciez și mai mult când l-am cunoscut. Știam căte ceva despre familia sa, despre originea sa, despre călătoriile sale. Aflasem că, printre înaintașii săi, în arborele genealogic, se găsea și un faimos bucătar al Vaticanului, care și-a clădit cariera în timpul Papei Leon al X-lea pe baza unei delicioase supe clare de legume, menită a...

îndulci zilele de post (*carême*, în limba franceză) – și tocmai de acolo și-a luat și numele“.

Ajunsesse la apogeu, după cum o demonstrează și apelativul ce a făcut înconjurul lumii: „bucătarul regilor și regele bucătarilor“! Minuni îi ieșeau din mâini și din minte. A reușit performanța de a organiza – în doar trei zile! – un banchet, la care au participat 1.200 de invitați, și alte trei, cu o participare mai puțin numeroasă. A devenit primul care va purta titlatura de *chef*, pozând cu boneta care, de atunci, a devenit element vestimentar reprezentativ în arta culinară (și pe care, se pare, că ar fi creat-o tot el, în forma actuală, încă din 1821!).

Prefera să se pună în valoare la așa-numitele de el *marile extra, marile momente magnifice* – baluri spectaculoase, aniversări, festivități de proporții. Printre ele au făcut istorie cea organizată cu ocazia întoarcerii lui Ludovic al XVIII-lea la Paris (5 februarie 1815, pe care a pregătit-o împreună cu un învățăcel pe care îl prețuia, Lasne), prilej cu care a gătit 1.200 de porții, împărțite la 12 mese, aranjate

Alegorie semnată de Pierre-Nicolas Legrand, înfățișând întoarcerea lui Ludovic al XVIII-lea în Paris

în jurul unei orchestre, sau cea din 12 februarie 1816, când i-a revenit sarcina de a se ocupa de marele bal de la Odéon.

Ambiția a fost cea care i-a ghidat aproape întreaga viață. Ce părea imposibil în ochii altora trebuia realizat de Carême. Provocările îl hrăneau, îi dădeau energie și forță. O astfel de realizare a fost și păstrarea – timp de aproape șase ani! – a unei prăjituri, realizată în onoarea lui Ludovic al XVIII-lea, reușită datorată unui mastic special.

Numele i-a fost legat în primul rând de prăjiturile speciale, adevărate opere de arhitectură, realizate din nuga, *meringues* uriași și zahăr caramelizat sau filat. Desenele sale impresionează și astăzi prin atenția acordată detaliilor și caracterul extrem de complex și alambicat. I-au fost sursă de inspirație piramidele, templele antice, castelele la care visase în sălile Bibliotecii Naționale sau pe care le văzuse cu proprii ochi.

După ce a achiziționat un nou castel, la Ferrières, baronul Rothschild i-a oferit lui Carême posibilitatea de a se retrage departe de tumultul

parizian, fiindu-i acolo maestru de ceremonii. Dar Antonin a refuzat. Nu mai era deloc tânărul ce muncea fără încetare. Anii îndelungați petrecuți lângă sobele cu cărbune, fumul, temperaturile ridicate, dar și numeroasele nopți pierdute și-au pus amprenta. Doctorii l-au diagnosticat cu ce se cheamă astăzi tuberculoză intestinală, iar, la 12 ianuarie 1833, la nici 50 de ani, un atac cerebral i-a adus sfârșitul.

A rămas în istorie și pentru alte reușite: clasificarea sosurilor în patru categorii majore; rețete de-atunci devenite extrem de căutate (precum *vol au vent*, zbor în vânt – foietajul special creat prin 1800 și denumit după imaginea pe care o reprezenta – un capac zburătăcit de... vânt) sau redesenarea unor ustensile din arsenalul bucătarilor de top.

Realizarea lucrării *L'art de la cuisine française*, în cinci volume, a reprezentat, apoi, un alt mare vis al artistului. „Să public o carte despre starea actuală a profesiei culinare, în epoca în care ne aflăm – acesta este marele meu deziderat“. Din păcate, finalizarea și publicarea (1833 – 1834) au căzut în sarcina unui discipol (Armand Plumerey), deoarece Carême și-a dat ultima suflare dictându-i fiicei, Marie, rețete și confesiuni. „Un sfat pentru viitorii chefi: tinerii bucătari care își iubesc arta trebuie să dea dovadă de mult curaj și perseverență... și întotdeauna să spere, să fie ei înșiși, și atunci talentul și probitatea le vor aduce numai succese“. ■

... Catherine Bagration

Saint Petersburg (Proiecte arhitecturale pentru înfrumusețarea Sankt Peterburgului) Paris, 1821. „Un inel magnific, cu diamante, a însoțit scrisoarea. Le-am primit cu lacrimi în ochi. Cum, deodată, viața mi-a devenit frumoasă! Inelul a devenit rapid motiv de curiozitate printre confracți, care m-au invidiat pe dată“. A adus cu el și numeroase rețete, printre care cea mai cunoscută a fost cea a borșului rusesc.

Dar George nu a putut uita festinele de altădată și, cum a devenit rege al Marii Britanii (1820), l-a rechemat la Curte. Carême a refuzat cu tărie. Nu îi plăcuseră niciodată ploaia

și aerul rece și sumbru al capitalei britanice și, mai mult, nu dorea să stea departe de luxul și bucuria de a trăi tipic pariziene. În plus, s-a scuzat pomenind de dorința de a lucra la o carte pe care a avut-o în minte încă din tinerețe, dedicată gastronomiei din țara natală. Venise și vremea când putea să aleagă: capete încoronate și cei mai bogați și importanți oameni ai veacului ar fi vrut să îl aibă maestru de ceremonii.

S-a aflat apoi, pe rând, în serviciul împăratului Austriei, Francisc I (1768 – 1835); al prințesei Catherine Bagration (1783 – 1857) sau al lordului Charles Stewart (1779 – 1845), ambasadorul englez la Viena. La prințesă, părea că totul îi este pe plac. „O masă definită de delicatețe, mereu în căutare de noutate, cum nu am văzut la nicio masă franceză sau engleză până acum. Mi-am servit tot timpul felurile de mâncare așa cum am vrut și am primit cele mai înfocate complimente“.

Pe diplomatul britanic l-a părăsit însă destul de repede, deoarece, după cum a mărturisit mai târziu, „condițiile îmi conveneau, dar nu mi-a

Sydney Lady Morgan

dat pe mână un personal numeros, cum i-am spus că am nevoie, așa că i-am mulțumit și m-am retras“.

Legende și invenții culinare

În 1821 a fost angajat de potentul bancher James Mayer Rothschild (1792 – 1868). În bucătăria acestuia a reușit să creeze adevărate „opere de artă contemporană“, după cum a notat scriitoarea irlandeză Sydney Lady Morgan (1781 – 1859). În semn de prețuire, și Carême i-a dedicat, în 1833, *L'art de la cuisine française* (Arta bucătăriei franceze). La fastuoasele petreceri ale lui Rothschild se puteau degusta minunatele invenții culinare: sosuri perfecte, supe cu o textură aparte, aperitive impresionante, prăjituri complicate. Unii dintre invitați au rămas pe viață dependenți de creațiile lui Carême. Printre ei, Gioachino Rossini, renumit gurmând și creator de rețete la rândul-i (povestea turnedoului care îi poartă numele, cu alt prilej), între cei doi legându-se o prietenie de-o viață.

Faima a atras însă și povești care mai de care mai fantasmagorice. Lady Morgan

...își imagina cum vor arăta produsele sale

Pe lângă menirea preotească, Cornel Mircea s-a implicat și în politica românească, în special pe plan local. I-au fost alături și alți membri ai familiei în care intrase. Una dintre cele mai vocale prezențe a fost Emilian Novacoviciu (1862 – 1936), învățător, dirigiu de cor, culegător de folclor și publicist, bogată-i activitate fiindu-i recompensată, de-a lungul vremii, cu numeroase premii și medalii, precum: „Răspătă Muncii pentru Învățămant“, clasa I, „Arpa“, „Ferdinand I“. A fost decorat de două ori în grad de Cavaler al Ordinului „Coroana României“.

În anul 1916, Cornel Mircea și Emilian Novacoviciu sunt acuzați de autoritățile maghiare pentru a fi purtat, în timpul alegerilor comunale dietale, ținuta românească, într-un vizibil spirit de frondă. Li s-au mai adăugat și acuzații de provocare a stării de agitație și conspirație împotriva statului austro-ungar. Consecința a fost una firească pentru acele vremuri: internarea politică, cu fixarea domiciliului obligatoriu în localitatea Kobold, districtul Sopron, din Ungaria.

Au urmat luni bune departe de casă: un an și opt luni, mai exact, din 12 octombrie 1916 și până în iunie 1918.

Correspondența purtată cu soția Ana relevă detalii interesante din perioada internării politice. Din totalul de cinci scrisori (păstrate la Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Caraș-Severin), trei sunt redactate în limba română, iar două – în limba maghiară. Toate poartă timbrul poștei maghiare și ștampila județului Sopron.

Prima scrisoare, în limba maghiară, a fost expediată de preot către soție la 30 noiembrie 1916. Abia la 19 mai 1917, a fost expediată o primă scrisoare în limba română, explicându-se utilizarea, de astă dată, a limbii materne: „Dragă nevastă ți-am scris o epistolă în limba maghiară și ca să mă înțelegi mai bine îți scriu și azi...“.

Cu acel prilej, Cornel Mircea oferea și unele detalii interesante cu privire atât la durata traseului parcurs

din Răcășdia și până la Kobold – de aproximativ o săptămână –, cât și la condițiile de cazare. Internații erau adăpostiți într-un „cort“, pe care preotul l-a descris ca fiind „foarte frumos“. Mircea Cornel își făcuse unele planuri, care însă nu s-au concretizat: „credeam că o să capăt de lucru în cancelaria notarială de aici, dar nu...“. Abia în anul următor, 1918, se ivește posibilitatea mutării la Sopron, unde i se promitea un post bun de „magaziner la casa orașului“.

În niciuna dintre misive nu se precizează în mod clar vreun fel de remunerație. Mircea Cornel reclama faptul că, din cauza numărului mic de internați (inițial, fuseseră 12, dintre care rămăseseră doar el și încă doi țărani din Ardeal), era nevoie „să plătească singur lemnele, care și aici sunt foarte scumpe“. O remunerație exista totuși, întrucât, după cum declarase Emilian Novacoviciu, acesta primea o coroană pe zi (nu se știe însă pentru ce tip de muncă!).

Deși au fost internați în aceeași localitate, cei doi aveau domiciliu diferite. În corespondența cu Ana, preotul face doar puține referiri la Emilian Novacoviciu. În scrisoarea din 2/15 ianuarie 1918, Mircea Cornel îi relatează că a primit o telegramă de la Emilian Novacoviciu, prin care îi aducea la cunoștință starea sa bună de sănătate. De asemenea, Mircea Cornel își exprima intenția ca, în situația în care nu va fi eliberat, ar fi dorit să se mute ori cu Emilian Novacoviciu, în aceeași localitate, ori la Sopron.

Regimul de detenție nu părea foarte aspru, preotul asigurându-și soața: „Nu fii neliniștită de mine, aici mă bucur de libertatea cea mai mare...“. Cel mai probabil însă exprima marea era menită să-i liniștească familia.

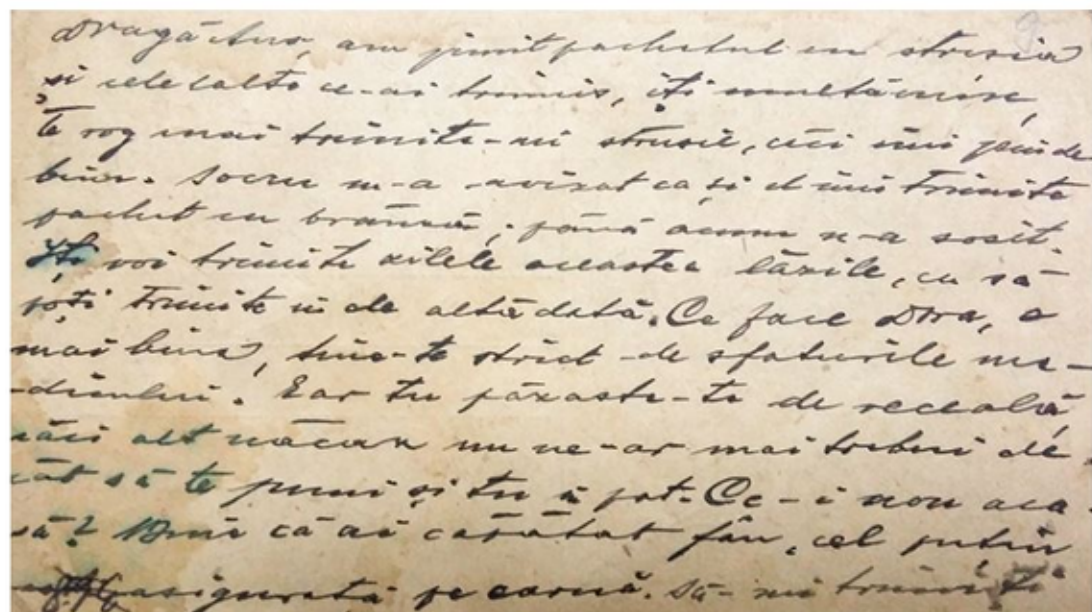
În ceea ce privea alimentația, în două scrisori se menționa că prânzul era asigurat de un localnic, iar „dejunul și cina, nu“. În schimb, era permisă primirea de pachete din partea familiei. Astfel, în scrisoarea din 24

Orașul Sopron în vremea când preotul Cornel Mircea era obligat să trăiască acolo

1916 - 1918: UN PREOT ROMÂN DEPARTE DE CASĂ

CARINA BABEU

● Novacoviciu: o familie de preoți și iubitori de folclor din Banat ● „Scriu în limba română – să mă înțelegi mai bine“ ● Internații din Austro-Ungaria nevoiți să-și cumpere singuri lemne ● Mult așteptatul pachet: brânză, cămăși, izmene, batiste, ștergare, dar și cărți ● Cea mai mare bucurie: fotografia fetelor

În momentul intrării României în Primul Război Mondial, în august 1916, Banatul se afla sub administrația directă a Ungariei, ceea ce a determinat amplificarea situațiilor tensionate și a agitațiilor politice din acea zonă.

Între cei care au avut de suferit s-a numărat și preotul Cornel Mircea, din localitatea bănățeană Răcășdia (astăzi, în județul Caraș-Severin).

Cornel Mircea s-a născut la 14 noiembrie 1883, în localitatea Ciacova, un târg de câmpie aflat destul de aproape de Timișoara, într-o perioadă în care în urbe trăiau, în bună comuniune, mai multe nații: șvabi, austrieci, cehi, slovaci, luxemburghezi sau croați.

Părinții, Nicolae și Ogrina, s-au mutat în localitatea Răcășdia, unde tatăl a fost numit învățător. Prin căsătoria cu Ana, fiica preotului din localitatea Gârbovăț, tânărul Cornel a intrat într-o renumită familie din Banat:

Novacoviciu, cunoscută atât pentru închinarea vieții lor lucrării dumnezeiești, cât și pentru fapte culturale.

În anul 1907 este numit capelan al bisericii ortodoxe din Răcășdia, pe lângă preotul Ion Luca (ce slujea acolo de peste patru decenii, din 1861), prin intervenția episcopului Nicolae Popea din Caransebeș, unul dintre protejații lui Andrei Șaguna, care se remarcă și prin râvna de istoric, ce i-a și adus, în 1900, titlul de membru activ al Academiei Române.

POVESTEA UNUI VIKING LEGENDAR

DORINA MIHALCEA

Vikingii și-au pus amprenta asupra primelor episoade din istoria Normandiei. Era anul 911 când regele francilor, Carol al III-lea, supranumit cel Simplu (870 – 929), îi oferea lui Rollo un teritoriu ce se întindea de o parte și de alta a Senei. Conducătorul vikingilor devenea, astfel, primul stăpân al regiunii din nordul actualei Franțe.

Dar cine a fost, în realitate, personajul cu o biografie eclipsată de legende și mituri?!

Danez sau norvegian – poate o va decide proba ADN!

Originea lui Rollo reprezintă încă unul dintre cele mai disputate subiecte. Până la urmă, specialiștii pendulează între două variante: daneză sau norvegiană. O descoperire din primele luni ale anului 2016 părea că va tranșa o dată pentru totdeauna dezbaterea.

Arheologii norvegieni au primit, din partea franceză, acordul de a deshuma rămășițele unor descendenți direcți ai lui Rollo în Normandia, Richard I, cunoscut și ca Richard cel Fără Teamă (932 – 996) și Richard al II-lea, sau Richard cel Bun (? – 1026).

*Botezul lui Rollo, miniatură
din Marile cronici de la Saint-Denis,
secolul al XII-lea*

La deschiderea mormântului, un sarcofag adăpostit de mănăstirea benedictină din Fécamp, a ieșit la iveală un schelet, aflat într-o stare destul de proastă de conservare. O privire mai atentă le-a adus arheologilor zămbetul pe buze: opt dinți, ce puteau să reprezinte o excelentă sursă de investigație a ADN-ului. Cinci dinți, ca și alte rămășițe osoase, au fost imediat preluate de un specialist norvegian, de la Universitatea din Oslo, și unul danez, de la Universitatea din Copenhaga, Centrul de Studii Geogenetice.

Un an mai târziu, rezultatul analizelor avea să dea cu totul peste cap scenariile inițiale. Scheletele identificate nu aveau cum să fie ale descendenților direcți ai vestitului Rollo, ci ele au fost ale unor personaje care au trăit cu mult timp înainte, unul, se pare, prin secolul al IV-lea î.H., iar cel de al doilea prin jurul anului 700 d.H. Mai mult chiar, condițiile în care se prezentaseră nu permisese să analiza ADN atât de așteptată.

Prin coroborare de surse, data cea mai probabilă a nașterii lui Rollo ar fi anul 845, el venind pe lume în familia lui Rogwald, stăpân al regiunii norvegice More. Intrat în conflict cu regele Harald Harfagr (sau Harald Păr Frumos), primul rege norvegian, care a domnit între anii 872 și 930, s-a văzut nevoit să-și formeze o mică armată (compusă, în principal, după unele surse, din versați luptători de origine daneză!) și să ia, în jurul anului 874, calea Vestului.

Rollo a traversat marea în căutarea unor noi ținuturi pline de bogății care să fie jefuite. Ar fi fost, inițial, în slujba unui rege anglo-saxon (cel mai probabil, Alfred cel Mare, conducătorul anglo-saxon al regatului Wessex, 871 – 899). Mai apoi a reușit să atingă țărmurile actualei Franțe, în zona Senei.

Redutabil comandant, impresionant și prin talia enormă (conform unor legende locale, ar

Una dintre cărțile poștale trimise soției (față și verso)

mai 1917, îi mulțumea soției pentru cel deja sosit, așteptându-l cu nerăbdare pe cel de la socrul său, ce conținea... brânză. Pachetele nu se limitau doar la merinde, ci și la articole de îmbrăcăminte sau obiecte de uz personal: „Te rog, trimite-mi cămăși, izmene, batiste, două-trei ștergare, capotul ăl vechi (de la tata)...”. De asemenea, i-a cerut soției și trimiterea de cărți: „broșuri, cărți de la Asociațiune cu benzi verzi...”.

Cornel Mircea pare impresionat și de condițiile meteo, care se arătau destul de vitrege. Astfel, în scrisoarea din 2/15 ianuarie 1918, notează: „Nu știu cum va fi vremea pe la voi, aici e zăpadă și frig mare, încât de o săptămână nu circulă trenurile...”.

Dragostea ce o purta soției reiese și din formulele de adresare utilizate: „dragă nevastă”, „dragă Ana”, „poftindu-vă tot binele, vă sărută Cornel”.

Lunile petrecute departe de casă l-au determinat să își aprecieze și mai mult consoarta. „N-am cuvinte, dragă Ana, să te laud, acum m-am convins cât de harnică ești, știind tu să mă susții aici și să porți toate grijile casei. Asta mă îndeamnă ca, pe viitor, să-ți dau și mai multă cinste...”.

Dar, în toată această vreme, trece prin diverse stări emoționale: de singurătate, tristețe, dor, chiar deprimare, mai ales în preajma sărbătorilor. Doar speranța eliberării și a reîntoarcerii acasă i-a menținut echilibrul.

Tot în scrisoarea din 2/15 ianuarie 1918, Cornel Mircea îi mărturisea soției bucuria ce i-a luminat sărbătorile: „după ce am petrecut sărbătorile în cea mai mare amărăciune sufletească, fiind departe de casa și familia mea..., îți poți închipui câtă mângâiere mi-a cauzat fotografia fetițelor noastre...”.

Totodată, explică și motivul pentru care a refuzat să corespundă cu familia timp de trei

săptămâni. „În timpul din urmă am devenit iarăși foarte trist, căci mi-am pierdut toată nădejdea de a fi eliberat. Îți poți închipui câtă durere am în sufletul meu, când văd alți inter-nați, care au venit după mine, că merg acasă, iar eu, nevinovat, trebuie să stau mai departe aici, ca un amărât și să trăiesc ca un câine între străini...”.

Într-un final, preotul Cornel și-a regăsit și o doză de optimism: „Deie bunul Dumnezeu ca epistola aceasta să fie ultima ce o scriu de aici și cât de în grabă să vă pot îmbrățișa...”.

Din păcate, reîntoarcerea, momentul sosirii acasă nu apare relatat, nici modul în care preotul și-a reluat viața. Însă, prelucrând informații din alte surse documentare (declarații, adevăruri ș.a.m.d.), continuarea implicării lui Cornel Mircea în plan politic a rămas un fapt cert. Nicolae Ilieșiu, în *Monografia istorică a Banatului*, consemnează, la sfârșitul lunii octombrie 1918, înființarea unui Comitet Național Român, format din 12 membri, printre care, alături de vicenotarul George Ivan și învățătorul Emilian Novacoviciu, se număra și preotul Cornel Mircea. Câteva zile mai târziu, tot el s-a aflat printre semnatarii unui certificat pe numele lui Emilian Novacoviciu. Documentul era menit să îi ofere acestuia permisiunea de a călători spre Alba Iulia, pentru a participa, ca delegat din partea localității Răcășdia, la Adunarea Națională Românească.

Ulterior, în anul 1929, Cornel Mircea, împreună cu alți foști colegi de suferință, a luat parte la Congresul Foștilor Internați din Ardeal și Banat, desfășurat la Timișoara.

Reintegrarea lui Cornel Mircea în cadrul comunității nu a întâmpinat probleme, el bucurându-se de aprecierea consătenilor, iar calitatea de preot a contribuit la împărtășirea experienței trăite în timpul internării din Ungaria. ■

**Monumentul funerar
al lui William Longsword, Rouen**

reprezentat și ultima campanie militară a lui Rollo.

Câțiva ani mai târziu (932), avea să vină și moartea eroului scandinav, trupul fiindu-i înmormântat în catedrala Notre-Dame din Rouen. Cu toate că trecuse de mult la riturile creștine, se pare că totul fusese o simplă fațadă. Unele legende locale, preluate de cronicari, povestesc că, cu puțin înainte de marea trecere, Rollo le-ar fi cerut apropiaților să ofere, în numele Domnului, 100 de livre de aur bisericilor creștine, dar, totodată, să și decapiteze 100 de prizonieri creștini, pentru a-l onora pe Odin! Este, de pildă, cazul călugărului Adémar de Chabannes (aprox. 988 – 1034), care îl acuză în mod direct pe nordic că și-ar fi păstrat sufletul negru de păgân.

La moștenirea părintească, fiul lui Rollo, William Longsword (905 – 942), va aduce câteva noi posesiuni, astfel că, în jurul anului 940, la trei decenii de la parafarea tratatului de la Saint-Clair-sur-Epte Normandia avea să ajungă la frontierele sale definitive.

Din martie 2013, un serial de televiziune, coproducție Irlanda – Canada, avea să-i cucerască pe fanii tradiționali ai canalului *History*, dar și pe alți numeroși iubitori de reconstituiri istorice. Personaj central a devenit vikingul

Viking în viziunea canalului TV „History“

Ragnar Lodbrok, un fermier care reușește să devină rege al Danemarcei. Și, cu toate că astăzi serialul a ajuns la seria a cincea (lansată în primele zile ale lunii noiembrie 2017), povestea ce a cucerit milioane de telespectatori a lansat și câteva... greșeli istorice de marcă.

Criticii au vorbit, în primul rând, de două aspecte legate de imagine. Vikingii realizatorului Michael Hirst, în mod inexplicabil, nu poartă în luptă vestitele căști, o importantă piesă de apărare și un element care provoca groază printre inamici. Mai mult, aproape toate personajele serialului, inclusiv eroul central Ragnar, apar având capul ras, unii chiar acoperit cu tatuaje. Și aceasta deși nu există nicio dovadă istorică potrivit căreia vikingii ar fi arătat astfel. În plus, logica ar fi dictat contrariul, căci în Scandinavia acelor timpuri (chiar mai mult decât astăzi!), condițiile meteo extrem de vitrege nu ar fi fost deloc propice unei asemenea cutume.

Într-o producție de asemenea amploare, un personaj ca Rollo nu avea cum să fie omis. Dar, din păcate, din nou și-a făcut loc o inadvertență istorică, căci Rollo e înfățișat ca fratele lui Ragnar, a cărui poveste debutează, în film, în anul 793 (în realitate, atacul descris a avut loc câteva decenii mai târziu, în 846!), deci cu mult înainte de existența efectivă a primului conducător al Normandiei. ■

Știința în cuvinte potrivite

La Radio România Cultural
Cu Corina Negrea și Dan Manolache
Luni-vineri, de la ora 13.20

Carol al III-lea

fi fost atât de mare, încât era nevoit să se suie pe doi cai deodată pentru a putea călări!), în circumstanțe din nou neclare, vikingul o ia de soție pe fiica unui nobil local, contele de Bessin, Poppa. Tot în acea perioadă, în jurul anului 900, începe să trateze semnarea unui acord cu arhiepiscopul de Rouen, prin care să i se permită să ocupe orașul fără violență. Datorită alianței matrimoniale cu un membru al aristocrației creștine, i se deschid încetul cu încetul porțile celor mai importante familii locale, transformându-se într-un interlocutor serios pentru Curtea francă.

Vara anului 911 îl găsește pe Rollo implicat în asediul orașului Chartes. De astă dată, nu se va mai bucura de gustul amețitor al victoriei. Și, din postura de învins, se va arăta mult mai dispus la negocieri cu regele francilor.

Prin intermediul arhiepiscopului de Rouen, mai vechea sa cunoștință, Rollo îl întâlnește pe Carol al III-lea în micuța așezare Saint-Claire-sur-Epte. În acea vreme, Carol era suveran al așa-numitei *Francia Occidentalis* și se dovedise incapabil să opună o rezistență militară serioasă numeroaselor invazii normande.

Fiecare parte a încercat să-și susțină, cu tărie, planurile. Mingea a trecut, pe rând, dintr-o tabără într-alta. Conducătorul vikingilor i-a cerut purtătorului de coroană franc întregul teritoriu ce se întindea de la Epte și până la mare, subliniindu-i faptul că era vorba de un tărâm devastat de conflicte. Carol cel Simplu i-ar fi propus însă Flandra, repliindu-se, după refuzul vikingului, și oferindu-i apoi Bretonia sau ceea ce va deveni mai târziu provincia Normandia de Jos, în acele vremuri ocupată de bretoni.

Pare destul de sigur că acest pact nu a cunoscut niciodată și o variantă scrisă. Și din această perspectivă, el păstrează până astăzi destul de multe părți întunecate, mai ales în ceea ce privește frontierele efective ale noului principat, lacuna oferindu-le, adesea, luptătorilor vikingi posibilitatea de a mai cuceri noi și noi zone.

Pentru a pecetlui acordul, Carol cel Simplu i-a oferit lui Rollo și mâna fiicei minore, Giselle. Dar i-a mai cerut nordicului încă un

lucru: să-i sărute picioarele, în semn de supunere. Obicei destul de neobișnuit, care, de altfel, nu a fost acceptat de Rollo. Pentru a nu se ajunge la stoparea tratativelor, a fost adoptată, conform legendelor, o soluție de compromis. Un alt viking s-a supus ritualului. Hotărât, a apucat cu putere unul dintre picioarele suveranului franc, pentru a-l duce la gură. Mișcarea a fost însă atât de neașteptată și în forță, încât regele s-ar fi prăvălit la pământ, în stupefactiva, dar și amuzamentul unei întregi Curți.

Un an mai târziu, în 912, a trecut la religia creștină, asigurând, de atunci, apărarea regiunii centrale a regatului franc împotriva tuturor incursiunilor vikingie.

Un personaj de succes și pe peliculă

Odată cu trecerea la creștinism, neînfricatul viking a primit și un nou nume: Robert. El s-a aflat la baza formării unui nou stat, cu centrul nodal în Rouen, care, încetul cu încetul a început să se structureze. Ținându-se de cutuma locului de baștină, Rollo a împărțit pământurile cu cei mai importanți dintre camarazii săi, restabilind siguranța frontierelor prin încurajarea colonizării scandinave în Normandia.

Un deceniu mai târziu, în 922, Carol cel Simplu s-a trezit atât deposedat de tron, cât și de libertate, fiind înlocuit de Raoul de Bourgogne, noul rege al Franciei de Vest (între anii 923 – 936). Raoul a rupt, în 924, pactul de la Saint-Clair-sur-Epte, atacând teritoriile aflate sub stăpânirea lui Rollo. Acesta a reușit însă un contraatac în forță și s-a impus în fața armatelor france; succesul i-a adus, pentru scurt timp, noi posesiuni. Anul următor, trupele normande au reușit să penetreze mult mai adânc teritoriile france, până în zona Amiens și Noyon. Contele de Paris, Hugues cel Mare (943 – 956), s-a opus atacului. Episodul a

Harald Harfagr

IUBIRI LEGENDARE

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1											
2											
3											
4											
5											
6											
7											
8											
9											
10											
11											
12											

ORIZONTAL:

1) Divinitate la greci; fiind îndrăgostit de Cassandra, fiica regelui Priam al Troiei, a inițiat-o pe aceasta în tainele profeției – Stăpânită de dorințe puternice. 2) Soția lui Ptolemeus al III-lea, cea care din dragoste pentru el și-a tăiat propriul păr pentru a-l oferi zeilor, ca să îl aducă teafăr înapoi din luptele de pe teritoriul Siriei de acum – Trupul lui Leto! 3) Fiica mitică a regelui Minos, cea care a oferit din dragoste lui Teseu un fir de păr când a plecat prin labirint în căutarea Minotaurului, ce a fost ucis de erou, pentru a-i fi de folos la întoarcere – Râu în Franța. 4) Monetă coreeană (pl.) – Una dintre oceanide, căsătorită din dragoste cu Inachus, fiul lui Oceanus și al lui Tetis. 5) Limba în care este scrisă cartea sfântă a perșilor – Unul dintre fiii lui Lycaon, regele Arcadii. 6) Pronume personal – Zeul dragostei din mitologia greacă – Ene! 7) Temutul zeu al războiului

care a iubit-o pe Afrodita, zeița frumuseții – Argint. 8) Localitate în Germania – Una dintre titanide; dragostea incestuoasă cu fratele său, Oceanus, a dat naștere oceanidelor și marilor ape ale lumii. 9) Parte a urechii – O lume de legendă... 10) Fiicele lui Helios și ale Clymenei care și-au plâns din dragoste fratele ucis de trăsnetul lui Zeus, Phaeton, lacrimile lor transformându-se în ambră – Aur. 11) Spirit din mitologia eschimosă – Oneste! – Și așa mai departe... (presc.). 12) Fiica lui Priamus, regele Troiei, înzestrată cu darul profeției de iubitul său Apollo

VERTICAL:

1) Oraș în Grecia antică cu un templu închinat iubărețului Apollo – Cel mai de seamă zeu al mitologiei Eline, mare iubitor de zeițe și pământene – Smochin (maced.) 2) Erou argian, fiul lui Zeus, îndrăgostit de Andromeda, fiica lui Cepheus al Aethiopiei – Iubita lui Paris, de numele căreia se leagă începutul războiului troian. 3) Gigant îndrăgostit de Aurora, ucis de Diana – Regele Magnesiei, al cărui fiu Athamas s-a îndrăgostit de Ino, fata lui Cadmus, cu care a avut doi copii, chiar dacă era căsătorit cu Nephele, cu care a avut alți doi copii. 4) Tânăr originar din Abydos, îndrăgostit de o tânără preoteasă a Afroditei, numită Hero, care s-a sinucis după ce iubitul ei a pierit în valuri în timp ce se îndrepta spre ea, trecând Hellespontul – Fiul lui Amythaeon ce s-a stabilit la Curtea regelui Neleus, unde s-a îndrăgostit de fiica acestuia, Pero. Drept condiție de căsătorie Neleus i-a impus să aducă cirezile lui Phylacus ca dar de nuntă. 5) Localitate în Bhutan – Erete! 6) Plantă textilă! – Zeul mărilor la greci, un mare crai, care a avut copii cu zeițe și muritoare. 7) Fiul lui Teseu care a fost trimis în solie împreună cu Diomedea să ceară pe frumoasa Elena de la troieni – Tendință. 8) Venă! – Dumnealui – Piesă (pop.). 9) Râu în Franța – Sabin Anastasiade – Dânsa. 10) Alt nume pentru zeița Artemis, ființă insensibilă la dragoste – Divinitate a soarelui adorată de arabi înainte de apariția Islamului. 11) Titan vestit, fiul lui Iapetus, ce a avut numeroși copii cu Pleione, fiica lui Oceanus – Fiica regelui Creon al Corintului, ucisă din gelozie de Medeea, cu ajutorul unei cămăși otrăvite trimisă la nunta ei cu Iason

Dicționar: ILL, SONI, ZEND, SEE, INUA, HIC, ONDI, ILLE, LAT

Laurian BUTURE

CAZUL COMAN

Încheiem aici prezentarea scrisorii lui Radu Cuțarida, fost diplomat român aflat la Buenos Aires, către Constantin Vișoianu, în care îi relatează întâlnirea cu șoferul Legației României din capitala Argentinei, care ceruse azil politic. Documentul este păstrat în Arhivele de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, în fondul Constantin Vișoianu. Mulțumim doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a publica acest document.

Cu privire la informațiile propriu-zise, Coman are desigur încă multe de spus, mai cu seamă în ceea ce privește acțiunea Legației R.P.R. aici și atitudinea diferitelor grupări de români cari au avut legături directe sau indirecte cu Legația. E probabil ca Coman să vorbească zilele acestea la radio, în care scop am aranjat ca să se facă chiar azi gravarea [inscripționarea pe disc] celor ce le va spune. Voi vedea dacă este suficient și pentru Free Europe, unde însă discul trebuie să fie în întregime românesc.

În tot cazul, autoritățile aici acționează puternic în lupta anticomunistă, așa după cum au făcut-o, de altfel, din momentul când ați sosit aci, ușurând în mod neașteptat organizarea vizitei.

Pe de altă parte, s-ar putea produce noi defecțiuni printre personalul legațiunilor republicilor populare când se va vedea siguranța absolută pe care o procură azilul celor cari îl cer.

Te rog să mă ierți că am întârziat cu această dare se seamă, dar în ultimul moment a venit și chestiunea ANCE. Aceasta după ce a fost constituită de data aceasta, în urma telegramei pe care am primit-o de la dl. Masesns, numai cu șase delegați – mulțumesc din suflet Comitetului pentru desemnarea mea –, este serios reluată de către decanul avocaților, dl. Palacios, care va alcătui zilele acestea grupul argentin al Amicilor ANCE-ului, care prevede deja cinci secretari cu atribuțiuni bine determinate, un birou de presă extrem de important pentru noi etc. Acest grup are să ne ajute mult pentru informarea opiniei publice, informând-o și asupra situațiunei celorlalte țări cari se găsesc în ANCE, dându-ne în același

timp o puternică susținere pe lângă autorități, aceasta grație personalităților cari vor constitui această grupare argentină. Atitudinea fermă de care-mi vorbești în scrisoarea din 28 noiembrie continuă deci să se mențină, urmând ca să o încurajăm din toate puterile.

Pentru ajutorul Ungariei, tânărul Baliari, care s-a ocupat de presă când ați fost aici, mi-a telefonat, spunându-mi cât de mult a lucrat pentru unguri, pentru cari s-au strâns *10 tone* [subliniat în original] de îmbrăcăminte, medicamente și alimente, chiar azi trebuind să plece trei vapoare încărcate cu 60 de tone destinate ungurilor.

Cât despre grupările noastre, neprimind nicio precizie în urma scrisorii mele din 10 noiembrie, în care alăturasem ciorna unei întâmpinări de făcut compatrioților de aici, am lăsat în suspensie această idee. Cred însă că sunt toți pe cale să formeze un grup anticomunist, care nu poate să fie decât binevenit în aceste momente.

Cum se apropie Crăciunul, te rog să primești, împreună cu doamna Vișoianu, din partea mea și a soției mele, cele mai călduroase urări de Sărbători cu multă fericire și noroc pentru anul ce vine, în credința nestrămutată că toată munca depusă cu o așa de mare energie și perseverență are să dea în fine roadele așteptate cu atâta nădejde. ■

Al D. Tale
Radu Cutarida

CONTENTS (Romanian History) • **Al. Tzigara-Samurcaș** Why and how do we need to bring the children to museums • Romania's Parliament endorsed a Declaration for the celebration of the Union of Bessarabia with Mother Land, Romania, March 27th 1918 • **I.-A. Pop Mircea** the Elder, a precursor and a forerunner of the unity of the Romanians during the Middle Ages (II) • **L. Cornea** The writer Romulus Cioflec and his participation in the realization of the Great Union • **Șt. Lemny** Two Romanian plants in the works of European botanists from the 16th – 17th centuries • **A.-S. Ionescu** Ferdinand of Bulgaria seen by Romanian cartoonists • **V. Mihăilescu** How to build a modern nation with a traditional society • **A.I. Ionescu** T.G. Masaryk and the Romanians • **S. Hirlav-Maistorovici** Maria Molănescu Maistorovici, a female surgeon on the Mărășești front • **G. Filitti** Letters from former days: Duiliu Zamfirescu's correspondence • **M.E. Ionescu** The Statehood of Romanians during the „Dark Millennium“ (IV) • **I. Porojan** The Romanian who wished, without hope, to die as a Romanian citizen • **P. Rezeanu** The Vrabiescu family saga • **M. Vasileanu** Paul Sterian and the Burning Bush • **C. Babeu** Priest Cornel Mircea, a Romanian deported in the Austro-Hungarian Empire • Romanian Documents at Hoover Institution (CXLVI)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) • **Ал. Цигара-Самуркаш** Почему и как дети должны посещать музеи • Декларация Парламента Румынии о праздновании воссоединения Бессарабии с родиной, 27 марта 1918 • **И.-А. Поп Мирча** Старый, предшественник и предсказатель единства румын в Средневековье (II) • **Л. Корня** Писатель Ромулус Чофлек и его участие в осуществлении Великого Объединения • **Шт. Лемни** Два румынских растения в произведениях европейских ботаников в XVI – XVII вв. • **А.-С. Ионеску** Болгарский король Фердинанд в рисунках румынских карикатуристов • **В. Михэилеску** Как строить современную нацию с традиционным обществом • **А.И. Ионеску** Т.Г. Масарик и румыны • **С. Хырлав-Майсторович** Мария Молэнеску Майсторович, женщина-хирург на фронте Мэрэшешти • **Дж. Филитти** Когда-то люди посылали письма друг другу: переписка Дуилиу Замфиреску • **М.Е. Ионеску** Государственный строй румын во время «Тёмного тысячелетия» (IV) • **И. Порожан** Румын, который хотел умереть румыном, но не смог • **П. Резяну** Сага рода Врэблеску • **М. Василяну** Паул Стериян и Горящий Куст • **К. Бабей** Священник Корнел Мирча, румын депортированный в Австро-Венгерскую Империю • Румынские документы в Гуверском Институте (CXLVI)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție (pentru cititorii din București).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacție, pe adresa Piața Valter Măărăcineanu, nr. 1 – 3, sector 1, PO Box 15 – 702, cod 010155, București, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Sala Palatului, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar. Prețul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD. Vă rugăm să indicați adresa poștală unde doriți să primiți revista și data de la care să înceapă abonamentul

DIALOG CU CITITORII

RUGĂMINTE

Domnul SOARE STANCU ne scrie: Sunt născut la 1 ianuarie 1945, în satul Baldovinești, comuna Ciolănești, județul Teleorman. Vreau să relatez câteva aspecte care sper să stârnească interesul cititorilor. Am terminat Școala Tehnică în anul 1963 și m-am întors în sat. Ca tehnician am început cu terasările tuturor dealurilor din sat, așezat pe pârâul Căinelui. Am plantat 100 ha viță de vie și 100 ha pomi fructiferi. După ce au început să producă, au început și furturile. M-am supărat și am plecat la un curs de Topografie, organizat la București, între anii 1968 și 1970.

În perioada cât am stat în localitate am încercat să aflu obârșia satului meu, Baldovinești. Era așezat pe ambele maluri ale pârâului amintit mai sus și avea 300 – 450 de familii, pe care le-am recensat de două trei ori. În localitate există și o mănăstire, care atunci avea două turle (acum s-au dărâmat). În sat existau și trei măguri. Pe cea mai mare, acum 70 de ani, erau cărămizi și o vatră, despre care bunicii mei spuneau că a fost construită de o bandă de hoți. Despre istoria mănăstirii nu știau nimic.

Am încercat să aflu mai multe date și m-am adresat Muzeului de Istorie Teleorman. Am săpat pe lângă mănăstire cu oameni din sat și am găsit câteva monete de aramă, care au fost duse la județ și nu am mai aflat nimic despre soarta lor. Între 1979 – 1982 am lucrat în străinătate, pe șantierele A.R.C.O.M.: R.S. Cehoslovacia (1982 – 1984; unde am vizitat peste 40 de castele) și în Libia. Între 1984 și 2001 (când am ieșit la pensie) am lucrat în proiectare la PECO.

Aș fi tare bucuros dacă aș putea să aflu mai multe despre istoria satului meu. Vă mulțumesc!

Din lucrarea Terezei Sini-galia, Repertoriul Arhitecturii în Țara Românească 1600 – 1680, apărută la Editura Vremea, în anul 2002, aflăm: „Biserica ruinată de la marginea satului Baldovinești a fost datată, în lipsa oricărui

document sau [oricărui] inscripții, de către arheologii Voica Maria Pușcașu și Ion Dumitrescu, după criteriile stilistice, în perioada domniei lui Matei Basarab“. Mai multe detalii despre istoria localității îi vor fi oferite cititorului nostru, poate, în urma publicării rugăminții sale.

CERERI ȘI OFERTE

Domnul AURELIAN POACĂ dorește să achiziționeze următoarele numere de Magazin istoric: 1 – 12/1968; 8/1996; 1, 2, 4/2003; 1,2/2004; 3/2005; 2012 – 2017, integral. Cei care au aceste numere disponibile îl pot contacta la numărul de telefon 0730.68.75.44.

Domnul ILIE POPESCU, din comuna Malu cu Flori, județul Dâmbovița, oferă spre achiziție colecția completă, 1967 – 2018, plus mai multe numere dispartate. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0745.24.40.04.

Domnul DAN UNGUR, din Cluj-Napoca, oferă spre achiziție colecția completă Magazin istoric, la prețul de 1.000 lei. Doritorii îl pot contacta la numărul de telefon 0741.14.74.31.

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista Magazin istoric figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356.

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Piața Valter Mărcineanu, nr. 1 – 3, etajul 3, camerele 11 – 14, sector 1. Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea on-line a revistei www.magazinistoric.ro, unde aveți acces de la primul număr, aprilie 1967.

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești.

magazin istoric

